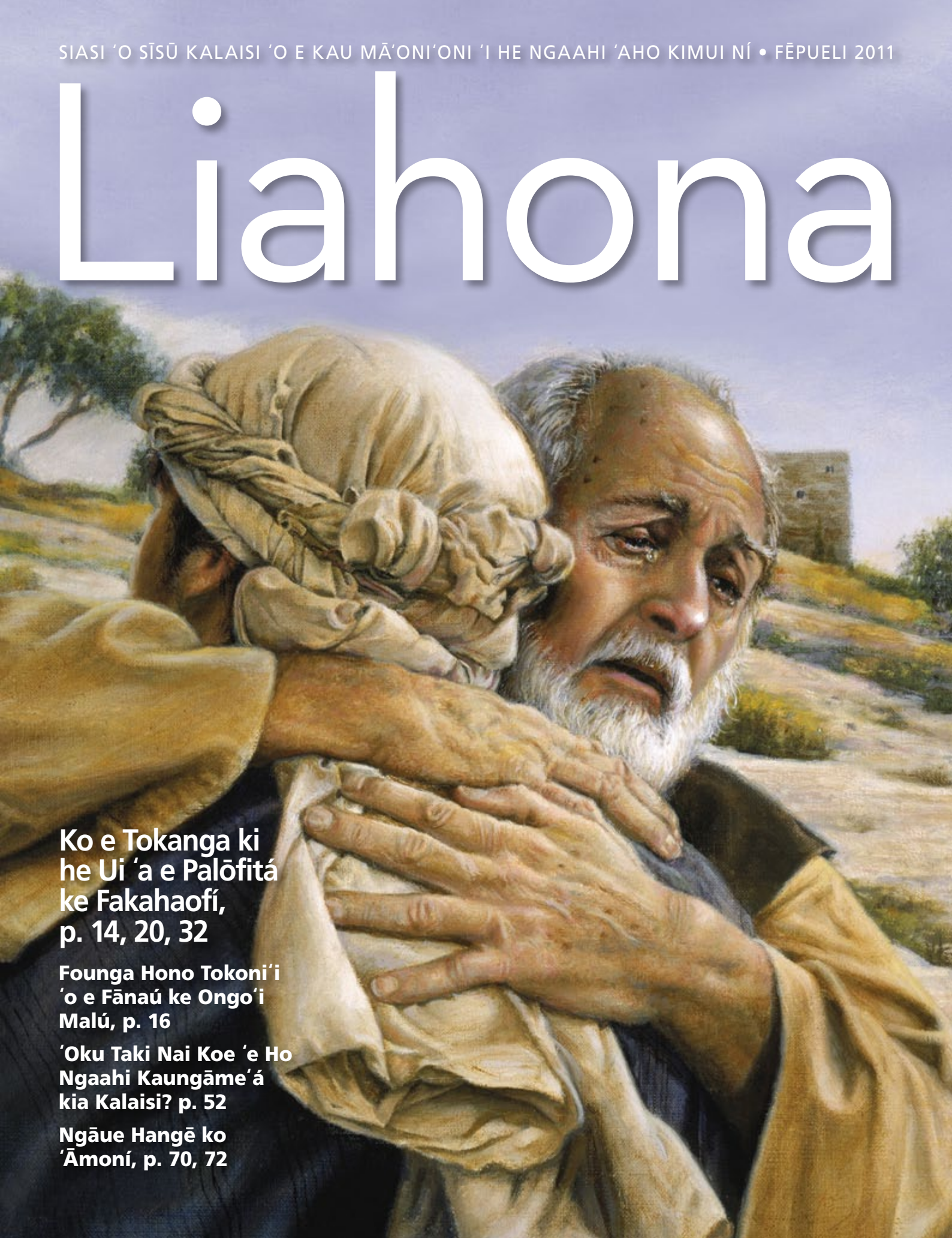

Liahona

**Ko e Tokanga ki
he Ui 'a e Palōfitá
ke Fakahaofí,
p. 14, 20, 32**

**Founga Hono Tokoni'i
'o e Fānaú ke Ongó'i
Malú, p. 16**

**'Oku Taki Nai Koe 'e Ho
Ngaahi Kaungāme'á
kia Kalaisi? p. 52**

**Ngāue Hangē ko
'Āmoní, p. 70, 72**

ME A OPA. A E AVOLON FOUNDATION, FAKA AONGAI E TAA 'I HE ANGALIEI 'A E BOARD OF TRUSTEES, NATIONAL GALLERY OF ART, WASHINGTON D.C., USA.

Ko e Foki 'a e Foha Maumau Koloá, tā 'e Bartolomé Esteban Murillo

I he 'ilo'i 'e he foha maumau koloá kuó ne faiangahalá, na'á ne foki 'i he loto fakatōkilalo ki he'ene tamaí 'o pehē ange, "Tamaí, kuó u angahala ki he langí, pea 'i ho 'aó, pea 'oku 'ikai te u kei 'aonga ke ui ko ho foha" (Luke 15:21).

Ka na'e talitali lelei ia ki 'api 'e he'ene tamaí mo kalanga fiefia, "He ko hoku foha 'eni na'e maté, pea kuo toe mo'ui; na'e mole ia, pea kuo 'ilo'i" (veesi 24). 'Oku pehē 'a e fiefia 'a langi 'i he taimi 'oku tau fakatomala aí.

8

NGAAHI PŌPOAKÍ

4 Pōpoaki 'a e Kau Palesitenisi 'Uluaki: Hono 'Ikai Ke Lahi [Ho'omou] Fiefiá

Fai 'e Palesiteni Henry B. Eyring

7 Pōpoaki 'a e Faiako 'A'ahí: Ko Hano Toe Fakafoki Mai 'o e Ngaahi Me'a Kotoa Pē

NGAAHI TALANOA LALAHÍ

14 Mei Hono Fakahaofi ki He'ene Hoko ko e Tokotaha Fai Fakahaofi

Fai 'e Betsy Doane

Na'e pule'i 'eku mo'ui 'e he mamahi mo e ma'unimaā, peā u toki fetaulaki mo e tokotaha na'ā ne 'eke mai pe kuó u fanongo 'i he kau Māmongā.

24 Ako ke Fakafanongo mo Ma'u e Mahino ki he Laumālié

Fai 'e David M. McConkie

Founga 'o e fanongo 'i he taimi 'oku ue'i ai 'a e Laumālié.

28 Ma'u Fakahaá: 'I he Tulutā ki he Tulutā

Tokoni 'a e ma'u fakahaá ki he fakamo'oni 'a ha talavou ke a'usia 'a langi.

30 Ma'u Fakahaá: Lilingi Hifo Mei Langi

'Oku vave 'a e lilingi hifo 'o e 'iló 'i he taimi 'oku tau mateuteu ai.

32 Ngaahi Talanoa Fakatātā 'o e Mole pea Toe Ma'ú

Ko e hā 'a e fakahaofi? Ko hono fakamolemole'i, tokoni'i, mo talitali lelei.

NGAAHI TAFa'AKÍ

8 Fanga Ki'i Me'a liki mo Faingofuá

11 'Oku Mau Lea 'ia Kalaisi: 'Oku Lahi Fe'unga 'Ene 'Alo'ofá

Fai 'e Kimberlee B. Garrett

12 Ko e Me'a 'Oku Tau Tui Ki Aí: 'Oku Malava 'a e Fakatomalá Makatu'unga 'i he Fakalelei

16 Ko Hotau 'Apí, Ko Hotau Fāmilí: Tokoni'i e Fānaú ke Nau Ongó'i Malu

Fai 'e Shawn Evans

20 Talafungani 'o e Ongongo-lelei: Fakamālohia 'o e Kau Māmālohí

Fai 'e Palesiteni Boyd K. Packer

38 Ngaahi Le'o 'o e Kau Mā'oni'oni 'i he Ngaahi 'Aho Kimui Ní

74 Ngaahi Ongongo 'o e Siasí

79 Ngaahi Fakakaukau Ma'á e Efiafi Fakafāmilí 'i 'Apí

80 Kae 'Oua Ke Tau Toe Fe'ilo-aki: Ko Ha Nofó'anga 'i he Kātoanga 'a e 'Eiki Ta'ané

Fai 'e Melissa Merrill

'I HE TAKAFÍ

'I mu'á: Foha Maumaukoloá, tā 'e Liz Lemon Swindle, Foundation Arts, 'oua na'a hiki hano tatau. 'I muí: Ko e Pa'anga Molé, tā 'e J. Kirk Richards.

42 Kakai Lalahi kei Talavou mo e Efiafi Fakafamili 'i 'Apí
'Oku fakamatala ha kakai lalahi kei talavou ki he ngaahi tāpuaki 'oku nau ma'ú mo ia te nau ma'ú 'i he kaha'ú koe-uhí ko 'enau kau ki he efiafi fakafamili 'i 'apí.

*Vakai angé pe te ke lava 'o 'ilo'i e Liahona 'oku fūfuu 'i 'i he makasini ko 'ení.
 Tokoni: Ta'ofi.*

46 Ngaahi Fehu'i mo e Tali
"'Oku ou ongo'i mātu'aki ta'e-lata he lotú. Te u ako fēfē ke u ongo'i 'oku ou kau?"

48 Founga 'Eku 'Iló: Ne Lelei e Pōpoaki
 Fai 'e Anthony X. Diaz

51 Ko e Vahehongofulu Kakató, Ko ha Tāpuaki Ma'ongo'onga
 Fai 'e Oscar Alfredo Benavides
Na'á ku ngāue mo tānaki ha pa'anga ki he'eku ngāue fakafaipekaú, ka he 'ikai fe'unga 'eku ki'i vahé.

52 'E 'Ave Koe 'e Ho Ngaahi Kaungāme'á Ki Fē?
 Fai 'e John Bytheway
'Oku Taki Kitautolu 'e he Ngaahi Kaungāme'a Lelei kia Sīsū Kalaisi.

54 Ko e Ongongolelei 'Oku Ma'á e Tokotaha Kotoa Pē
 Fai 'e 'Eletā Carlos A. Godoy

57 Pousitaá: Fakakaukau ki 'Itāniti

58 Ko e Taimi Ne 'Ikai Fakatokanga'i Ai Aú
 Na'e 'ikai fakahā 'a e hingoá
'I he taimi ne u fie ma'ú vivili ai e tokoni hoku ngaahi kaungāme'á, na'e 'ikai ke nau tokanga mai.

60 'Oku Totonu ke Fevehevahe'aki
 Fai 'e Adam C. Olson
'Oku vahevahe 'e ha ongo tau-tehina 'i Pelū 'a e ngaahi me'a 'oku mahu'inga tahá.

62 Te Mau Fua Koe!
 Fai 'e Palesiteni Thomas S. Monson
'I he taimi 'oku fu'ú vaivaia ai 'a Seimi ke lué, ko e hā ha me'a 'e lava 'e hono ngaahi kaungāme'á 'o fai?

64 Taimi Fe'inasi'aki: 'Oku Ako'i Mai 'e he Folofolá 'a e Palani 'a e Tamai Hēvaní
 Fai 'e Ana Marie Coburn mo Cristina Franco

66 Ko 'Etau Pēsi

68 Ko e Hiná mo e Kihí'i Le'o Sí'i
 Fai 'e Joshua W. Hawkins
'Oku fakamālō 'a Peletoni ki ha le'o 'o e fakatokangá 'i he'ene fehangahangai mo ha hina.

70 Ma'á e Fānau Īki

48

54

Ko e Makasini Fakalao 'eni 'a e Siasí 'o Sisū Kalaisi 'o e Kau Mā'oni'oni 'i he Ngaahi 'Aho Kimui Ni 'i he lea faka-Tonga

Ko e Kau Palesitenisi 'Uluaki: Thomas S. Monson, Henry B. Eyring, Dieter F. Uchtdorf

Ko e Kōlomu 'o e Kau 'Aposetolo 'e Toko Hongofulu Mā Uā: Boyd K. Packer, L. Tom Perry, Russell M. Nelson, Dallin H. Oaks, M. Russell Ballard, Richard G. Scott, Robert D. Hales, Jeffrey R. Holland, David A. Bednar, Quentin L. Cook, D. Todd Christofferson, Neil L. Andersen

Ētitā: Paul B. Pieper

Kau 'Ētivaisā: Stanley G. Ellis, Christoffel Golden Jr., Yoshihiko Kikuchi

Talēkita Pulē: David L. Frischknecht

Talēkita 'o e Ngāue Faka'ētita: Vincent A. Vaughn

Talēkita Fokotu'utu'ū: Allan R. Loyborg

Talēkita Pulē: R. Val Johnson

Ongo Tokoni 'Ētitā Pulē: Jenifer L. Greenwood, Adam C. Olson

Kaungā 'Ētitā: Ryan Carr

Tokoni 'Ētitā: Susan Barrett

Kau Ngāue Faka'ētita: David A. Edwards, Matthew D. Flitton, LaRene Porter Gaunt, Larry Hiller, Carrie Kasten, Jennifer Maddy, Melissa Merrill, Michael R. Morris, Sally J. Odekirik, Joshua J. Perkey, Chad E. Phares, Jan Pinborough, Richard M. Romney, Janet Thomas, Paul VanDenBerghe, Julie Wardell

Sekelitali Mā'olungā: Laurel Teuschler

Talēkita Pule Faka'āti: J. Scott Knudsen

Talēkita Faka'āti: Scott Van Kampen

Pule he Fakatahataha 'i 'o e Makasini: Jane Ann Peters

Kau Ngāue ki he Fakatātā mo e Fakatahataha 'i 'o e Makasini: Cali R. Arroyo, Collette Nebeker Aune, Howard G. Brown, Julie Burdett, Thomas S. Child, Reginald J. Christensen, Kim Fenstermaker, Kathleen Howard, Eric P. Johnsen, Denise Kirby, Scott M. Mooy, Ginny J. Nilson

Fokotu'utu'ū: Jeff L. Martin

Talēkita ki he Pāki: Craig K. Sedgwick

Talēkita ki hono Tufaki: Evan Larsen

Kau Ngāue ki he Liahonā 'i Tongā:

'Ētitā: Tūlima L. Finau

Tokoni 'Ētitā: Vika Taukolo

Kaungā 'Ētitā: Siale Hōla

Ko e totongi ki hono fakakātoa 'o e ngaahi Liahonā he tā'ū 'oku TOP \$3.60. Ko e tu'a-sila 'eni ke fai māi ki ai 'a e totongi mo e ngaahi faka'ēke'ēke: Senitā Tufaki'anga Nāunau, Siasí 'o Sisū Kalaisi 'o e Kau Mā'oni'oni 'i he Ngaahi 'Aho Kimui Ni, PO Box 109, Nuku'alofa, Tongatapu, Tonga. Telefoni (676) 29-176.

'Omi 'a e ngaahi fakamatalā mo e ngaahi faka'ēke'ēke ki he Liahonā, Rm. 2420, 50 E. North Temple St., Salt Lake City, UT 84150-0024, USA; pe 'i-meili ki he: liahona@ldschurch.org.

Ko e Liahonā (ko ha lea 'i he Tohi 'a Molomonā 'oku 'uhinga ia ko e "kāpasa" pe me'a "fakahinohino") 'oku pulusi 'a e Makasini Fakavaha 'a Pule'angā 'i he lea faka-'Alapēniā, 'Amēnia, Bislama, Kemipoutia, Pulukālia, Sepuano, Siaina, Koloēsia, Seki, Tenimā'ake, Hōlani, Pilitānia, 'Esitōnia, Fisi, Finilani, Falanisee, Siamanē, Kalisi, Hungali, 'Aisileni, 'Initonēsiā, 'Itali, Siapani, Kilipati, Kōlea, Letiviā, Lifuēniā, Malakasi, Māseilisi, Mongokōliā, Noauē, Pōlani, Potukali, Lumēniā, Lūsiā, Ha'amoā, Silovēnia, Sipeini, Suisalani, Suēteni, Takālokā, Tahiti, Taileni, Tongā, 'Iukuleini, 'Eitu mo e faka-Vietinemi. ('Oku kehekehe pē 'a e tu' o lahi hono pulusi, 'o fakatatau mo e lea fakafonua.)

© 2011 'e he Intellectual Reserve, Inc. Ma'u 'a e totonu fakalao kotoa pē. Paaki 'i he 'lunaiteti Siteiti 'o 'Amelikā.

'E lava ke hiki ha tatau 'o e ngaahi fakamatala mo e ngaahi fakatātā 'i he Liahonā ke faka'aonga 'i ki he ngaahi me'a 'a e Siasí 'oku 'ikai fakakomēsialē pe faka'aonga 'i pē 'i 'api. He 'ikai lava ke hiki tatau ha ngaahi nāunau 'oku fakaha'a 'i atu ai hano fakatapatupai, 'i he tafā'aki 'oku fakamatala 'i ai e tokotaha 'oku 'a ana e fakatātaā. 'Oku totonu ke fakatū'asila 'a e ngaahi fahu 'i ki he Intellectual Property Office, 50 East North Temple Street, Salt Lake City, UT 84150, USA; 'i-meili: cor-intellectualproperty@ldschurch.org.

For Readers in the United States and Canada:

February 2011 Vol. 35 No. 2. LIAHONA (USPS 311) Tongan (ISSN 1522-9254) is published monthly by The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints, 50 East North Temple, Salt Lake City, UT 84150. USA subscription price is \$10.00 per year; Canada, \$12.00 plus applicable taxes. Periodicals Postage Paid at Salt Lake City, Utah. Sixty days' notice required for change of address. Include address label from a recent issue; old and new address *must* be included. Send USA and Canadian subscriptions to Salt Lake Distribution Center at address below. Subscription help line: 1-800-537-5971. Credit card orders (Visa, MasterCard, American Express) may be taken by phone. (Canada Poste Information: Publication Agreement #40017431)

POSTMASTER: Send address changes to Salt Lake Distribution Center, Church Magazines, PO Box 26368, Salt Lake City, UT 84126-0368.

Toe Lahi Ange 'i he 'Initaneti Liahona.Lds.org

MA'Á E KAKAI LALAHÍ

Kimu'a pea kau mai 'a Petisi Toane ki he Siasí, ne ma'unimā ia 'e he faito'o konatapú mo e kava mālohi. 'I he'ene hoko he taimi ni ko e faifekau ngāue tokoni 'a e Siasí, 'okú ne tokoni'i ha ni'ihī kehe ke muimui ki he sitepu 'e 12 'i he **polokalama 'a e Siasí ki he faka-akeake mei he ma'unimaá** (vakai, peesi 14). 'Oku ma'u atu 'a e tohi ngāue 'a e polokalama 'i he ngaahi lea kehekehe 'i he www.recoveryworkbook.lds.org.

MA'Á E TO'U TUPÚ

'E lava ke ako'i kitautolu 'e he ngaahi 'ana mo e ngaahi vaitō 'i Honi-tulasi 'o fekau'aki mo e ma'u fakaha'a 'o fakafou 'i he Laumālie Mā'oni'oni (vakai peesi 28, 30). Ke mamata ki ha ngaahi la'itā lahi ange 'o Honitulasi, hū ki he www.liahona.lds.org.

MA'Á E FĀNAÚ

Kumi angé pe ko e fanga sipi 'e fiha 'a e tu'í te ke lava 'o ma'u 'i he peesi 72. Va'inga leva 'i he komipiutā 'i he keimi memei tatau pē 'i he www.liahona.lds.org.

'I HO'O LEA FAKAFONUA PĒ 'A'AU

'Oku ma'u 'a e Liahonā mo e ngaahi nāunau kehe 'a e Siasí 'i ha ngaahi lea fakafonua lahi 'i he www.languages.lds.org.

NGAAHI TEFITO 'I HE MAKASINI KO 'ENÍ

'Oku fakafongā 'i 'e he fika 'o e pēsi 'a e peesi 'uluaki 'o e fakamatalā.

Ako folofolā, 64, 80	Fakatapú, 73	Mūsikā, 8, 9
'Alo'ofā, 11	Fakaulu, 14, 48, 54	Ngāue fakafaifekau,
Efiāfi fakafāmilī 'i	Fāmilī, 16, 60	4, 14
'apī, 42, 79	Fānaú, 16	Ngāue tokoni, 62, 70
Faiako 'a'ahī, 7, 32, 38	Fatongia fakaemā-	Palani 'o e fakamo'uī,
Faiako faka'apī, 40	tu'ā, 16	64
Faingata'ā, 16	Fine'ofā, 7	Sisū Kalaisi, 11, 12, 73
Fakafeohī, 46	Laumālie Mā'oni'oni,	Talangofuā, 24, 80
Fakakaungāme'ā, 46,	24	Tu'unga fakataki-
52, 58	Lea 'o e Potó, 14	mu'ā, 20
Fakamālohiā, 20, 32, 40	Lotú, 30, 38, 60	Uelofeā, 10
Fakamolemolé, 12, 39	Maté, 58	Vahehongofulú, 41, 51
Fakatomalā, 11, 12,	Ma'u fakahaá, 24, 28,	
14, 48	30, 40, 68	

Fai 'e Palesiteni
Henry B. Eyring

Tokoni 'Uluaki 'i he Kau
PalesitenisĪ 'Uluakí

HONO 'IKAI LAHI [HO 'OMOU] Fiefiá

‘O ku si’isi’i ‘aupito ha ngaahi me’a ‘i he mo’uí ni ‘e fakafiefia mo tolonga ange ‘i ho’o ‘ilo kuó ke tokoni’i ha ni’ihi kehe ke nau tali ki honau lotó ‘a e ongoongolelei ‘o Sīsū Kalaisi kuo toe fakafoki maí. Ko e fiefia ko iá ko ha faingamālie ia ki he mēmipa takitaha ‘o e Siasí. ‘I hono papitaiso kitautolú, na’a tau fuakava ai ke tau “tu’u ko e kau fakamo’oni ‘o e ‘Otuá ‘i he taimi kotoa pē pea ‘i he me’a kotoa pē, pea ‘i he feitu’u kotoa pē te [tau] ‘i ai, ‘o a’u ki he maté, koe’uhí ke huhu’i ‘a [kitautolu] ‘e he ‘Otuá, pea [tau] mou kau fakataha mo kinautolu ‘oku ‘o e ‘uluaki toetu’ú, koe’uhi ke [tau] ma’u ‘a e mo’ui ta’engatá” (Mōsaia 18:9).

‘Oku tali ‘e he mēmipa kotoa pē ‘a e kongá ‘o e fekau kuo foaki ki he Siasí ke ‘ave ‘a e ongoongolelei ‘o Sīsū Kalaisí ki he māmaní, ‘i ha feitu’u pē te nau ‘i ai pea lolotonga ‘enau mo’uí. Na’e folofola mahino ‘a e ‘Eikí ‘o pehē: “Vakai, na’á ku fekau’i atu ‘a kimoutolú ke fakamo’oni pea fakatokanga ki he kakai, pea ‘oku taau mo e tangata kotoa pē kuo fai ki ai ‘a e fakatokangá ke ne fakatokanga ki hono kaungá’apí foki” (T&F 88:81). ‘Oku ‘a e kau faifekau taimi kakató ‘a e mālohi ke ako’i ‘a kinautolu kuo te’eki ke nau kau mai ki he Siasí. ‘Oku ‘a e kāingalotu ‘o e Siasí ‘a e mālohi ke kumi ‘a kinautolu kuo teuteu’i ‘e he ‘Eikí ke ako’i ‘e he kau faifekau.

‘Oku fie ma’u ke tau ngāue’i ‘etau tui kuo teuteu’i ‘e he ‘Eikí ha kakai ‘i hotau ha’oha’ongá ke ako’i. ‘Okú Ne ‘afio’i kinautolu mo e taimi te nau mateuteu aí, pea te Ne lava ‘o tataki kitautolu kiate kinautolu ‘aki ‘a e mālohi ‘o e Laumālie Mā’oni’oní mo foaki mai ha ngaahi lea ke fakaafe’i ‘aki kinautolu ke ako’i. Kuo tala’ofa mai ‘e he ‘Eikí kiate kitautolu ‘a e tala’ofa tatau na’á Ne foaki ki ha faifekau ‘i he 1832 fekau’aki mo ‘etau fekumi ki he kakai kuo mateuteu ke ako’i ‘e he kau faifekau: “Te u fekau atu kiate ia ‘a e Fakafiemālié, ‘a ia te ne ako’i kiate ia ‘a

e mo’oní pea mo e hala ke ne fou aí; pea ‘e fakatatau ki he’ene faivelengá, te u toe fakakalauni ‘aki ia ha ngaahi ha’inga uite” (T&F 79:2–3).

‘Oku ‘atautolu foki ‘a e tala’ofa ‘o e fiefia lahi ma’á e kau faifekau faivelengá ‘i he’etau hoko ko e kāingalotu faivelenga ‘oku loto ‘aki e ngāue fakafaifekau:

“Pea ko ‘eni, kapau ‘e lahi ‘a [ho’omou] fiefiá mo e fo’i toko taha kuo [mou] ‘omi kiate au ki he pule’anga ‘o ‘eku Tamaí, hono ‘ikai ke lahi [ho’omou] fiefiá ‘o kapau te [mou] ‘omi ‘a e ngaahi laumālie tokolahi kiate au!

“Vakai, ‘oku [mou] ma’u ‘a ‘eku ongoongolelei ‘i [homou] ‘aó, pea mo ‘eku maká, pea mo ‘eku fakamo’uí.

“Kole ki he Tamaí ‘i hoku hingoá, ‘i he tui ‘o tui te [mou] ma’u, pea te [mou] ma’u ‘a e Laumālie Mā’oni’oní, ‘a ia ‘okú ne fakahā ‘a e ngaahi me’a kotoa pē ‘oku ‘aongá ki he fānau ‘a e tangatá” (T&F 18:16–18).

Makehe mei he tokoni ‘a e Laumālie Mā’oni’oní kiate kitautolu ke tau ‘ilo pea fakaafe’i ‘a kinautolu kuo nau mateuteu ke ako’i, kuo ui ‘e he ‘Eikí ha kau taki ke nau tokoni kiate kitautolu. ‘I ha tohi ‘a e Kau PalesitenisĪ ‘Uluakí ‘i he ‘aho 28 ‘o Fēpueli 2002, na’e toe hilifaki ai ‘a e fatongia mamafa ‘o e ngāue fakafaifekau ki he kau pisopé mo e ngaahi uōtí.¹ ‘I he tokoni ‘a e fakataha alēlea fakauōtí pe fakakoló, ‘oku fokotu’utu’u ‘e he kōmiti pule ‘o e lakanga fakataula’eikí ha palani ngāue fakafaifekau ‘a e ‘iunití. ‘Oku kau ‘i he palani ha ngaahi founa ‘e lava ai e kāingalotú ‘o ma’u ‘a e ni’ihi kuo mateuteu ke ako’i ‘e he kau faifekau. ‘Oku ui ‘a e tokotaha ko e taki ngāue fakafaifekau ‘a e uōtí pe koló. ‘Oku ngāue vāofi ‘a e taki ngāue fakafaifekau mo e kau faifekau

taimi kakató pehē foki ki he kau fiefanongó.

‘Oku lahi ‘aupito ha ngaahi founa ke fakahoko lelei ange ai hotau fatongia fakatāutaha ke kumi ha ni‘ihi ke ako‘i ‘e he kau faifekau. Ko e founa lelei tahá ‘a e founa faingofua tahá.

Lotu ke tataki koe ‘e he Laumālie Mā-‘oni‘oní. Talanoa ki he kau taki fakaloto-fonuá mo e kau faifekau ke ‘omi ha‘anau ngaahi fokotu‘u mo palōmesi ange te ke tokoni. Fakalotolahi‘i ‘a kinautolu ‘oku kau mo koe ‘i he ngāue ni. Peá ke hoko ko ha fakamo‘oni ma‘u ai pē ‘i he ngaahi me‘a te ke lea ‘aki mo faí, ko Sísuú ko e Kalaisí ia pea ‘oku tali lotu ‘a e ‘Otuá.

‘Oku ou fakamo‘oni ‘e tataki koe ‘e he Laumālie Mā‘oni‘oní kiate kinautolu ‘oku fekumi ki he mo‘oní ‘i ho‘o lotua mo ngāue‘i ‘a e fakahinohino ko iá. Pea ‘oku ou ‘ilo ‘i he ngaahi me‘a kuó u a‘usíá ‘e tolonga ho‘o fiefiá pea mo e ni‘ihi kuo nau tali ‘a e ongoongoleléi ki honau lotó pea kātaki ki he ngata‘angá ‘i he tui. ■

MA‘U‘ANGA FAKAMATALÁ

1. Vakai ki he “Ngaahi Ongoongo ‘o e Siasí: Fakamamafa‘i ‘a e Ngāue Fakafaifekau Fakauóti mo e Fakakoló,” *Liahona*, ‘Aokosi 2002, 4.

FAIAKO MEI HE PŌPOAKI KO ‘ENÍ

- ‘Oku fakahinohino‘i kitautolu ‘e he ‘Oku ‘Ikai Ha Ui ‘e Mahu‘inga Ange ‘i he Faiakó ke tau fakalotolahi‘i ‘a kinautolu ‘oku tau ako‘i ke fokotu‘u ha ngaahi taumu‘a ‘e tokoni ke nau mo‘ui ‘aki ‘a e ngaahi tefito‘i mo‘oni kuo nau akó (vakai, peesi 195). Fakakaukau‘i mo e fāmilí ke ‘ilo‘i ‘a e ngaahi tāpuaki ‘o e ngāue fakafaifekau kuo fakamatala ki ai ‘a Palesiteni ‘Aealingí, pea kapau e ue‘i koe, fakaafe‘i ‘a e fāmilí ke fokotu‘u ha ngaahi taumu‘a ke vahevahe ‘a e ongoongoleléi.
- Fakakaukau ke mou felíngiaki mo e fāmilí ha ngaahi founa ke vahevahe ai e ongoongoleléi mo fakakaukau ki he akonaki ‘a Palesiteni ‘Aealingí “ko e founa lelei tahá ‘a e founa faingofua tahá.” Ke ‘ilo lahi ange fekau‘aki mo e felíngiaki, vakai, ‘Oku ‘Ikai Ha Ui ‘e Mahu‘inga Ange ‘i he Faiakó, peesi 196.

TO'U TUPÚ

Ko e Kau Faifekau Tokolahi 'i He'eku Mo'uí

Fai 'e Elizabeth S. Stiles

'I he fuofua Sāpate na'á ku ma'u lotu ai mo e ongo faifekau na'á ku fakatokanga'i ha kakai ne u tupu hake mo 'ilo'i mei he koló. Na'á ku sio ki he taha 'o hoku ngaahi kaungāme'a mamae mei he akó, ko e ongo sekelitali mei he lautohi si'í mo e ako'anga mā'olungá, ko e ta'ahine na'e 'ikai ke fu'u sai hoku 'ulungāanga ki ai 'i he kuohilí, mo ha talavou na'á ku manako ai.

Ne 'i ai e kaunga 'a e ni'ihí fakafo'ituitui ko 'ení ki he'eku mo'uí. Ko hoku kaungāme'a mamae ko ha finemui angatotonu mo'oni, pea koe'uhí ko ia, ne u fili ke hoko hoko atu 'eku fekumi fekau'aki mo e Siasí. Na'e tokoni'i au 'e he ongo sekelitali na'á na manatu'i au mei he akó ke u 'ilo 'oku ou mahu'inga. Na'á ku ako 'a e 'ofa faka-'Otuá mo e 'ofa faka-Kalaisí mei he finemui na'á ne tali lelei au neongo na'e 'ikai te u 'ulungāanga lelei kiate ia 'i he kuohilí. Na'e tā 'e he talavou na'á ku manako ai ha sīpinga lelei, na'e hā mei ai ha maama pea na'á ku sai'ia ke feohi mo ia.

Ne tokoni e ngaahi me'á ni ke u 'ilo, neongo 'eku toki fetaulaki mo e ongo faifekau, ka na'e 'osi teuteu'i au 'e he Tamai Hēvaní ke u tali 'a e ongoongoleleí 'o fakafou 'i he kakai ko 'ení. Na'á ku ako meiate kinautolu ko e ngaahi me'a iiki 'oku tau fakahokó 'e 'aonga lahi ia. Kae mahu'inga tahá, kuó u ako ko e ngāue fakafaifekau 'oku kamata pē meiate au.

FĀNAÚ

Ko e Ongongoleleí—ko ha Me'a'ofa ke Vahevahe

'O ku 'uhinga 'a e fo'i lea ongoongoleleí ki he ngaahi akonaki mo e ngaahi ouau kotoa pē kuo foaki 'e Sīsū Kalaisi mo 'Ene kau palōfitá kiate kitautolú. 'Oku hangē 'a e ongoongoleleí ha fu'u kato 'oku fakafonu'aki ha ngaahi me'a'ofa mei he Tamai Hēvaní. Te ke lava 'o tokoni ke foaki 'a e ngaahi me'a'ofa ko 'ení ki he ni'ihí kehé. Ko hai te ke lava 'o vahevahe mo ia 'a e me'a'ofa 'o e ongoongoleleí?

Fakatauhua e ngaahi veesi folofolá mo e ngaahi fakatātā 'o e ngaahi me'a'ofa 'e ni'ihí 'oku kau 'i he ongoongoleleí. Hiki 'i he fakatātā takitaha 'a e fika 'o e veesi folofola 'oku hoa mo ia.

1. Sēmisi 5:14–15
2. Mōsaia 16:6–7
3. 3 Nīfai 18:1–10
4. T&F 20:72–73
5. T&F 33:16
6. T&F 89:4, 18–21
7. T&F 132:46.
8. T&F 137:10
9. T&F 138: 32–34

Ko Hano Toe Fakafoki Mai 'o e Ngaahi Me'a Kotoa Pē

Ako 'a e fakamatala ko 'eni, pea ka fe'unga, alea'i ia mo e hou'eiki fafine 'okū ke 'a'ahi ki ai. Faka'aonga 'a e ngaahi fēhu'i ke tokoni 'i ho'o fakamālohia 'a e kau fafine pea 'ai ke hoko 'a e Fine'ofā ko e konga mā'u pē ia ho'o mo'ui.

Ne fokotu'u 'e he Palōfita ko Siosefa Sāmitā 'a e Fine'ofā ko ha konga mahu'inga 'o e Siasī. 'I he'emaui hoko ko e kau palesitenisi, 'oku mau amanaki te mau lava, 'o tokoni ke mahino atu 'a e 'uhinga 'oku mahu'inga ai 'a e Fine'ofā 'i ho'omou mo'ui.

'Oku tau 'ilo na'e fakahā 'e he kau fafine 'i he Fuakava Fo'ou 'a e tui kia Sīsū Kalaisi mo kau 'i hono fakahoko 'Ene ngāue. 'Oku fakamatala 'a e Luke 10:39 kia Mele, 'a ia "na'e nofo foki ia 'i he va'e 'o Sisuū, 'o fanongo ki he'ene leā." 'I he Sione 11:27 'oku fakamo'oni 'a Ma'ata kia Kalaisi: "Peā ne pehē kiate ia, 'Io, 'Eiki: 'oku ou tui ko e Kalaisi 'a koe, ko e 'Alo 'o e 'Otuā, 'a ia na'e totonu ke ha'u ki māmani." 'Oku fakamatala 'a e Ngāue 9:36, 39 ki ha "ākonga 'e taha na'e hingoa ko Tapaita, . . . na'e fa'a fai . . . 'a e ngaahi ngāue lelei. . . . Pea na'e tutu'u . . . 'a e kau fafine kotoa pē kuo mate honau 'unohō 'o nau fakahā 'a e ngaahi kofu tu'a mo e kofu kehekehe na'e ngaohi 'e [ia]." Ko Fipē 'i he Loma 16:1–2, na'e hoko "ko e tauhi 'i he siasī" mo "ne tokoni 'i 'a e tokolahi."

Ne hokohoko atu 'i he Siasī 'i he ngaahi 'aho kimui nī 'a e ngaahi sippinga ko 'eni 'o e tuī, fakamo'oni mo e ngāue tokoni pea fokotu'u ai 'a e kautaha 'o e Fine'ofā. Na'e akonaki 'a e palesitēni lahi 'o e Fine'ofā, Suli B. Peeki 'o pehē: "Hangē ko e fakaafē na'e fai 'e he Fakamo'ui kia Mele mo Ma'ata 'i he kuonga 'o e Fuakava Fo'ou ke na kau 'i He'ene ngāue, 'oku mā'u 'e he kau fafine 'i he kuonga [fakakosipelī ni] ha tufakanga ke kau atu ki he ngāue 'a e 'Eiki. . . . Na'e hanga 'e hono fokotu'u 'o e Fine'ofā 'i he 1842, 'o fakataha 'i e mālohi 'o e kau fafine pea mo honau ngaahi fatongia takitaha, ke langa hake e pule'anga 'o e 'Eiki."¹

'Oku tau fakahoko 'etau ngāue 'i he'etau tokanga taha ki he ngaahi taumu'a 'o e Fine'ofā: ke fakatupulaki 'a e tuī mo e mo'ui angatonu fakatāutahā, fakamālohia 'a e ngaahi fāmilī mo e 'apī, pea fekumi mo tokoni ki he ni'ihī 'oku faingata 'a iā.

'Oku ou fakamo'oni na'e fokotu'u-tu'u fakalangi 'a e kautaha Fine'ofā ke tokoni 'i he ngāue fai fakamo'ui. 'Oku 'i ai 'a e fatongia mahu'inga ke fai 'e he Fine'ofa takitaha 'i hono fakahoko 'a e ngāue toputapū ni.

Silvia H. Allred, tokoni 'uluaki 'i he kau palesitenisi lahi 'o e Fine'ofā.

Ko e Hā ha Me'a Te u Lava 'o Fai?

1. Ko e hā ha tokoni te u lava 'o fai ma'ā e kau Fine'ofā 'i he māhinā ni ke fakahā 'aki 'a e fa'ahinga tui 'a e kau ākonga fefine 'a Sīsū Kalaisi?

2. Ko e hā ha akonaki 'a e ongoongolelei kuo toe fakafoki maī te u ako ke fakamālohia 'a 'eku fakamo'oni 'i he māhinā ni?

Ke mā'u ha fakamatala lahi ange, vakai ki he www.reliefsociety.lds.org.

Mei Hotau Hisitōliā

Kuo akonaki 'a Sisitā Suli B. Peeki "na'e fakafou mai he Palōfita ko Siosefa Sāmitā 'a 'etau 'ilo ko e Fine'ofā ko ha konga pau ia 'o e ongoongolelei kuo toe fakafoki maī."² Na'e kamata 'a hono toe fakafoki mai 'o e ongoongolelei 'i he 'Uluaki Mata-Me'a-Hā-Mai 'i he 1820 pea hokohoko atu 'i he "otu lea ki he 'otu lea, 'a e akonaki ki he akonaki" (T&F 98:12). 'I hono fokotu'u 'o e Fine'ofā 'i he 'aho 17 'o Mā'asi 1842, ne ako 'i 'e he Palōfita 'a e kau fafine fekau'aki mo honau fatongia mahu'inga 'i he Siasī kuo toe fakafoki maī. Na'ā ne pehē, "Na'e te'eki ai fokotu'utu'u lelei pehē 'a e Siasī kae tālunga hono fokotu'utu'u ko 'eni 'o e kakai fefinē."³

MA'U'ANGA FAKAMATALĀ

1. Julie B. Beck, "Ko Hono Fakakakato e Taumu'a 'o e Fine'ofā," *Liahona*, Nōvema 2008, 108.
2. Julie B. Beck, "Ko Hono Fakakakato e Taumu'a 'o e Fine'ofā," 108.
3. *Ngaahi Akonaki 'a e Kau Palesitēni 'o e Siasī: Siosefa Sāmita* (2007), 522

Mei he Folofolā

Sioeli 2:28–29; Luke 10:38–42; 'Efesō 1:10

Fanga Ki'i Me'a liki mo Faingofua

“Oku fakahoko 'e he fanga ki'i me'a iiki mo faingofuá 'a e ngaahi fu'u me'a lalahi” (Alamā 37:6).

HISITŌLIA 'O E SIASÍ HE FUNGA MĀMANÍ

Palāsila

I he hikifonua mai 'a Mākisi Lisiata Sepifa mei Siamane ki Palāsila 'i he 1913, ko e ta'u nima ia 'ene kau ki he ongoongoleléi pea hoko ko e fuofua tokotaha Siasi ne 'ilo'i 'i Palāsilá. Hili ha kole 'e he fāmili Palāsilá ni ha nāunau ki he 'ulu'i 'ōfisi 'o e Siasí, ne 'a'ahi 'a e palesiteni fakamisiona 'o e Misiona Saute 'Ameliká ki Palāsila 'i he 1927 pea vahe ha kau faifekau ki ai 'i he 1928. Na'e fokotu'u e fuofua misiona 'i Sā Paulo 'i he 1935, pea 'i he'ene a'u ki he 1939 ne 'osi pulusi 'a e Tohi 'a Molomoná 'i he lea faka-Potukali.

Na'e fakatapui 'a e 'uluaki tempale 'i Saute 'Ameliká 'i Sā Paulo 'i he 1978, taimi nounou mei hono fanongonongo 'a e ma'u fakahā ke ma'u 'e he tangata mo'ui taau kotoa pē 'a e lakanga fakataula'eikí. Na'e fakatapui 'a e senitā ako'anga fakafaifekau lahi taha fika ua 'a e Siasí 'i Sā Paulo 'i he 1997.

Ko Palāsila 'a e fonua hono tolu (hoko hake ki he 'Tunaiteti Siteití mo Mekisikou) ke a'u 'o toko taha miliona honau kaingālotú.

KO E SIASÍ 'I PALĀSILA	
Tokolahi 'o e Kāingālotú	1,102,428
Ngaahi Misioná	27
Ngaahi Siteikí	230
Ngaahi Uōtí mo e Koló	1,884
Ngaahi Tempalé	'e 7, kau ai e ongo Tempale Manaú mo Foutalesa Palāsilá 'a ia kuo fanongonongo pe lolotonga langa

Ko e Hivá ke Hā?

E lava ke fakaafe'i 'e hono hiva'i 'o e ngaahi himí 'a e Lau-mālié ki he'etau ngaahi fakataha'anga faka-Siasí, ki hōtau 'apí, mo 'etau mo'ui faka'ahó. Na'e akonaki 'a Palesiteni J. Lūpeni Kalake, ko e Si'í (1871–1961) 'o e Kau Palesitenisí 'Uluakí 'o pehē, "Oku tau ofi ange ki he 'Eikí 'o fakafou 'i he hiva' 'i ha toe founa ange tuku kehe pē 'a e lotú."¹

Kuo 'omi 'e he Siasí ha Uepi saiti ke ma'u mei ai e ngaahi himí (lava 'o ma'u atu 'i he lea faka-Pilitāniá, Falanisē, Potukali, mo faka-Sipeiní). Oku kau 'i he Music.Ids.org ha ngaahi fakahinohino ki hono tataki 'o e hiva' pea ki hono tā 'o e ngaahi himí 'o faka'aonga'i 'a e kīpōtí pea mo ha ngaahi fokotu'u ki hono filifili 'o e ngaahi himí 'oku fe'unga mo e houalotu sākalamēnití.

'E lava ke lau, hiki hano tatau pea fanongo ki he ngaahi

fasí mo e leá 'i he Uepi saiti, 'a ia 'e 'aonga 'aupito ki he kāingālotu 'oku 'ikai ke 'i ai ha'anau piano pe kīpōtí.

'E lava ke faka'aonga'i 'a e hiva' 'i 'api pea 'i he lotú foki. Kuo fale'i 'e he Kau Palesitenisí 'Uluakí ke: "Ako'i ho'omou fānaú ke nau 'ofa mo manako 'i he ngaahi himí. Mou hiva 'aki ia 'i he 'aho Sāpaté, efiāfi fakafāmili 'i 'apí, lolotonga 'o e ako folofolá, pea 'i he taimi lotú foki. Hiva 'aki ia he taimi 'oku mou ngāue pe va'inga ai, pea 'i ho'omou fefononga-'akí."² 'E lava ke 'omi 'e he ngaahi himí ha laumālie 'o e 'ofa mo e uouangataha ki he 'apí.

MA'U'ANGA FAKAMATALÁ

1. J. Reuben Clark Jr., 'i he Conference Report, Oct. 1936, 111.
2. *Ngaahi Himí*, viii.

Fakamālohia 'e ha Himi

Ne u fakakaukau ke u kau 'i ha fe'auhi malafoni mo hoku kau-ngāngāue 'i Uesiteni Keipi 'i Saute 'Afilika. Na'á ku fakamālohisino mo ngāue mālohi 'aupito 'i he teuteu ki he fe'auhi.

I he 'aho 'o e fe'auhi na'á ku 'a hake 'o lau 'eku folofolá mo lotu. Na'á ku manavasi'i ka na'á ku ongo'i pē 'oku fie ma'u ke u falala ki he 'Eikí. Ne u 'ilo kapau te u fai ia, te Ne 'omi ha tokoni mo ha poupou.

Na'e fie ma'u ke mau lele pe lue 'i ha kilomita 'e 40 (maile 'e 25). Na'a mau kamata he 8 pongipongi. Na'e mokomoko e 'eá pea ki'i 'uho'uha, pea 'i he kamatá na'á ku fiefia 'i he'eku lue pea sai 'eku fe'auhi. Ka 'i he toe

'a e kilomita 'e 10 ki he tepí na'e faingata'a 'aupito 'a e fe'auhi kiate au. Na'e mingi 'a e uoua 'i hoku va'e 'e taha, pea fá hoku va'é. Na'á ku loto fo'i. Pea kamata leva ke u hiva ha fo'i himi:

*'Oua na'a vaivai pe manavahē
He ko ho 'Otuá Au pea te u kei
tokoni'i koe].*

*Te u fakamālohia, tokoni'i pea
fokotu'u koe], . . .*

*'O faitokonia 'e hoku to'ukupu
māfimañi.*

(“ E Kāinga Kuo Langa ha
Tu'unga,” *Ngaahi Himi*, fika 37)

Ne fakafonu hoku 'atamaí 'e he ngaahi lea 'o e himi pea tokoni ke

hiki hoku va'é, peá u faka'osi 'a e fe'auhi 'aki 'a e mālohi 'o e himi 'a e 'Eikí.

Ne ako'i au 'e he me'a ne hokó, ko e ongoongolelei 'o Sisū Kalaisí 'oku fekau'aki ia mo e kātakí. 'Oku hangē ia ha lue pe lele 'i ha lová. 'Oku tau fa'a ongosia, tau mālōlō, pea tau toe kamata lue. 'Oku 'ikai mole 'a e 'amanaki 'a e Tamai Hēvaní 'iate kitautolu neongo pe ko e hā e tu'o lahi 'etau toó; kiate Ia ko e me'a 'oku mahu'ingá ko e tu'o lahi 'o 'etau toe tu'u ki 'olunga 'o hoko atu e feingá. Ko 'Ene ongoongolelei 'oku fekau'aki foki ia mo e a'u ki he tepí.

Ketiue Latasoma, Saute 'Afilika

FAKATATAU MO E LEA 'A E KAU TAKI 'O E SIASÍ

Tokanga'i 'o e Masivá

“Talu e tu'u 'a e hisitōliá, mo hono fakafuofua'i 'e he 'Eikí 'a e ngaahi sosaieti mo e fakafo'ituitui, 'o fakatatau ki he lelei 'enau tokanga'i 'a e masivá. Na'á Ne folofola 'o pehē:

“He 'oku fonu 'a e māmani pea 'oku 'i ai ha ngaahi me'a fe'unga pea hulu ange; 'io, na'á ku teuteu

'a e ngaahi me'a kotoa pē, pea kuó u tuku ki he fānau 'a e tangatá ke nau fili ma'anautolu pē.

“Ko ia, kapau 'e to'o 'e ha tangata ha me'a mei he me'a lahi 'a ia kuó u ngaohí, 'o 'ikai foaki hono 'inasí ki he masivá mo e paeá 'o fakatatau ki he fono 'o 'eku ongoongolelei, te ne hiki hake 'a hono matá 'i heli fakataha mo e kakai angahalá, kuó ne 'i he fakamamahi' (T&F 104:17–18; vakai foki, T&F 56:16–17).

“Na'á Ne toe folofola foki 'o pehē, 'Ke mou tu'unga tatau 'i ho'omou ngaahi me'a fakaemāmani, pea ke mou fai pehē ta'e 'i ai ha fakahōhōloto, he ka 'ikai, pea 'e ta'ofi 'a hono hulu 'o e ngaahi fakahā 'a e Laumalié' (T&F 70:14; vakai foki, T&F 49:20; 78:5–7).

“ 'Oku tau pule'i pē 'a hono faka'aonga'i 'etau koloá mo e ma'u'anga tokoni, ka 'oku tau ha'isia ki he 'Eikí 'i hotau fatongia tauhi he me'a fakaemāmani. Ko e me'a fakafiefia mo'oni ke mātā ho'omou anga'ofá 'i ho'omou tokoni ki he pa'anga 'aukaí mo e ngaahi ngāue tokoni

'ofa fakaetangatá. 'I he ngaahi ta'u lahi kuo hili, kuo toe fakautuutu ai hono faitokonia 'o ha kakai faingata'a'ia 'e laui miliona pea ta'e fa'alaua mo e kakai kuo nau lava 'o faitokonia pē kinautolu, tu'unga 'i he foaki 'ofa 'a e Kā-ingalotú. Ka neongo ia, 'i he'etau tulifua ke fai e ngāue 'o Saioné, 'oku totonu ke tau takitaha fakakaukau 'i he fa'a lotu, pe 'oku tau fai koā ki he masivá mo e faingata'a'ia 'a e me'a 'oku totonu ke tau fai, pea mo e me'a kotoa pē 'oku totonu ke tau fai 'i he 'ao 'o e 'Eikí.”

'Eletá D. Todd Christofferson 'o e Kōlomu 'o e Kau 'Aposetolo 'e Toko Hongofulu Mā Uá, “Ha'u ki Saione,” *Liahona*, Nōvema 2008, 39.

Oku feinga e polokalama tokoni 'ofa fakaetangata 'a e Siasí 'o Sísū Kalaisi 'o e Kau Mā'oni'oni 'i he Ngaahi 'Aho Kimui Ní ke toe lelei ange 'a e mo'ui 'a kinautolu 'oku faingata'a'ia 'aki hono foaki 'o e me'atokoni, vai ma'a, tokoni ki he matá, saliote sea teketeke, huhu malu'i, mo e tokoni fakavavevave ki he ngaahi me'a fakatu'upakeé. Kuo fakalahi 'a e polokalamá 'i he ngaahi ta'u kuohilí mei hono kamata sí'isi'í 'o tokoni'i ha lauimiliona 'i he funga 'o e māmaní.

Konga kimui 'o e

1920: Kamata 'o e ngaahi ngoue uelofea. 'Oku tauhi e ngaahi fua 'o e ngoué 'i ha ngaahi fale tuku'anga koloa.

1932: Fokotu'u 'a e fuofua fale fa'o'anga me'akai kapá.

1936: Fokotu'u e Kōmiti Lahi ki he Uelofea 'a e Siasí. Fokotu'u ha vāhenga fakauelofea 'e hongofulu ma fā ke tokanga'i 'a e polokalama uelofea 'i he tapa kehekehe 'o māmaní.

1936: Fokotu'u 'a e fuofua senitā faka'ofisiale ma'u'anga ngāué.

1936–1940: Kamata e ngaahi fale ngāué, kau ai e fahi'anga papa, fale fakamōmoa'anga kili'i manu, fale ngaohi'anga pasitā (pasta), fa'o'anga kapa ika, mo e pīnatipata, ngaohi'anga koa, mo 'utu hina e hu'akau.

1937: Langa e fuofua fale tuku'anga koloa fakavahefonuá 'i Sōleki Sítí.

1938: Kamata 'a e langa 'i he Uelofea Sikueá, kau ai e fale tauhi'anga uite mo ha fale tuku'anga koloa.

1938: Huufi 'a e fuofua falekoloa ma'ama'a 'a e Kautaha Teseletí 'i Sōleki Sítí.

1940: Kakato hono langa 'o e Uelofea Sikueá.

1945: Fakauta 'e he Siasí ha me'akai, vala mo e ngaahi naunau lahi kehe ki he kāingalotu faingata'a'ia 'i 'Iulopé hili 'a e Tau Lahi Hono Il 'a Māmaní.

1960: Fakakakato hono langa 'o e fale fa'o'anga me'akai kapá mo e ngaohi'anga hu'akau 'i he Uelofea Sikueá.

1970 tupú: Fakalahi 'e he Siasí 'a e polokalama uelofea ki Mekisikou, 'Ingilani pea mo e 'otu motu e Pasifikí.

1973: Fokotu'u 'a e Ngaahi Tokoni 'a e Siasí ('oku 'iloa he taimí ni ko e Ngaahi Tokoni 'a e Siasí ki he Fāmilí) ko e kautaha faka'ofisiale 'a e Siasí.

1976: Kamata ke fakalahi 'e he Siasí 'a e ngaahi fale tuku'anga koloá ki he ngaahi feitu'u kotoa 'o Kānata mo e 'Iunaiteti Siteití. Ne toe fanongonongo foki hono fakalahi 'o e ngaahi fale fa'o'anga me'akai kapá mo e ngaahi fale fakatolonga me'akai.

1982: 'A'ahi 'a Ronald Reagan ko e palesiteni 'o 'Ameliká ki he Uelofea Sikueá.

1985: Kamata ke foaki 'e he Siasí ha ngaahi vaitupu ma'a ki 'Afilika, 'a e kamata'anga 'o ha fakalahi fakaemāmani lahi 'o e tokoni 'ofa fakaetangata 'a e Siasí.

1990 tupú: Langa 'o e Senitā Tokoni 'Ofa Fakaetangata 'a e Kau Mā'oni'oni 'i he Ngaahi 'Aho Kimui Ní ke fakakalalaksi 'a e valá mo e ngaahi nāunau kehé, kau ai e nāunau fakafaito'o ke fakauta ki he tapa kehekehe 'o māmaní ko e tokoni ki he masivá mo e ngaahi fakatamaki fakaenatulá.

2002: Kamata 'e he Ngaahi Kautaha LDS Charities 'a e Siasí 'a e polokalama foaki saliote sea teketeké, vai ma'a mo e tokoni ke fakaake 'a e fānau valevale ne fā'ele'i mai 'oku 'ikai mānavá.

2003: Kau 'a e Ngaahi Kautaha LDS Charities 'a e Siasí ki he polokalama fakaemāmani lahi ki he mīselé pea tukupā ke foaki ha pa'anga 'e taha miliona 'Ameliká 'i he ta'u kotoa pē ke tokoni ki he polokalamá. Kamata foki 'a e polokalama fakaemāmani lahi ki he faito'o 'o e matá.

2010: Kamata 'e he Ngaahi Kautaha LDS Charities 'a e Siasí ha polokalama me'akai ke fakalahi hono ngoue'i 'o e me'akai mo e me'akai mo'ui lelei 'i he ni'ihí 'o e ngaahi fonua masiva taha 'i māmaní. Tanupou 'a e Bishop's Central Storehouse fo'ou 'i Sōleki Sítí fe'unga hono lahí mo e sikuea fute 'e 600,000 (56,000 m²).

'OKU LAHI FE'UNGA

'ENE 'ALO 'OFÁ

Fai 'e Kimberlee B. Garrett

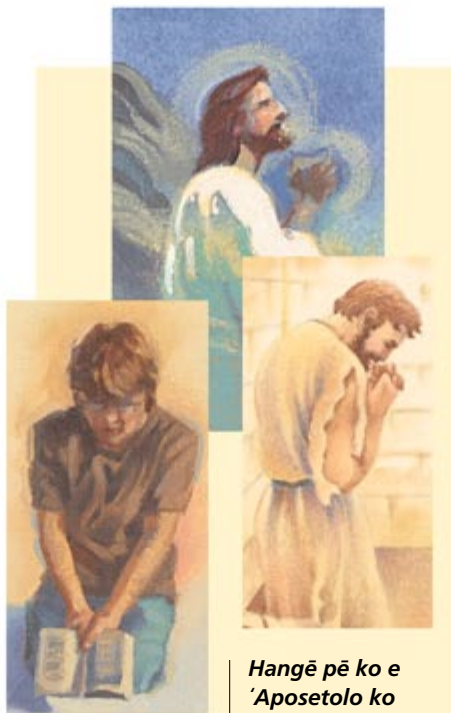
Kuó u faifeinga 'o hangē ko e kakai tokolahi 'i he kongā lahi 'o 'eku mo'uí ke u 'ilo 'a hoku mahu'inga fakatāutahā. Kuó u fekuki 'i he ngaahi ta'u lahi mo e ngaahi palopalema 'o e fu'u sinó pea 'oku kau ia 'i he ngaahi ongo ta'e-fakafiēmālie 'oku ou ma'ú. Neongo kuó u holo 'i he taimi ni pea u tauhi 'a e founga mo'ui lelei, ka 'oku 'i ai e taimi e ni'ihī 'oku ou kei feinga pē ke mato'o atu e fa'ahinga fakakaukau mo e ongo ta'efakafiēmālie ko iá.

'I ha pongipongi 'e taha na'á ku fu'u ongo 'i ta'eoli'ia 'aupito pea u fakakaukau pe ko e hā nai e me'a te ne fakalelei' 'a e me'á ni. Ne u kamata lotu 'o kole e tokoni 'a e Tamai Hēvaní ke u ikuna 'i 'a e ngaahi ongo ta'efe'unga ko 'ení. Lolotonga 'eku lotú, ne ha'u 'a e folofola ko 'ení ki he'eku fakakaukau: "Kapau 'oku 'ikai te mou ma'u 'a e 'amanakí kuo pau ke mou loto-fo'i; pea 'oku tupu 'a e loto-fo'i koe'uhí ko e angahalá" (Molonai 10:22).

Ne hangē 'a e *angahalá* ha fo'i lea mamafa, 'o 'ikai ke u tokanga ai ki he fo'i fakakaukau koe'uhí na'e 'ikai te u lava 'o fakakaukau 'i ha fa'ahinga me'a kovi na'á ku fai. Neongo ia, ne kei ha'u pē 'a e fo'i fakakaukau pea u lotu leva 'o hangē ko e fakahinohino 'a Molonai, ke fakahā mai 'e he Tamai Hēvaní 'a hoku ngaahi vaivaí ke hoko ko ha me'a ke u mālohi ai (vakai, 'Eta 12:27).

Ne u manatu 'i ha ngaahi me'a 'e tolu ne hoko 'i he 'aho 'e ua kuo hilí ne 'ikai te u fakahā ai 'a e fa'a kātakí ki he'eku fānaú. Na'á ku fakamu'omu'a 'eku ngaahi ongó mo 'eku ngaahi fie ma'ú 'i he'eku

fānaú pea na'e 'ikai ke u tokanga ki he'enau ngaahi ongó. Na'e 'ikai ke u ongo 'i lelei'ia ai pea u fakakaukau ke u fai lelei ange. Ne u kole fakamolemole ki he'eku fānaú pea u lotu ke fakamolemole 'i au. 'I he kamata pē ke u lotú na'á ku ongo 'i 'a e mahu 'i atu 'a e ongo ta'efe'ungá pea lava ke u ongo 'i 'a e nonga na'e 'ikai ke u ma'ú.

Hangē pē ko e 'Aposetolo ko Paulá, te u fai hoku lelei tahá ke fakatomala pea talangofua ki he ngaahi fekau koe'uhí ke "nofo'ia au 'e he mālohi 'o Kalaisi."

Ne hangē ne toki maama 'eku fakakaukau, ne toki mahino kiate au 'a e tefito 'i fakakaukau ne 'ikai ke u ma'u 'i he ngaahi ta'u lahi ko 'eni kuo hilí. Kapau 'oku 'i ai ha angahala 'i he'eku mo'uí kuo te'eki ke fakalelei'i, neongo 'ene si'isi'i, 'oku ou 'oange 'a e faingamālie 'o Sētane ke ne tohōaki 'i au. 'Okú ne 'ilo hoku ngaahi vaivaí, pea 'okú ne 'ilo 'a e ngaahi lea te ne "ue'i hake aú" mo "taki au ki he faka'auhá" (vakai, T&F 10:22). Ko hono mo'oní, 'oku 'ikai ke u fehi'a 'iate au, ka 'oku fehi'a 'a Sētane 'iate au pea te ne faka'aonga 'i 'a e founga kotoa pē 'e ala ma'ú ke u tafoki ai mei he māmá.

Ka neongo ia, ko e taimi 'oku ou fakatomala aí, 'oku ou falala ki he mālohi 'o Sisū Kalaisi. Koe'uhí 'okú Ne 'afio 'i e founga ke tokoni mai ai 'i hoku ngaahi vaivaí (vakai, 'Alamā 7:11–12), 'oku langaki au 'e Hono mālohí pea ngaohi au ke u mālohi 'i ha ngaahi founga he 'ikai te u lava 'o fai 'iate au pē.

Na'a mo e 'Aposetolo ko Paulá, 'a ia ne lototo'a 'i hono malanga 'aki 'o e ongoongolelei, na'e hanga 'e hono ngaahi vaivaí 'o fakafaingata'a'ia 'i mo uesia ia. Ka 'i he taimi na'á ne lotu ai ke to'o atu hono ngaahi vaivaí, na'e tali 'e he 'Eikí 'o pehē, "Ko 'eku tokoní 'e lahi ma'au; he kuo fakakakato 'eku mālohí 'i ho'o vaivaí." Pea hoko atu 'a e kalanga 'a Paulá 'o pehē, "Ko ia te u fiefia lahi mo pōle-pole ai mu'a 'i he'eku ngaahi vaivaí, koe'uhí ke nofo'ia au 'e he mālohi 'o Kalaisi" (2 Kolinitó 12:9).

Te u fai tatau 'i he'eku fakahoko hoku lelei tahá ke fakatomala pea talangofua ki he ngaahi fekau koe'uhí ke "nofo'ia au 'e he mālohi 'o Kalaisi" pea ke u fonu 'i he melino mo e 'ofa. ■

'Oku kau 'i he founnga fakatomalá 'a e:

Tui ki he'etau Tamai Hēvaní mo Sīsū Kalaisi (vakai, 'Alamā 34:17).

'OKU MALAVA 'A E

Fakatomalá

MAKATU'UNGA 'I HE FAKALELEÍ

'Oku tau ha'u ki he māmaní 'i he taumu'a ke tupulaki mo fakalakalaka. 'Oku tuai 'etau fakalakalaká 'i he taimi 'oku tau faiangahala ai. 'Oku 'ikai ha tangata 'i māmaní 'e ta'efaiangahala, tuku kehe pē 'a Sīsū Kalaisi 'a ia na'á Ne mo'ui haohaoa (vakai, Tangata Malanga 7:20; Loma 3:23; 1 Sione 1:8).

Ko e faiangahalá ko hono mau-mau 'i e ngaahi fono 'a e 'Otuá. Taimi e ni'ihí 'oku tau faiangahala 'i he fakahoko ha me'a 'oku tau 'ilo 'oku hala, pea ko e taimi 'e ni'ihí 'oku tau faiangahala ko e 'ikai ke tau fai 'a e me'a 'oku tau 'ilo 'oku totonu ke tau faí (vakai, Sēmisi 4:17).

Ko e fono kotoa pē mei he 'Otuá 'okú ne tāpuekina kitautolu 'o kapau te tau talangofua ki ai (vakai, T&F 130:20–21). Ka 'o kapau he 'ikai ke tau talangofua ki ai, kuo fokotu'u mo ha tautea (vakai, 'Alamā 42:22). 'Oku ui hono foaki e ngaahi tāpuakí pe ngaahi tauteá 'oku ui ia ko e fakamaau totonu.

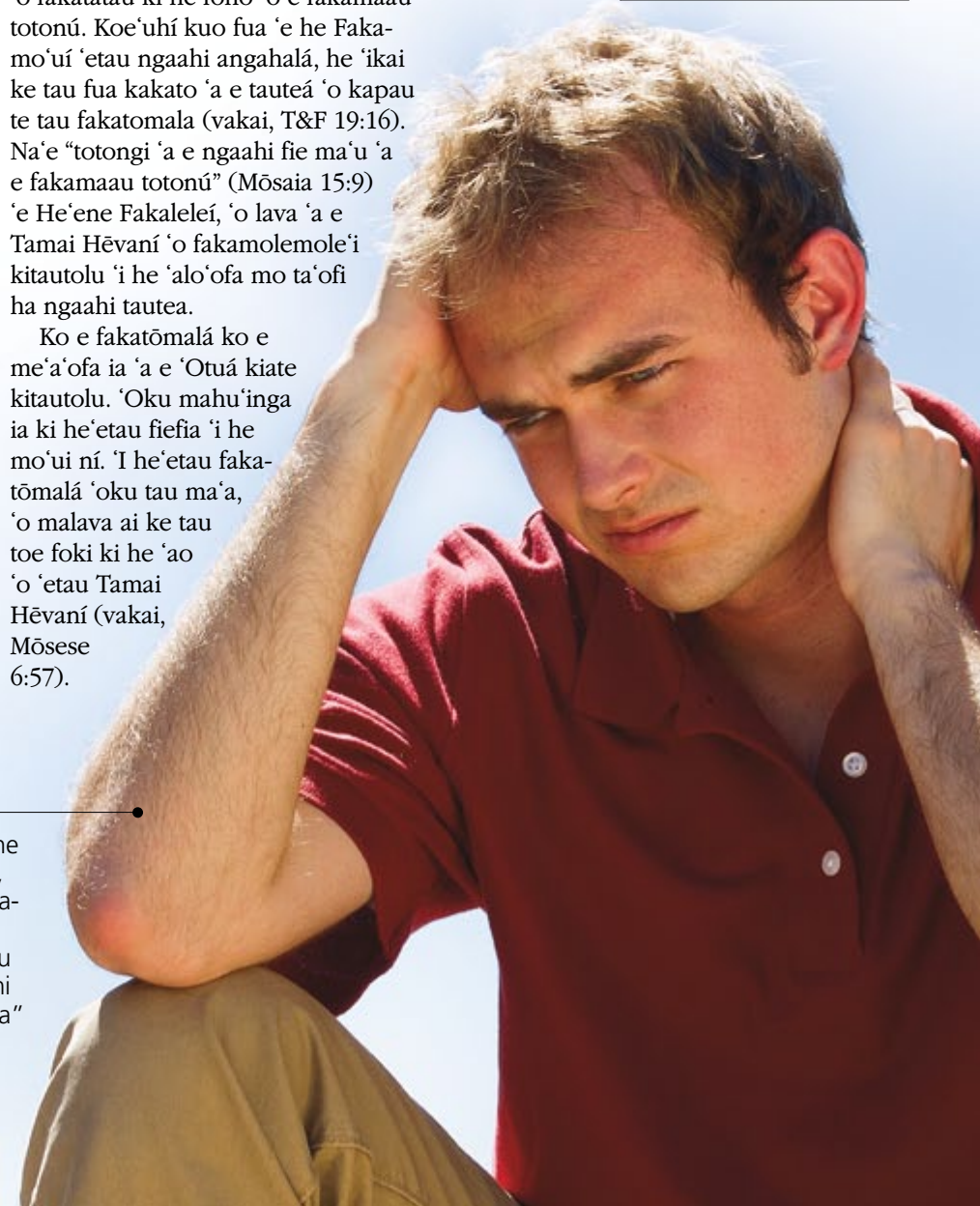
Kuo hanga 'e he Tamai Hēvaní 'o 'ai ke tau lava 'o fakatomalá koe'uhí ko 'Ene 'ofa 'iate kitautolú: ke vete mo sí'aki 'etau ngaahi angahalá pea

ikuna 'i ia. Na'á Ne foaki hono 'Alo pē Taha na'e Fakatupú, 'a Sīsū Kalaisi, ke fua 'etau ngaahi angahalá. 'A ia, na'e fua 'e Sīsū 'a e tautea 'o 'etau talangata'a ki he ngaahi fekau 'a e 'Otuá 'o fakatata ki he fono 'o e fakamaau totonú. Koe'uhí kuo fua 'e he Fakamo'uí 'etau ngaahi angahalá, he 'ikai ke tau fua kakato 'a e tauteá 'o kapau te tau fakatomala (vakai, T&F 19:16). Na'e "totongi 'a e ngaahi fie ma'u 'a e fakamaau totonú" (Mōsaia 15:9) 'e He'ene Fakaleleí, 'o lava 'a e Tamai Hēvaní 'o fakamolemole'i kitautolu 'i he 'alo'ofa mo ta'ofi ha ngaahi tautea.

Ko e fakatomalá ko e me'a'ofa ia 'a e 'Otuá kiate kitautolu. 'Oku mahu'inga ia ki he'etau fiefia 'i he mo'ui ní. 'I he'etau fakatomalá 'oku tau ma'a, 'o malava ai ke tau toe foki ki he 'ao 'o 'etau Tamai Hēvaní (vakai, Mōsese 6:57).

"Ko ia ia kuó ne fakatomala mei he'ene ngaahi angahalá, 'oku fakamolemole'i ia, pea ko au ko e 'Eikí, 'oku 'ikai te u toe manatu ki ai.

"Te mou 'ilo 'i he me'a ni 'o kapau 'oku fakatomala ha tangata mei he'ene ngaahi angahalá—vakai, te ne vete ia pea lí'aki ia" (T&F 58:42–43).

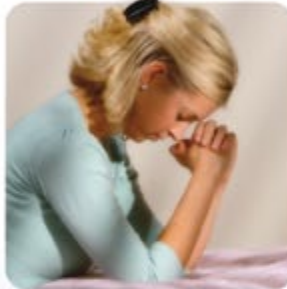
'Ilo ho'o ngaahi angahalá pea ongo'i loto lavea (vakai, Luke 16:15; 'Alamá 42:29–30).

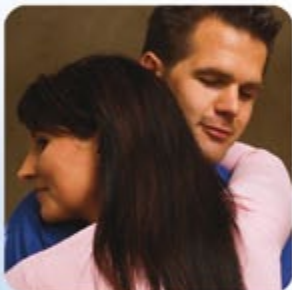
Vete 'etau ngaahi angahalá ki he Tamai Hēvaní pea, 'o ka fie ma'u, ki he pispopé pe palesiteni fakakoló (vakai, T&F 61:2).

Sí'aki 'etau ngaahi angahalá (vakai T&F 58:43).

Totongi fakafoki 'o ka lava (vakai, 'Isikeli 33:15–16).

Fakamolemole'i 'a kinautolu kuo faihala mai kiate kitautolú (vakai, T&F 64:9; 3 Nifai 13:14–15).

Mo'ui angatonu (vakai, T&F 1:32). ■

Na'e totongi 'e Sísū Kalaisi 'etau ngaahi angahalá 'i he Ngoue ko Ketisemaní pea 'i he kolosí. Na'á Ne fakamatala ki He'ene mamahí 'o pehē, "Na'e langaki ai 'a 'eku tetetete 'a'akú, 'a ia ko e 'Otuá, ko e tokotaha 'oku mālohi tahá, koe'uhí ko e mamahí, pea mo e tafē 'a e totó 'i he ava kotoa 'o hoku kilí, mo e mamahi'ia 'i he sinó mo e laumālié fakatou'osi" (T&F 19:18).

Ke ma'u ha fakamatala lahi ange, vakai *Ngaahi Tefito'i Mo'oni 'o e Ongoongolei* (2009), "Fakatomalá," 125–131; mo e *Tu'u Ma'u 'i he Tui* (2004), "Fakalelei 'a Sísū Kalaisí," 27–34; "Fakamaau Totonú," 36; "Manava'ofá," 118–19; "Fakatomalá," 50–54; mo e "Angahalá," 13.

Mei Hono Fakahaofi ki He'ene Hoko ko e Tokotaha Fai Fakahaofi

Na'e tō lalo e tu'unga 'eku mo'uí peá u toki fetaulaki mo ha tangata na'á ne pehē 'okú ne ma'u 'a e veteki'anga 'o 'eku ngaahi palopalemá.

Fai 'e Betsy Doane

Iha efiafi 'e taha 'i he 1978, na'á ku 'i he Mala'e Vakapuna Lō-kaní 'i Positoni, Masasūseti, 'i 'Amelika ko e tali hoku ngaahi kau-nga'ame'á. Ne kamata fakatalanoa mai ha tangata, peá ma talanoa ki he'ema mo'uí. Na'á ku fakamatala ange ne u toki foki mai 'i he māhina 'eni 'e tolu mei ha folau ki 'Amelika Lotoloto.

Na'á ku fakamatala ange ko 'eku 'alú ke hola mei he ngaahi me'a fakamamahi 'o 'eku mo'uí. 'I he ta'u e hiva kimu'á, na'e mate hoku tuonga'ané. 'I he ta'u hono hokó ne mate 'eku ongomātu'á 'i ha fakatu'utāmaki 'i ha kā. Hili ha ta'u 'e taha mei ai ne mālōlō 'eku kui fefiné. 'I ha ki'i vaha'ataimi nounou ne mole ai ha ni'ihī 'o e kakai ne mahu'inga taha 'i he'eku mo'uí. Na'á ku loto mamahi 'aupito.

Na'á ku ma'u ha pa'anga lahi 'i he mālōlō 'eku ongomātu'á peá u fakamoleki ia ke fakamonga 'aki 'eku mamahí. Na'á ku fakatau 'aki ia ha vala totongi mamafa, ngaahi kā, faito'o

konatapu, mo fefolau'aki ki ha ngaahi fonua mama'o.

Na'á ku kaka 'i ha pilamita 'i Tī-kala, Kuatemala 'i he'eku folau fakamuimuitahá. Neongo na'á ku 'i ha feitu'u mā'olunga ka 'oku ou manatu'i na'á ku ongo'i 'oku ou 'i he tu'unga mā'ulalo tahá 'i ha toe taimi. Na'e 'ikai ke u lava 'o hoko atu he fa'ahinga mo'ui ne u 'i ai. Na'á ku kole, "E 'Otua, kapau 'okú Ke 'i hena, 'oku ou fie ma'u ke ke liliu 'eku mo'uí." Na'á ku tu'u ai 'i ha ngaahi miniti lahi 'o tangi ki ha tokoni mei ha tokotaha na'e 'ikai te u fakapapau'i 'oku mo'oni. Ne u ongo'i nonga 'i he'eku kaka hifo 'i he pilamitá. Na'e 'ikai liliu ha me'a 'i he'eku mo'uí, ka na'á ku ongo'i pē 'e lelei 'a e me'a kotoa.

Ko e māhina 'eni 'e tolu mei ai peá u vahevahe 'a e me'á ni ki ha tangata 'i he mala'e vakapuná. Na'á ne fakafanongo lelei peá ne toki fehu'i mai pe na'á ku 'ilo na'e hā 'a Sisū Kalaisi 'i he ongo 'Ameliká.

'I he taimi ko 'ení na'e 'ikai te u

fu'u fakakaukau ki he 'Otua. Ko e fa'ahinga 'Otua fēfē ia te Ne 'ave hoku fāmīlī meiate au? Na'á ku fakamatala'i ange ki he tangatá, peá ne tali mai 'o pehē, kuo teuteu 'e he 'Otua na'á ne tui ki ai ha hala ma'aku ke u toe fakataha ai mo hoku fāmīlī. Ko e taimi 'eni na'á ne ma'u ai 'eku tokangá.

Ne u fehu'i ange, "Ko e hā ho'o 'uhingá?"

"Kuó ke fanongo nai 'i he kau Māmongá?" Na'e 'ikai te u 'ilo lahi kiate kinautolu, ka na'e hoko atu 'a e fakamatala 'a e tangatá ni ki he palani 'o e fakamo'uí. Pea neongo 'eku ta'etui 'i he kamata'angá, na'e 'i ai e me'a ne ngali mo'oni 'i he me'a na'á ne vahevahe maí.

Na'á ku fakafetongi fika telefoni mo hoku kaungāme'a fo'ou, pea 'i he ngaahi māhina lahi ne hokó na'á ma ki'i teiti. Na'á ma talanoa fekau'aki mo e ongoongolelé. Na'á ne foaki mai ha tatau 'o e Tohi 'a Molomoná, peá ma fevahevahe'aki fekau'aki mo ia pehē foki ki he ngaahi folofola kehé 'i he

telefoní. Na'á ne fakamatala fekau'aki mo hono toe fakafoki mai 'e Siosefa Sāmita 'a e Siasi 'o Sīsū Kalaisí. Ko ha taimi fakafo ia 'o e 'amanaki leleí mo e tupulakí.

Ne ki'i holo 'ema feohí, ka e hili ha ngaahi uike lahi, ne talamai 'e hoku kaungāme'á 'oku loto ke ne 'omi hono ongo kaungāme'á ke mau talanoa.

Pea ko hono ongo kaungāme'á ko e ongo faifekau. Pea na'e ha'u 'a e ongo faifekau taimi kakatō mo Pulusi Toane, ko ha faifekau fakasiteikí 'a ia na'e hoko kimui ange ko hoku husepānití.

Hili ha ngaahi uike 'o e ako'í, ne fehu'i mai 'e he ongo faifekau pe 'oku ou loto ke papitaiso? Na'á ku talaange kiate kinaua, 'io. Peá na fakamatala mai leva kuo pau ke u mo'ui 'aki 'a e Lea 'o e Potó kae toki lava ke u papitaiso.

Na'e 'ikai ke u faka'aonga'i faka-valevale 'a e kava mālohí mo e faito'o konatapú 'o hangē ko ia kimu'á. Na'e liliu ha ngaahi me'a 'i he'eku mo'ui; na'á ku ongo'i 'a e 'amanaki leleí 'i ha toe taimi kimu'a—ka ko hono mo'oni ko e ngaahi tō'onga ko iá 'e faingata'a 'aupito ke motuhi 'osi. 'Ikai ngata aí, na'á ku si'aki ha ngaahi me'a lahi 'i

he'eku kamata tali 'a e ongoongo-leleí—kau ai hoku ngaahi kaungāme'a tokolahi 'a ia na'a nau fakakaukau 'oku ou fakasesele 'i he'eku tokanga ki he Siasi Māmongá. Na'á ku vilitaki koe'uhí he na'á ku ongo'i 'oku mo'oni 'a e ongoongoleleí. Ka 'e lava nai ke u si'aki 'aupito 'a e ngaahi me'a na'á ne ma'unimā aú?

Ne fokotu'u mai 'e he ongo faifekau ke na foaki mai ha tāpuaki lakanga fakataula'eiki ke tokoni mai kiate au. Hili pē 'ena fakahoko 'a e tāpuakí, na'á ku laku kotoa 'a e faito'o konatapú mo e kava mālohi na'á ku ma'ú. Pea 'i he pō ko iá ne mole atu 'a e fa'ahinga holi kotoa pē na'á ku ma'u 'oku fehangahangai mo e Lea 'o e Potó. Ko ha mana mo'oni ia.

Na'e papitaiso au 'i Sune 'o e 1978. Pea hili ha ta'u 'e taha mo ha ngaahi māhina si'i mei ai, na'á ku mali mo Pulusi 'i he Temipale Uasingatoni D.C.

Ne fakahaofi mo'oni au 'e he ongoongoleleí mei he loto mamahí. Kimu'á, na'á ku mātu'aki hē 'o fakatatau mo e 'uhinga 'o e fō'i leá. Ne mole atu 'eku ongomātu'á mo hoku tuonga'ané mo 'eku kui fefiné, peá

u ongo'i ne u mole atu mo au. Hili 'enau maté na'e 'ikai ke u toe 'ilo pe ko hai au. Ko 'eni kuó u 'ilo ko hai au. 'Oku ou 'ilo ko e fānau au 'o e 'Otuá pea 'okú Ne 'afio'i mo 'ofa 'iate au. Ne liliu 'eku mamahí ki he fiefia 'i he'eku sila ki he'eku ongomātu'á, kui fefiné mo hoku tuonga'ané 'i he 'ilo'ilo pau 'e lava ke mau fakataha 'o ta'engata.

Na'e toe fakahaofi foki au 'e he ongoongoleleí 'o Sīsū Kalaisí mei he ngaahi me'a na'á ne ma'unimā aú. 'I he ngaahi ta'u kuo hili kuó u ngāue mo hoku husepānití ko ha ongo faifekau Tokoni 'a e Siasi ki he Fāmili 'i he polokalama fakaakeake mei he ma'unimaá, 'o fengāue'aki mo e kā-ingalotu 'o homau siteikí 'oku fekuki mo e fa'ahinga kehekehe 'o e ma'unimaá. 'Oku ou hounga'ia mo'oni 'i he faingamālie ke u tokoni ai ki he ngaahi tuonga'ane mo e ngaahi tokoua ko 'ení. 'Oku ou ongo'i 'oku fai tāpuekina au ke u lava 'o vahevahe mo kinautolu 'a e ngaahi me'a ne u a'usiá ke tokoni ke mahino kiate kinautolu 'a e founga 'e lava ke fakahaofi kotoa ai kitautolu 'e he ongoongoleleí. ■

Tokoni'i 'o e Fānaú ke Nau Ongoi Malu

Fai 'e Shawn Evans

Taha Laiseni Ngāue Kilīnīki Fakasōsiale -
Ngaahi Tokoni 'a e Siasí ki he Fāmilí

Oku tau mo'ui 'i ha kuonga 'o e ngaahi tu'unga faingata'a—hangē ko e vete malí, mahamahakí, maté, fakatu'utāmakí, fakatamaki fakaenatulá, taú, mole 'a e ngāue ma'u'anga mo'uí—'a ia 'okú ne fakamanamana 'i 'a e malu 'o e 'apí. Neongo ia, 'oku lahi ha ngaahi me'a 'e lava 'e he mātu'á 'o fakahoko ke tokoni ki he fānaú ke nau ongo'i ta'eue'ia mo hao neongo 'a e ngaahi ivi tākiekina fakatupu maumau ko 'ení.

Ko e Tali 'a e Fānaú

Ke tokoni ki he fānaú ke nau lava 'o fehanganagai mo e ngaahi tūkunga faingata'a 'o e mo'uí, kuo pau ke tomu'a mahino kiate kīautolu 'a 'enau tali ki he ngaahi me'a ni. Ko e ngaahi tō'onga ko 'ení 'oku uesia ia 'e he tu'unga malu 'o e fāmilí mo e ta'u motu'a 'o e kī'i tamasi'i pea mo 'ene matu'otu'a fakaelotó.

Mei hono Fā'ele'i ki he Ta'u Onó

'E lava ke fakahā 'e ha valevale 'ene ta'efiemālie 'i he ngaahi me'a 'oku hokó 'aki ha'ane fakafiufu, tangi pe holi ke fuofua ia. Ko e taimi lahi, 'oku fie ma'u 'e he pēpē, ke fua pe fafanga ia he'ene tama'i pe fa'eé. 'Oku matu'otu'a ange 'a e fānau ikí he fanga kī'i pēpē. Ka neongo ia, 'e lava ke ongo'i hoha'a'ia ha tamasi'i ta'u ono 'o kapau 'e 'i ai ha me'a 'e hoko 'oku 'ikai angamaheni faka'aho mo ia. Hangē ko 'ení, te ne ongo'i puputu'u

'E lava ke tokoni 'a e mātu'á ki he 'enau fānaú ke ikuna'i e ngaahi taimi faingata'a 'oku nau fepaki mo iá, 'o ka mahino kiate kinautolu e ngaahi 'uhinga 'o e 'ulungāanga e fānaú 'i he taimi 'oku nau fehanganagai ai mo e ngaahi tūkunga fakamamahí.

lahi 'i ha vaha'ataimi 'e mavahe ai mei he'ene ongomātu'á lolotonga ha fakatamaki fakaenatula pe ngaahi māhina hili ha vete mali. 'E lava ke tokoni 'a e ongomātu'á ki he fānau ikí 'i he ngaahi tūkunga ko 'ení 'i ha'anau fai pē 'a e ngaahi me'a angamaheni lahi taha te nau lavá. 'E lava ke hokohoko atu 'enau lotu fakafāmilí, houa ma'u me'atokoni fakafāmilí, mo e ngaahi polokalama angamaheni kehe kimu'a he liliu lahí. 'E tokoni 'a e hokohoko atu hono fai 'ení ki he ongo'i fiemālie, loto falala mo ta'eue'ia 'a e fānaú.

Ta'u Fitu ki he Hongofulu

'Oku lava ke mahino ki he fānau 'oku kī'i lalahi angé 'a e taimi 'oku 'ave 'aupito ai ha me'a pe mavahe ha tokotaha, pe ko e hiki mei ha 'api pe mate ha taha 'o e ongomātu'á. Ko hono olá, ko e mo'ua 'enau fakakaukaú ki he me'a 'oku hokó. Kuo uesia lahi 'a e mahino 'oku nau ma'u ki he anga 'o e mo'uí. Mahalo 'e tā tu'o lahi 'a 'enau vahevahe 'a e me'a na'e hokó 'i he'enu feinga ke mahino e founa fehanganagai mo e palopalemá. Mahalo na'a nau fie ma'u ha tokoni ke mahino 'a e me'a 'oku hokó pe fakamatala'i e ngaahi me'a 'oku nau ongo'i. Manatu'i, 'oku 'ikai tatau 'enau founa faka'uhingá mo e kakai lalahí. Hangē ko 'ení, 'oku 'ikai ko ha me'a fo'ou ke fakakaukau 'a e fānaú ko kinautolu 'oku 'uhinga ai e vete 'enau ongomātu'á. 'E lava 'a e

“Kuo lahi e ngaahi liliu ‘i he’eku mo’u. Ko e ni’ihi ‘o e ngaahi me’a na’e ‘ikai ke liliu ko e lau folofola mo e lotu fakafāmilī. ‘Oku ou ‘ofa he folofolā pea ‘oku ou feinga ‘eni ke u lau ia ‘iate au ‘i he ‘aho kotoa pē. ‘Oku ou sai’ia ‘i he ongo nonga ‘oku ou ma’u he taimi ‘oku ou lau ai iā.”

Maikolo H., ‘a ia ne vete mali ‘ene ongomātu’á pea toe mali ‘ene fa’ée.

ongomātu’á ‘o tokoni ‘i ha’ana ako ke ‘ilo ‘a e fakakaukau mo e me’a ‘oku ongo’i ‘e he fānaú pea fakatonotonu ha fa’ahinga ma’uhala ‘oku nau ma’u.

Ta’u Hongofulu Mā Tahá ki he Hongofulu Mā Valú

Mahalo ko e fānaú ‘i he vaha’a ‘o e ta’u 11 ki he 18, te nau tokanga ange ki he ngaahi me’a ‘oku hoko fakalotofonuá, fakafonua mo fakavaha’a pule’angá. ‘Oku kamata ke fakatokanga’i ‘e he to’u tupu lalahi angé kuo nau a’usia ‘a e taimi ke nau mavahe ai mei ‘api ‘o fehangahangai toko taha mo e ngaahi ha’aha’a he māmaní. ‘E lava ke lomekina kinautolu ‘e ha ngaahi ongo fakaeloto mālohi pea ‘ikai ke nau ‘ilo pe te nau talanoa fēfē fekau’aki mo iā.

‘E lava ‘e he mātu’á ‘o tokoni ki he’enau fānaú kuo talavou mo fine-muí ‘i ha’anau fakahoko fakataha ha ngaahi ‘ekitiviti ‘oku sai’ia ai ‘enau fānaú hangē ko e teuteu ‘o e me’a-tokoni efiāfi, ngaahi va’inga hangē ko e veimaú, pe sipotí. ‘E lava foki ke vahevahe ‘e he mātu’á e ngaahi fai-ngata’a ne nau fehangahangai mo ia ‘i he’enau kei talavou. ‘I he vahevahe ‘e he mātu’á ‘enau ngaahi fakakaukau mo e ongó, ‘e ongo’i fiemālie leva ‘a e fānaú ke vahevahe ‘enau ngaahi fakakaukau mo e ongó. Ko e me’a ‘eni ‘oku ne fakatupu ‘a e vāofi fakaelotó. Neongo ‘oku ‘ikai ke nau ngali tokanga mai, ka ‘oku nau fanongo.

Ko e Me’a ‘e Lava ‘e he Mātu’á ‘o Fakahokó

Kuo pau ke ‘uluaki ‘ilo ‘e he mātu’á ‘oku loto mamahi ‘enau fānaú.¹ ‘E lava ke ‘asi mei he fānaú ha ngaahi ‘ulungāanga faikehe hangē ko e loto mamahi pe ‘ite’ita fuoloa, tōtu’a pe si’isi’i ‘a e kaí, fetō’aki e taimi mohé, ‘ikai lava ‘o tokanga, pe kovi ‘enau akó. ‘E kamata leva ke kau atu e fānaú lalahi angé ‘i ha ngaahi tō’onga fakatu’utāmaki hangē ko e ngāue ta’etokanga, faka’aonga’i ‘o e faito’o

FAITĀ ‘A ADAM C. OLSON

“Ne ako’i au he’eku fa’ée mei he folofolā ke u falala ki he Tamai Hēvaní ne-ongo ‘oku ‘ikai te u lava ‘o mamata kiate Ia. Hili ‘a e mofuiké na’e ‘ikai ke u lava ‘o ma’u ‘eku fa’ée, ka na’á ku ‘ilo ‘e tataki au ‘e he ‘Otuá, pea na’á Ne fai ia. Pea neongo ne mālōlō ai hoku tokouá, na’á ku ‘ilo te u toe mamata pē kiate ia.”

¹Eni A., ‘i ha ngaahi māhina hili ‘a e mofuike ne a’u hono mālohi ki he 8.0 ‘i Pelū ‘i he 2007.

“*‘Oku ou ‘ilo ‘oku talanoa ‘a e kakai lalahi fekau ‘aki mo e ngaahi me‘a kovi ‘i he mo‘ui ke fakatokanga mo tokoni ke mahino kiate au ‘a e ngaahi me‘a ni. Ka ‘oku ‘aonga foki ‘a ‘eku fakafanongo ki he ngaahi me‘a lelei ‘i he māmanī mo ‘enau mo‘ui. ‘Okū ne fakamanatu mai ‘a e fakalata ‘o e mo‘ui.*”

‘Elika M., ‘a ia ne mate ha toko nima ‘i hono fāmili mo e kaungāme‘a ‘i loto ‘i ha māhina ‘e 18 kuo hili.

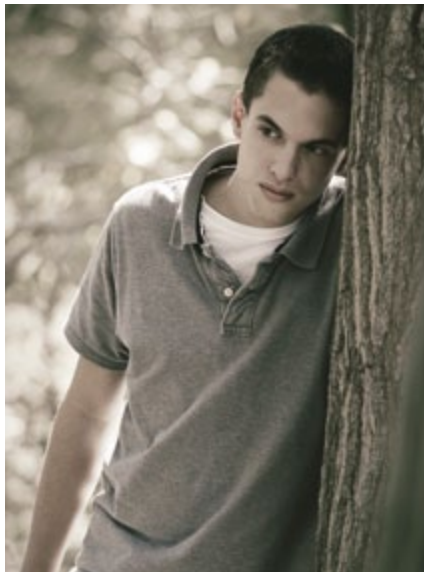

konatapú, tō‘onga fakasekisuale, pe faka‘au ‘o mavahe mei he fāmili, ngaahi kaungāme‘a mo e ngaahi tūkunga fakasōsiale.

‘E lava ke ke tokoni ‘i ho‘o ‘ilo ‘a e founa ke lehilehi ‘i ai ho‘o fānaú fakatātutaha. Hangē ko ‘enī, ‘e lava ke ke ako ‘i ki ho‘o fānaú, tautautefito ki he taimi ‘oku nau kei iiki aī, ha ngaahi lea ‘okū ne fakamatala ‘i ‘enau ngaahi ongó. ‘Oku kau he ngaahi lea ko ‘enī ‘a e *loto-mamahī, itā, puputu‘u, ilifiā, hoha‘ā*, mo e *loto mafasiā*.

Kapau ‘e kamata ke ngāue ta‘e-tokanga ho tamasi‘i pe ta‘ahine kei ta‘u hongofulu tupú hili ha palopalema, fakafanongo lelei ki he‘ene fakamatala mo e ngaahi me‘a ‘okū ne ongo‘i. Tokoni ki ai, hangē ko ho‘o fai ki he fānau iiki angé, ke ne ‘ilo‘i totonu e ngaahi ongo ‘okū ne ma‘ú. Pea ‘ai ke mahino kiate koe na‘e tupu e fa‘ahinga ulungāanga ko ‘enī mei he me‘a na‘e hokó.

‘I he kamata ho‘o fepōtalanoa‘aki mo ho‘o fānaú, feinga ke ke faka‘ehi‘ehi mei hono fakamāu‘i iā mo e itā, fakaangá mo e manukī. ‘Ilo ‘a e faingata‘a mo e mamahi ‘oku fou ai ho‘o tamá pea fakahā ha loto manava‘ofa. ‘E lava ke kamata ‘aki ha‘o pehē, “‘Oku ou ‘ilo ‘okū ke loto mamahi ‘i he mate ho kaungāme‘a. ‘Oku ou lava pē ‘o fakakaukau atu ki hono faingata‘a. ‘Oku ou hoha‘a he ‘oku kamata ke fakalalahi ho‘o inu kava mālohī ke fakafiemālie‘i ‘aki

“*‘Oku kumi ma‘u pē he‘eku tamaī ha taimi ke mau fehi ai, ‘o fa‘a hoko ‘eni he taimi ‘oku mau ngāue tokoni ai ki ha taha kehé. ‘Okū ne fakamoleki ha taimi ke talanoa fekau‘aki mo e mo‘ui fakalūkufua. Pea ko e taimi ‘okū te vahevahe aī, ‘okū te ma‘u ha ongo nonga ‘i loto.*”

Laieni P., ‘a ia ne ‘ikai ha ma‘u‘anga mo‘ui ‘a e ngāue ‘ene tamaī ‘i ha meimeī ta‘u ‘e taha.

ho‘o mamahī.” He ‘ikai fa‘a ola lelei ha fepōtalanoa‘aki kapau ‘e kamata ‘aki ha ‘ulungāanga ‘ite‘ita.

Fakafanongo ‘i he Manava‘ofa

Ko e taimi ‘e ni‘ihi te ke feinga ke faka‘ehi‘ehi mei he talanoa mo ha fānau ‘oku lolotonga loto mamahi. Kae kehe, ko e taimi lahi he ‘ikai lava e fānaú ‘o fai ha me‘a ki he ngaahi ongo ‘oku nau ma‘ú ‘o kapau ‘oku ‘ikai ke tokoni‘i kinautolu. ‘I ho‘o fakafanongo ‘i he manava‘ofa ki he ngaahi me‘a ‘oku loto hoha‘a ki ai ho‘o fānaú, te nau ongo‘i e ‘ofā mo e fakafiemālie.

Ko e taha ‘o e ngaahi founa ola lelei ‘o e fakafanongo ‘i he manava‘ofā ko ho‘o toe lea ‘aki e ngaahi ongo ‘a e fānaú ke fakapapau‘i ‘oku mahino kiate koe. Mahalo ‘e fie ma‘u ke ke tokoni‘i kinautolu ke ‘ilo‘i ‘enau ongó. Te ke lava ‘o pehē ange, “‘Okū ke ngali loto mamahi mo puputu‘u ‘i he taimi ‘oku ou fehu‘i atu ai fekau‘aki mo ho kaungāme‘a ne vete mali ‘ene ongomātu‘a.” Tatali ke fai atu ‘ene talí; pea tuku ke hoko atu e fakamatala ‘a e fānaú. ‘Oku fa‘a lea ‘a e fānaú ‘i he taimi ‘oku nau ongo‘i ai ‘oku nau pule‘i ‘a e fepōtalanoa‘aki.

Tokoni‘i e Fānaú ke Ngāue ki he Ngaahi Me‘a ‘Oku Nau Ongo‘i

‘E lava ke tupulaki e ongo‘i ‘e he fānaú ‘oku nau pule‘i ‘a e me‘a ‘oku hokó ‘i ho‘o tokoni ke nau ngāue ke fakalelei‘i e ngaahi me‘a ‘oku nau ongo‘i ‘oku ‘ikai ke lelei. Taimi e ni‘ihi, ‘i ho‘o fakafanongo ‘i he manava‘ofā, te ke lava ‘o ‘ilo‘i mo ho‘o fānaú ‘a e ‘uhinga ‘o e ngaahi ongo ko iā. Te ke ala fehu‘i ange, “‘Okū ke fakakaukau ko e hā ‘okū ke ongo‘i pehē aī?” Tatali ke fai atu e ngaahi talí pea ke fanongo fakalelei ki ai. Mahalo pē ‘e ‘ikai ke fai atu e ngaahi talí he taimi pē ko iā.

‘E ‘i ai e taimi ‘e fie ma‘u ke mo fakakaukau‘i ha ngaahi founa kehe ke veteki ‘aki. ‘E lava ke ke fehu‘i

“Oku ‘i ai ha kakai fakailifia mo kovi ‘i he māmaní. Ka ‘oku tokoni ‘eku tamaí ke u ongo‘i SAI. Okú ne telefoni mai lolotonga e ‘ahó peá ne talamai ‘oku ‘ofa ‘iate au.”

‘Aila V., ‘a ia ko ‘ene tamaí ko ha ‘ōfisa polisi.

pe ‘e uesia fēfē ‘a e ni‘ihi kehé ‘e he founa ‘okú ne filí. ‘Oku faka‘apa-‘apa‘i nai ‘a e founa ‘okú ne filí mo homou fāmilí pe kaungāme‘á? ‘Oku fakapotopoto nai? Ko e hā e ngaahi ongo ‘e ma‘u mei ai ‘e he fānaú? Mahalo he ‘ikai te ne ma‘u ha founa he taimi pē ko iá. Fakapapau‘i ange ki ho‘o tamá ‘okú ke ‘ofa ‘iate ia pea ‘oku SAI PĒ kapau he ‘ikai ma‘u ha founa he taimi pē ko iá.

Tali ‘i he Tui

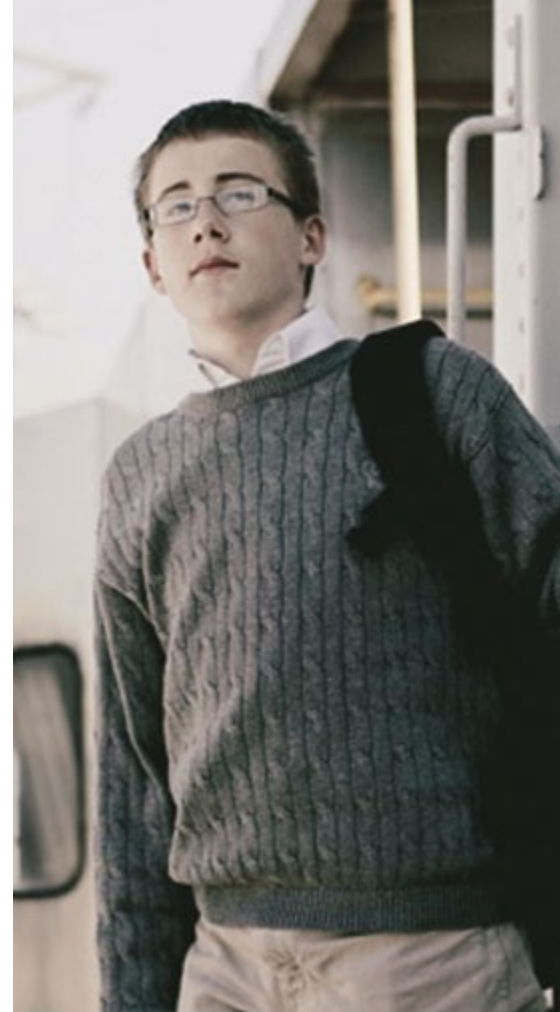
‘I he taimi ‘okú ke ‘ilo‘i ai ha tō-‘onga ngali kehe ‘i ho‘o fānaú peá ke tokoni ke nau fakahaa‘i pea ma‘u ha mahino ki he‘enau ngaahi fakakaukaú mo e ongó ‘i ha ‘ātakai ‘o e ‘ofá, ‘e ma‘u ‘e ho‘o fānaú ha ongo‘i malu mo hao.

Ko e me‘a mahu‘inga taha te ke lava ‘o fai ke fakatupulaki ‘a e ongo‘i hao mo malu ‘i he ‘apí ko hono fakava‘e ‘aki ‘a e ngaahi tefito‘i mo‘oni ‘o e ongoongolelei ‘o Sisū Kalaisí. ‘E lava ke ke fekumi ki ha ngaahi ue‘i fakalaumālie ki ha founa ho‘o fānaú ‘i he ‘aukai, lotu, fekumi ‘i he ngaahi folofolá, mo e ‘alu ki he tempalé. Te ke lava ‘o talanoa ki he kau taki ma‘u lakanga fakataula‘eikí. Te ke lava foki ‘o fakakaukau ke ‘omi ha tokoni fakapalōfesinale, ‘o makatu‘unga ‘i he lahi ‘o e palopalemá.

‘I ho‘o fai ‘eni ‘i he tui ki he Tamai Hēvaní mo Hono ‘Aló, te ke ma‘u ‘a e ngaahi tāpuaki ‘o e fakafiemālié mo e tokoní. ‘E ma‘u ‘e he fānaú ha ongo makehe ‘o e fakafiemālié mo e ta‘e-ue‘ia ‘i ho‘o mo‘ui ‘aki fakataha mo kinautolu ‘a e ngaahi akonaki ‘a e kau palōfitá mo hokohoko atu hono fai ‘o e ngaahi me‘a te ne ‘omi ‘a e melinó ki he ‘apí, hangē ko e lotu fakafāmilí mo fakatāutahá, lau folofolá, mo e ‘alu ki he tempalé. ■

MA‘U‘ANGA FAKAMATALÁ

1. Vakai, John Gottmann mo Joan DeClaire, *The Heart of Parenting: Raising an Emotionally Intelligent Child* (1997).

KO E FAKAVA‘E ‘O E MELINÓ

“Te tau ‘omi fēfē ‘a e nonga ko iá ki he mo‘ui ‘a e fānau ‘oku tupu

hake ‘i ha kuonga faingata‘a mo palopalemá‘iá? . . . Ko e ngaahi ma‘u‘anga tokoni ‘uhingamālie mo lelei tahá ‘oku ma‘u ia ‘i he ‘api ‘oku ‘i ai e mātu‘a mo‘ui lí‘oa mo faivelengá mo e ngaahi tokoua mo e tuofāfine ‘oku fe‘ofa‘aki mo feako‘íaki ki honau natula fakalangí.”

‘Eletā M. Russell Ballard ‘o e Kōlomu ‘o e Kau ‘Aposetolo ‘e Toko Hongofulu Mā Uá, “Great Shall Be the Peace of Thy Children,” *Ensign*, Apr. 1994, 60.

FAKAMĀLOHIA 'O E KAU MĀMĀLOHÍ

Ko kitautolu kotoa 'oku taki 'i he ngaahi uōtí mo e siteikí kuo pau ke tau fakaava 'a e matapaá ki he sipi heé; pea tau tu'u ki he tafa'akí kae tukuange ke nau hū mai.

Fai 'e Palesiteni Boyd K. Packer

Palesiteni 'o e Kōlomu 'o e Kau 'Aposetolo 'e Toko Hongofulu Mā Uá

tau feinga ke 'omi ha kau lea mei tu'a—'o mole ai e faingamālie 'o e nī'ihī 'oku fiekaia fakalaumālie ko 'enī.

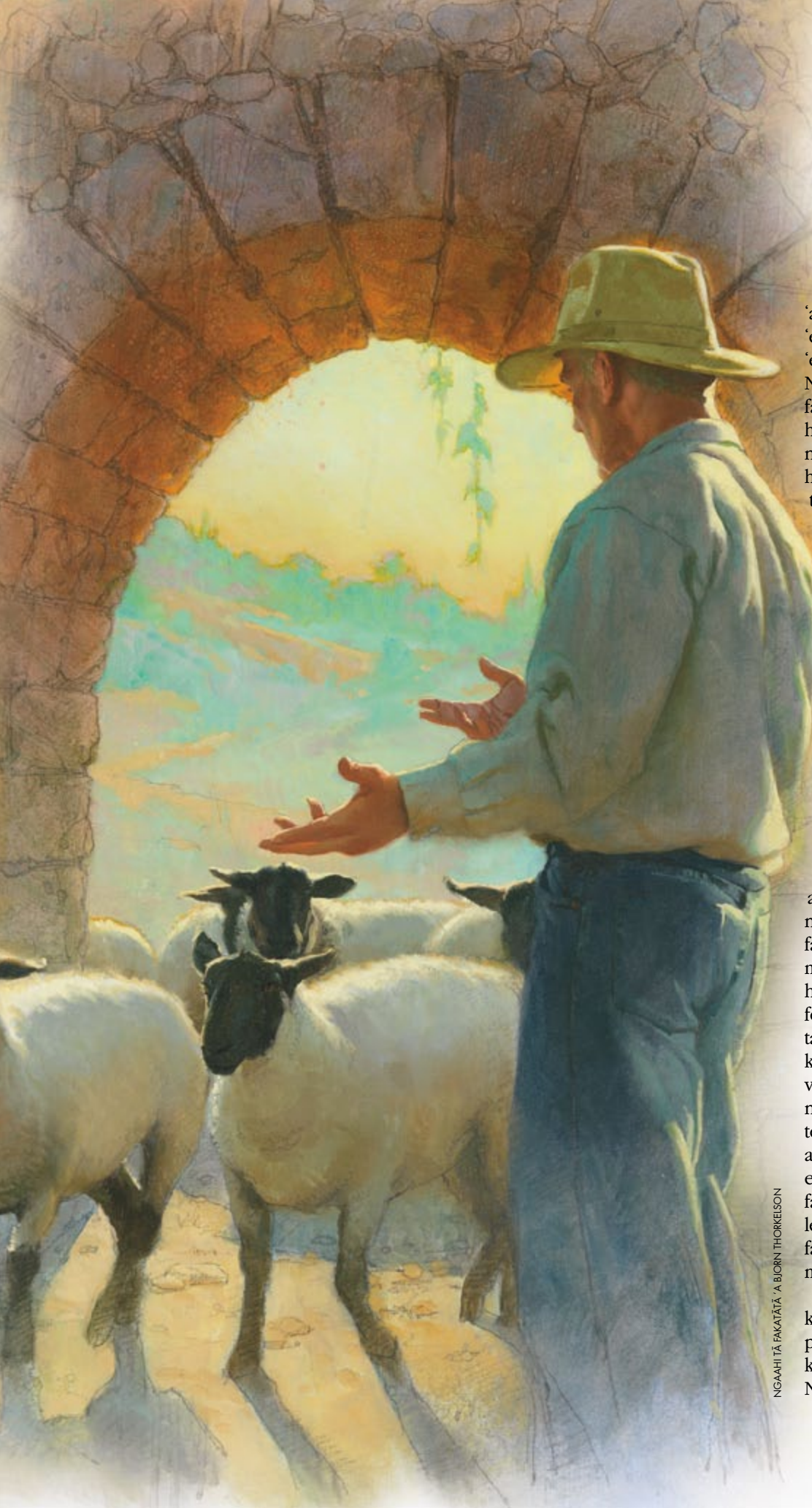
'I ha houalotu sākalamēniti 'a ha uooti ne u 'a'ahi ki ai, na'e fakaafē'i ha fefine na'e māmālohi hono husepānití 'i he Siasí ke hiva. Ka na'e 'i he lotú hono husepānití. Na'e fie ma'u 'e he pisopé ha polokalama makehe he 'aho ko iá. Ko 'ene fuofua fanongonongó na'e pehē: "Ko Misa X, ko hoku tokoni 'uluakí, te ne fakahoko 'a e fua lotú." Na'e fakahoko 'e hono tokoni uá 'a e lotu tukú.

Ne u fakakaukau ko ha, me'apango ia. 'Oku loto-hoha'a 'a e kau tangata 'e toko tolu ko 'eni 'i he kau pīsopelikí ki he kau fokoutua fakalaumālié, ka 'oku nau hanga hake pē 'o ma'u 'a e faito'o 'oku fie ma'u ke fakamo'ui 'aki 'a e kakai ko 'enī—ko e 'ekitivití, ko e kau he polokalamá—nau ma'u pē ia 'e kinautolu 'i he ha'oha'onga 'o e nī'ihī 'oku nau fu'u fie ma'ú!

'E pehē 'e ha nī'ihī: "Kuo pau ke tau mātu'aki tokanga ki he kau māmālohi 'i hotau ha'oha'ongá. 'E sai ange ke 'oua na'a tau ui kinautolu ke lotu pe fakamo'oni he te nau ilifia pea hangē ia ko hano tuli kinautolú 'o nau mavahe atu." Ko ha tala tupu'a ia! Ko e me'a 'oku angamaheni ki ai, ka ko ha tala tupu'a ia! Kuó u fehu'i ki ha kau pīsope—ko ha toko laungeau—pe 'e lava ke nau fakapapau'i mai pe kuo hoko ha me'a pehē kiate kinautolu. Na'e sí'isí'i 'a e tali na'e 'iō—ko hono mo'óni ne fakamatala e pīsopé ni na'e tu'o taha pē pe tu'o ua 'enau fakahoko 'eni. 'A ia 'oku sí'isí'i 'aupito 'ene tu'u fakatu'utāmakí, ka 'o kapau 'e fai ha fakaafe pehē ne mei lava ke toe foki mai.

'Ekitivití—ko e faingamālie ke tokoni mo fai e fakamo'óni—'oku hangē ia ha faito'ó. Te ne fakamo'ui 'a e fokoutua fakalaumālié. Te ne fakamālohia 'a e vaivai fakalaumālié. Ko ha kongā mahu'inga taha ia 'o hono toe fakafoki mai 'o e sipi heé. Neongo ia, 'oku 'i ai ma'u pē ha fakahehema, 'o hangē pē kuo 'osi fakapolokalama'í, ke 'oange e ngaahi faingamālie ke tupulakí kiate kinautolu kuo 'osi lahi pē 'enau ngaahi 'ekitivití 'oku faí. 'E lava 'e he sipinga ko 'enī, 'a ia 'oku 'asi 'i hotau ngaahi uōtí mo e siteikí, 'o ta'ofi ai 'a e sipi heé.

'I he taimi 'oku 'omi ai 'e ha faiako faka'api ha sipi hē ki he ngaahi fakatahá, ko e kamata'anga pē ia 'o hono ma'u maí. Ko e hā ha fatongia 'e lava ke faka'aonga'i ai ia ki he'ene lelei fakalaumālié? Ko hono mo'óni 'oku 'ikai lahi ha ngaahi fatongia 'e lava ke faka'aonga'i ai 'e ha taki ha taha 'oku kei faifeinga ke mo'ui taau. Me'apango, he ko e ngaahi tūkunga 'e lava ke faka'aonga'i ai kinautolú—ke lotu, ke tali fehu'i, ke fakamo'oni—'oku tuku ma'u pē ia ke fakahoko 'e he nī'ihī 'oku mālohí: ma'á e palesiteni fakasiteikí, alea'anga mā'olungá, kau pīsopelikí, pēteliaké, mo e kau taki 'o e ngaahi houalotú. Pea ko e taimi e nī'ihī 'oku

‘I he ngaahi ta’u kuo hilí ne u ‘a’ahi ki ha siteiki na’e tokanga ‘i ‘e ha tangata ne maau ‘aupito ‘ene ngāué pea natula lavame’a. Na’e fakapolokalama ‘i ‘a e fakaikiiki ‘o e me’a kotoa pē ‘i he konifelenisi fakasiteikí. Na’á ne fakahoko ‘a e me’a tatau ‘i hono vahe ‘a e lotú kiate kinautolu ‘i he kau palesitenisí fakasiteikí, alea’anga mā’olungá, kau pīsopé mo e pēteliake fakasiteikí. Na’e te’eki ke fakahoko kiate kinautolu e polokolamá, ko ia ne mau liliu ia mei he ni’ihi na’e taau ke fakalāngilangi ‘i ki he ni’ihi na’a nau fie ma’ú—fu’u fie ma’u ‘aupito—ke a’usia e me’á ni.

Na’e ma’u ‘e he palesitení ‘a e fakaikiiki ‘o e ‘asenitá ki he ongo fakataha lahi’i peá ne fakamatala na’e ‘i ai ‘a e miniti ‘e 20 ‘i he fakataha’anga ‘e taha na’e faingamālié. Na’á ku tala-ange ki ai ‘e lava ke mau ui ha ni’ihi ne ‘ikai ke nau mei ma’u ha faingamālie ka ‘e lava ke fakamālohia fakalaumālie kinautolu ‘i ha’anau lea. Na’á ne tali ‘aki ‘ene fokotu’u mai ‘oku ‘i ai ha kau taki lelei ‘e lava ke nau mateuteu ke fakahoko ha ngaahi lea ‘e vahe ange kiate kinautolu. Na’á ne pehē, “‘E tokolahi ai e kakai te’eki kau ki he Siasí. ‘Oku mau anga pē ki he maau mo e lelei ‘a e ngaahi konifelenisi ‘oku mau fakahokó. ‘Oku lahi ‘a e kakai lelei ‘aupito ‘i he siteikí. Te nau fakahoko ha polokolama lelei mo’oni.”

Na’á ne toe lau ki he polokolamá lolotonga ‘a e fakatahá peá ne vilitaki mai ke ui ‘a e kau “lea lelei taha” ‘o e siteikí. Ne u fehu ‘i ange, “Ko e hā ‘oku

'ikai ke tau tukuange ai 'a e taimi ko 'ení ki he ni'ihí 'oku nau fie ma'u lahi tahá?" Na'e ta'e fakafiemālie 'eni ki ai, "Kae kehe, ko e Taki Mā'olungá foki koe."

Na'á ne fakamanatu pongipongia mai he Sāpaté na'e kei taimi pē ke fetu'utaki ki ha taha pea 'e hā lelei ai e konifelenisí.

Na'e kamata 'a e fakataha'anga pongipongi 'aki 'a e lea 'a e palesitení 'a ia ne mālie pea fakamāfana. Hili iá na'a mau ui hono tokoni uá. Na'e 'ilonga 'a 'ene manavaheé. . . . (Na'a mau fakahoko ange kimu'a ngalingali 'e toki lea e ongo tokoní 'i he fakataha'anga ho'ataá. Na'e 'ai ke mau 'alu 'o ma'u me'atokoni ho'atā 'i hono 'apí. Na'á ne 'ilo na'e 'i ai pē e taimi ke lau ai e ngaahi me'a na'á ne hikí, peá ne tuku 'e ia 'i honau 'apí.)

Koe'uhí ko e 'ikai 'i ai 'ene me'a ne hikí ne afe hake 'o fakamo'oni, 'o talanoa fekau'aki mo e faingāue na'á ne fakahoko 'i he lolotonga 'o e uiké. Ko ha tangata na'e fakafoki mai mei he mohenga 'o e maté 'e he mālohi 'o e lakanga fakataula'eikí neongo ne 'ikai ha toe 'amanaki ki ai e kau toketaá. Na'e 'ikai te u 'ilo pe ko e hā 'a e ngaahi me'a na'á ne hikí ka e mahalo na'e 'ikai mafakatataua ia ki he fakamo'oni fakalaumālie na'á ne faí.

Na'e 'i ai ha fefine toulekeleka na'e tangutu 'i he 'otu mu'á, 'o puke 'a e nima 'o ha tangata ne 'ikai fu'u sai hono valá. Na'e ki'i hā kehe 'a e fefiné mei he ha'ofangá koe'uhí ko hono valá—hangē na'e tuitui nima peé. Na'e hangē pē na'e totonu ke ne lea 'i he konifelenisí, pea 'i he 'oange hono faingamālié, na'á ne lipoti ki he'ene ngāue fakafaifekaú. 'I he ta'u 'e nimangofulu mā ua kuohilí, na'á ne foki mai mei he mala'e 'o e ngāue fakafaifekaú pea talu mei ai kuo te'eki ke toe fakaafe'i ia ke lea 'i he lotú. Ko ha fakamo'oni fakalaumālie mo fakamāfana na'á ne vahevahé.

Na'e ui mo e ni'ihí kehe ke nau lea, pea 'i he ofi ke 'osi e fakatahá, na'e fokotu'u mai 'e he palesitení ke u ma'u 'e au 'a e toenga 'o e taimí. Ne u fehu'i kiate ia, "Kuó ke ma'u ha ue'i fakalaumālie?" Na'á ne talamai 'ene toutou fakakaukau ki he pule koló. (Ne fili 'e he kakai tokolahí 'o e kolo ko 'ení ha mēmipa 'o e Siasí ke hoko ko e pule kolo, pea na'e 'i he

fakataha'angá.) 'I he'eku talaange te u 'oange 'a e faingamālie 'o e pule koló ke leá, na'á ne fanafana mai 'oku 'ikai ke mālohi ia he Siasí. 'I he'eku fokotu'u atu ke ui ia ke ha'u 'o leá, na'e 'ikai ke ne tali, 'o ne talamai hangatonu 'oku 'ikai taau ia ke lea 'i he fakataha'anga ko iá. 'I he'eku vili ange ki aí, na'á ne ui leva 'a e tangatá ki he tu'unga malangá.

Ko e tamai 'a e pule koló ko ha paionia ia 'o e Siasí 'i he vāhenga ko iá. Na'e hoko ko ha pīsope 'o e taha e ngaahi uōtí pea hoko atu 'e he taha 'o hono ngaahi fohá—'i he'eku manatu'í, ko e māhanga 'o e pule koló. Ko e sipi heé 'a e pule koló. Na'e ha'u ki he tu'unga malangá, pea ne u 'ohovale, he'ene lea 'aki 'a e 'ita mo e tāufehi'á. Na'e kamata 'ene leá 'o anga peheni: " 'Oku 'ikai te u 'ilo pe ko e hā 'oku ui ai au ke u leá. 'Oku 'ikai te u 'ilo pe ko e hā 'oku ou 'i he lotú ai he 'aho ní. 'Oku 'ikai totonu ke u 'i he lotú au. Na'e 'ikai ha taimi ia ne u ongo 'i ai 'oku ou kau. 'Oku 'ikai te u tui ki he founga ngāue 'a e Siasí."

Te u tala atu, na'e kamata ke u hoha'a, ka na'á ne longo pea punou hono 'ulú ki he tu'unga malangá. Mei he taimi ko iá 'o a'u ki he 'osi 'ene leá na'e 'ikai ke toe hanga hake ki 'olunga. Hili ha'ane ki'i momou, na'á ne hoko atu: "Ka 'oku ou pehē pē ke u talaatu 'eni. Na'e tuku 'eku ifi tapaká he uike 'e ono kuo hilí." Peá ne hiki hake hono nimá 'o ta'alo ki he kāingalotú 'o ne pehē, "Kapau 'oku 'i ai ha taha 'o kimoutolu 'okú ne pehē 'oku faingofua, kuo te'eki ke mou a'usia 'e kimoutolu 'a e heli kuó u foua 'i he ngaahi uike ko 'eni kuo'osí."

Pea na'e molū hifo 'ene leá. Na'á ne pehē, " 'Oku ou 'ilo 'oku mo'oni 'a e ongoongoleléi. Na'á ku 'ilo ma'u pē 'oku mo'oni. Na'á ku ako ia mei he'eku fa'eé 'i he'eku kei si'í.

Na'á ne vetehia, " 'Oku ou 'ilo 'oku 'ikai hala e fokotu'utu'u 'a e Siasí. Ko au ia 'oku hala 'eku fokotu'utu'ú pea kuó u 'ilo ma'u pē ia 'e au."

Pea na'á ne lea, 'o fakafofonga 'i mahalo 'a e kotoa 'o e fanga sipi heé 'i he'ene kolé: " 'Oku ou 'ilo ko au 'oku halá, pea 'oku ou fie foki mai. Kuó u feinga ke u foki mai, kae 'ikai ke mou fakangofua au ke u foki mai!"

Kuo pau ke tau ako ke 'oua na'a tau ta'ofi 'a e matapaá. Ko e hala fāsi'i ia. Ko e taimi e ni'ihī 'oku tau tu'u 'o feinga ke fusi mai kinautolu he 'ā ko ia 'oku tau ta'ofi.

Ko e mo'oni te tau tali ke foki mai, ka na'a tau tō nounou 'i hono fakahoko ange kiate iá. Hili 'a e fakatahá ne matua mai e kāingalotú—'o 'ikai ko e omi kiate kinautolu ka kiate ia mo pehē, " 'Oku mau talitali lelei koe ki 'api!"

'I he 'ema lele ki mala'e vakapuna hili 'a e konifelenisí, na'e pehē mai e palesitēni fakasiteikí, "Kuó u ako ha me'a he 'ahó ni."

'I he 'eku faka'amu ke fakapapau'i ange iá, na'á ku pehē ange, "Kapau na'a tau fai 'a e me'a na'á ke loto ki aí, na'á ke mei ui e tamai 'a e tangata ko 'ení, pe mahalo ko hono tokouá, pe pīsopé, 'ikai ko ia?"

Na'á ne kamo pē mo pehē. "Na'a nau mei malanga mālie 'i ha miniti 'e 15 ki he 20 ki he

mālie'ia 'a e ni'ihī na'e 'i aí neongo ko e miniti pē 'e 5 'e 'oangé. Ka na'e 'ikai ke mei foki mai ha sipi hē.

Kuo pau ke fakaava 'e kinautolu kotoa pē 'oku taki 'i he ngaahi uōtí mo e siteikí 'a e matapaá ki he sipi 'oku heé; tu'u ki he tafa'akí kae tuku ke nau hū mai. Kuo pau ke tau ako ke 'oua na'a tau ta'ofi 'a e matapaá. Ko e hala fāsi'i ia. Ko e taimi e ni'ihī 'oku tau tu'u 'o feinga ke fusi mai kinautolu he 'ā ko ia 'oku tau ta'ofi. Te tau toki ma'u 'a e laumālie ke fakamālohia 'enua fakamo'oní, 'o kapau te tau hiki hake kinautolu, teke kinautolu ki mu'a, mo sio 'oku nau mahiki hake 'o mā'olunga ange 'iate kinautolu.

'Oku ou fifili pe ko e 'uhinga nai ia 'a e 'Eikí 'i He'ene folofolá, " 'Oku 'ikai 'aonga 'a e faito'ó kiate kinautolu 'oku mālōlō, ka ki he mahakí" (Mātiu 9:12).

'Oku 'ikai te u kolé ke tukuhifo 'a e ngaahi tu'unga mo'uí. Ka ko hono fehanga'angaí. 'E vave ange 'a e foki mai 'a e fanga sipi heé ki he ngaahi tu'unga mo'ui mā'olungá 'i he ngaahi tu'unga mo'ui 'oku mā'ulaló. 'Oku 'i ai 'a e faito'o mahu'inga 'i he akonakí'i fakalaumālié.

Ko e akonakí'i ko ha founga ia 'o e 'ofa, ko hono 'ai ke hā sino mai. 'Oku fie ma'u ia pea 'oku mālohi 'i he mo'ui 'a e kakaí.

'I he taimi 'oku va'inga ai ha ki'i tamasi'i 'oku kei tōtu'u 'i he ve'e halá, 'oku tau faka'uli fakalelei 'o takai hake ai. 'E tu'u ha ni'ihī 'o fakapapau'i 'okú ne malu [pea,] kapau 'e fie ma'u, te nau akonakí'i ia. Tuku kehe 'o kapau ko 'etau fānu pē pe mokopuna. Kapau 'oku tau 'ofa fe'unga 'iate kinautolu, te tau fai ia. Ka 'ikai akonakí'i 'i he taimi 'e tokoni ai ki he tupulaki fakalaumālié, ko ha faka'ilonga ia 'o e si'isi'i 'a e 'ofá mo e tokangá.

'E tokoni ke huhu'i e ngaahi laumālié 'a e akonakí'i fakalaumālie fakataha mo e 'ofá pea fakapapau'i 'aki 'a e fakamo'oní. ■

Konga na'e to'o mei ha lea na'e fakahoko 'i ha fakataha'anga ma'ā e kau taki lakanga fakataula'eikí 'i he 'aho 19 'o Fēpueli, 1969. 'E ma'u e kakato e leá 'i he Boyd K. Packer, Let Not Your Heart Be Troubled (1991), 12–21. Na'e fakalelei 'i 'a e sipelá, faka'ilonga leá, mo e fakamata'itohi lahi.

Fai 'e
David M. McConkie
 Tokoni 'Uluaki 'i he Kau
 Palesitenisī Lahi 'o e Lautohi
 Faka-Sāpaté

Ako ke Fakafanongo mo Ma'u e Mahino ki he

LAUMĀLIÉ

Ko e taha 'o e ngaahi me'a mahu'inga taha 'e lava ke tau fai ko e ako ke fakafanongo mo muimui ki he ngaahi ue'i 'a e Laumālié.

Na'e tupu hake 'eku tamaí 'i ha ki'i kolo si'isi'i ko Monitisele, 'i 'Iutā. 'I he'ene ta'u fitú, ko e taha 'o 'ene ngaahi ngāue faka'ahó ko hono 'omi 'a e fanga pulu 'a e fāmili mei honau loto'áá. Ko 'ene ki'i koloa mahu'ingá 'ene ki'i hele fufū na'e 'alu holo pē mo ia. 'I ha 'aho 'e taha na'e heka atu he hōsī ke 'omi 'a e fanga pulú, na'e fā hifo ki hono kató ke kumi 'ene helé. Na'e tō hifo hono lotó he'ene fakatokanga'i na'e tō ia he halá. Na'e loto-mamahi 'aupito ka na'á ne tui ki he me'a na'e ako'i ange 'e he'ene tamaí mo 'ene fa'eé: 'Oku fanongo mai mo tali lotu 'a e 'Otuá.

Na'á ne ta'ofi e hōsī peá ne hifo ki lalo. Na'á ne tū'ulutui ai 'o kole ki he Tamai Hēvaní ke tokoni mai 'i hono kumi 'ene hele fufuú. Na'e kaka hake leva 'o heka he hōsī, tafoki, pea toe fononga he hala na'á na ha'u aí. Hili

ha ki'i vaha'ataimi ne tu'u 'a e hōsī. Na'e hifo 'a 'eku tangata'eikí 'o mono hifo hono nimá 'i he efu matolu 'o e halá. Ne ma'u 'ene hele fufū mahu'ingá kuo tanumia he kekelelé. Na'á ne 'ilo na'e fanongo mo tali mai 'e he 'Eikí 'ene lotú.

Koe'uhí ko e ako 'eku tamaí ke fakafanongo mo ngāue fakatatau ki he ngaahi fanafana 'a e Laumālié, na'e tāpuekina ia ke sio ki he to'u-kupu 'o e 'Eikí 'i ha ngaahi me'a lahi 'i he'ene mo'uí. Na'á ne mamata 'i ha ngaahi mana lahi. Ka ko e taimi na'á ne ui ai e fāmili ke ako'i kiate kimautolu 'a e ongoongolelé, na'á ne fa'a vahevahe ma'u pē 'a e me'a ne hoko 'i he ki'i hala efua 'i Monitiseló, 'a ia ne fanongo ai 'a e 'Eikí peá Ne tali 'a e lotu 'a ha "ki'i tamasi'i ta'u fitu mata-te'elangoa."

'I he'ene motu'a angé na'á ne

talamai mo ha me'a 'e taha na'á ne ako mei he me'a ko 'eni ne hoko he'ene kei si'í. Na'á ne mamali mo pehē mai, 'Kuó u ako 'o 'ilo 'oku lava e 'Otuá 'o lea ki he fanga hōsī!"

Na'e manatu'i fuoloa 'e he'eku tamaí e ngaahi me'a na'á ne a'usia 'i he'ene kei si'í, he ko e kamata'anga ia 'o 'ene ako fakalaumālie fakatāutahá. Ko e taimi ia na'á ne ako ai 'o 'ilo 'iate ia pē 'oku fanongo 'a e 'Otuá ki he ngaahi lotú. Ko e taimi ia ne kamata ai, hangē ko hono fakalea 'e he Palōfita ko Siosefa Sāmitá, ke ne ako 'a e Laumālie 'o e 'Otuá.¹

Ko e Me'afaoaki 'o e Laumālie Mā'oni'oni

Na'e tala'ofa ange 'e he Fakamo'uí ki He'ene kau 'Aposetoló ko e hili pē 'Ene mavahe meiate kinautolú, te nau fiefia 'i he me'afaoaki 'o e Laumālie

Mā'oni'oni. Na'á Ne folofola, “Ka ko e Fakafiemālié ko e Laumālie Mā'oni'oni, 'a ia 'e fekau 'e he Tamāi 'i hoku huafá, te ne ako 'i 'a kimoutolu 'i he me'a kotoa pē, mo fakamanatu 'i 'a kimoutolu 'i he me'a kotoa pē, 'a ia kuó u lea 'aki kiate kimoutolú.” (Sione 14:26). Na'e fakahoko 'a e tala'ofa ko 'ení 'i he 'aho 'o e Penitekosí .

'Oku 'i ai e totonu 'a e kāingalotu 'o e Siasi 'o Sisū Kalaisi 'o e Kau Mā'oni'oni 'i he Ngaahi 'Aho Kimui Ní ke ma'u 'a e me'afaoaki tatau pē. Hili hono papitaiso kitautolú, 'oku foaki mai 'a e me'afaoaki 'o e Laumālie Mā'oni'oni kiate kitautolu 'i he hilifaki 'o e nima 'e he tokotaha 'okú ne ma'u 'a e mafai ke fakahoko 'a e ngaahi ouau 'o e ongoongolelé. Ko e me'afaoaki ko 'ení ko e totonu ia ke ma'u ma'u pē 'a e takaua 'o e mē-mipa hono tolu 'o e Tolu 'i 'Otuá, 'i

he taimi 'oku tau mo'ui taau aí.

Ko e takaua 'o e Laumālie Mā'oni'oni 'a e taha 'o e ngaahi tāpuaki mā'ongo'onga taha 'e lava ke tau fiefia ai 'i he mo'uí ni. Na'e pehē 'e Pulusi R. Makongikí (1915–85) 'o e Kōlomu 'o e Kau 'Aposetolo 'e Toko Hongofulu Mā Uá:

“'Oku totonu ke fekumi 'a e tangatá—'o lahi ange 'i ha toe fa'ahinga me'a pē 'i he māmaní—ki he tataki 'a e Laumālie Mā'oni'oni. 'Oku 'ikai ha me'a e toe mahu'inga ange 'i he takaua 'o e Laumālie Mā'oni'oni. . . .

“'Oku 'ikai ha totongi 'e fu'u lahi, ha ngāue 'e fu'u faingata'a, ha faingata'a 'e fu'u tōtu'a, ha feilaulau 'e fu'u lahi, 'o kapau ko e me'a pē 'e taha 'oku tau ma'u mei aí mo fiefia aí ko e me'afaoaki 'o e Laumālie Mā'oni'oni.”²

Na'e akonaki 'a e Palōfita ko Siosefa Sāmitá 'o pehē 'e lava ke ako 'a

e Laumālie 'o e 'Otuá 'i hono “ako 'o mahino kiate koe 'a e Laumālie 'o e 'Otuá, te ke lava ai 'o tupulaki 'i he tefito 'i mo'oni 'o e fakahaá, kae 'oua kuó ke haohaoa 'ia Kalaisi Sisū.”³

Ko e taha 'o e ngaahi me'a mahu'inga taha te tau lava 'o faí ko e ako ki he Laumālie 'o e 'Otuá—ako ke fanongo mo muimui ki he ngaahi ue 'i 'a e Laumālié. Kapau te tau holi ki ai pea mo'ui taau, 'e ako 'i kitautolu 'e he 'Eikí 'i he tefito 'i mo'oni 'o e ma'u fakahaá.

Ako ke Fakafanongo pea ke Ngāue

Ke ako ki he Laumālie 'o e 'Otuá, kuo pau ke tau ako ke fakafanongo 'aki hotau lotó. Na'e pehē 'e Palesiteni Poiti K. Peeka, Palesiteni 'o e Kōlomu 'o e Kau 'Aposetolo 'e Toko Hongofulu Mā Uá: “Ko e Laumālié

VAKAI'I E FO'I VA'É

Fai 'e Andrew M. Wright

I hoku ta'u 15, ne mau ō mo hoku fāmilí mei homau 'api 'i 'Alesoná 'o 'eve'eva mālōlō ki he feitu'u lotoloto 'o e 'lunaiteti Siteití. Ná'a mau fou atu 'i ha ngaahi siteiti lahi kau ai 'a Kenisisi, Tekisisi, 'Ākenisoa, Mīsuli, mo 'Illinois.

Ne fakalata 'emau mālōlō. Ná'a mau ako ke feohi lelei ange lolotonga e fononga me'alele lōloa ko 'enī mei he feitu'u ki he feitu'ú.

'I he'emau afe atu ki ha falekaí 'i ha efiāfi 'e taha, ná'a mau fiekaia. 'I he'emau hifo mei he vēnī, ná'á ku ma'u ha ongo mālohi ke u sio ki he

fo'i va'e mui 'o 'emau me'alelé. Ná'á ku kamata lue ki he falekaí, ka na'e 'ikai ke lava 'o mató'o atu e ongó meiate au. Ná'á ku fakasio ki mui peá u tu'u. Na'e ha'u 'a e fakakaukau kiate au ke: "Vakai'i e va'e muí." Na'e ongo mālohi 'aupito 'o 'ikai ke u lava 'o tukunoa'i ia.

Ná'á ku lue ki he muí'i vēnī 'o fanongo ki ha me'a 'oku sisī. Pea vakai, ne ava e va'e to'omata'u 'i muí pea vave 'ene holó. Ná'á ku lele ke ui 'eku tamaí he na'e 'osi hū ia ki he falekaí mo e toenga 'o e fāmilí.

Na'e 'ave he'eku tamaí 'a e vēnī ki ha pausa ofi mai kimu'a pea holo 'aupito 'a e fo'i va'é. Koe'uhí ko e 'ikai ke maumau 'a e fo'i va'é, na'e vave pē mo ma'ama'a hono ngāhí. Pea mau lava 'o ngaohi 'a e va'é 'i ha ngaahi miniti si'i pē kimu'a pea tāpuni 'a e fale ngaohi-'anga va'é. 'Oku 'ikai te u 'ilo pe ko e hā e me'a ne mei hokó kapau ná'á ku tukunoa'i pē 'a e ue'i ne u ma'ú. Ka 'oku ou 'ilo ne lava 'o hoko lelei atu 'emau fonongá pea mau malu koe'uhí ko 'eku fakafanongo ki he ue'i.

Talu mei he me'a ko ia ne hokó,

ko ha [kihi'i] le'o-si'i—ko ha le'o 'oku ongo'i kae 'ikai onгона. Ko ha le'o fakalaumālie 'oku hū ki he fakakaukau 'o hangē ha fakakaukau 'oku fakahū ki he lotó."⁴

Na'e toe akonaki foki 'a Palesiteni Peeka 'o pehē: "Oku faingofua ange 'a e ma'u 'o e ue'i fakalaumālie 'i he ngaahi feitu'u 'oku nongá. 'Oku ma'u 'i he folofolá e ngaahi lea hangē ko e lōngonoa, nonga, melino, Fakafiemālie: 'Mou longo pē, pea 'ilo ko au ko e 'Otuá.' (Saame 46:10; ko e toki tñaki atu hono fakamamafa'i.) Pea mo e tala'ofa, "Te ke ma'u hoku Laumālie, ko e Laumālie Mā'oni'oní, 'a ia ko e Fakafiemālie, 'a ia te ne ako'i koe 'i he ngaahi me'a fakamelino 'o e pule-'angá." (T&F 36:2; ko e toki tñaki atu hono fakamamafa'i)."

Na'e toe tñaki atu ki ai 'e Palesiteni Peeka: "Neongo 'oku tau lava 'o fakaafe'i 'a e fa'ahinga fetu'utaki ko 'enī, he 'ikai teitei lava ke fakamālohi'i

ia! Kapau te tau feinga ke fakamālohi'i ia, 'e ala kākaa'i kitautolu."⁵

Ko e me'a mahu'inga taha 'i he'etau ako ko 'enī ko hotau fatongia ke ngāue, 'o 'ikai ke fakatoloi, 'o fakatatau ki he ue'i 'a e laumālie 'a ia 'oku tau ma'ú. Na'e pehē 'e Palesiteni Tōmasi S. Monisoni: "Oku tau vakai. 'Oku tau le'o pē mo tatali 'o tau fanongo ki he kihi'i le'o si'i. Pea 'i he taimi 'e lea mai aí, 'oku tau talangofua ki ai 'a e tangata mo e fefine poto kotoa pē. Kuo pau ke 'oua na'a fakatoloi 'a e ue'i 'a e Laumālie."⁶

Ko ha founa ngāue māmālie mo hokohoko 'a e ako ke fakafanongo mo mahino e Laumālie. Na'e folofola e Fakamo'uí 'o pehē, "Pea ko ia ia 'okú ne ma'u 'a e māmá, pea fai atu ai pē 'i he 'Otuá, te ne ma'u 'a e maama lahi ange; pea 'e tupulaki 'a e maama ko iá 'o ngingila ange kae 'oua ke a'u ki he 'aho haohaó" (T&F 50:24). "He ko ia 'okú ne talí te u foaki 'o lahi

ange kiate ia" (2 Nifai 28:30).

Hangē pē ko Kalaisi, "na'e 'ikai te ne ma'u mei he fonú 'i he kamata-'angá, ka ná'á ne ma'u 'a e 'alo'ofa hoko mo e 'alo'ofa" (T&F 93:12), ko ia, 'i he'etau tauhi 'Ene ngaahi fekaú, te tau "ma'u 'a e 'alo'ofa hoko mo e 'alo'ofa" (T&F 93:20; vakai foki, Sione 1:16) mo e "otu lea ki he 'otu lea, 'a e akonaki ki he akonaki" (2 Nifai 28:30). Ko 'etau akó 'oku fa'a māmālie ia 'o hangē ko e mokulu hifo 'a e hahaú mei he langí (vakai, T&F 121:45; 128:19).

Na'e akonaki 'a 'Eletā Lisiate G. Sikoti 'o e Kōlomu 'o e Kau 'Aposetolo 'e Toko Hongofulu Mā Uá 'o pehē "oku 'ikai ha founa pe hala faingofua ia 'e lava ke vave ai ['etau] taukei hano tataki [kitautolu] 'e he le'o 'o e Laumālie Mā'oni'oní." Ka "oku amanaki atu 'etau Tamaí ke [tau] ako ki he founa ke ma'u ai 'a e tokoni fakalangi ko iá, 'aki ho'o

mo hono fakapapau'i mai ma'u pē kiate au e mālohi 'o e Laumālie Mā'oni'oni pea mo 'etau monū'ia 'i he'etau hoko

ko e kau mēmipa 'o e Siasí ke ma'u 'a e founga fetu'utaki makehe ko iá. 'Oku ou hounga'ia 'i he me'a ne hokó, he te u manatu'i ma'u pē ia,

'o ne fakamanatu mai 'oku 'ofa, tokanga mo tokanga'i ma'u pē 'e he'etau Tamai 'i Hēvaní 'a 'Ene fānaú kotoa.

fakahaa'i ho'o tui kiate Ia mo Hono 'Alo Mā'oni'oni ko Sisū Kalaisí."

Na'e hoko atu 'a 'Eletā Sikoti 'o pehē: "Ko e ngāue ko ia 'e hā ngali fakapipiko he kamata'angá, 'e 'alu pē taimí mo 'ene toe faingofua angé 'i ho'o feinga ma'u pē ke 'ilo'i mo muimui ki he ngaahi ue'i 'a e Lau-mālié. Ko ho'o falala ko ia ki he fakahinohino 'okú ke ma'u mei he Laumālie Mā'oni'oni, 'e 'alu pē ke toe mālohi ange," pea " 'e toe pau ange 'a e ngaahi ongo 'okú ke ma'ú, 'i ho'o fakafalala ki he me'a 'okú ke mamata mo fanongo pē ki aí."⁷

'E hanga 'e he 'Eikí 'o tokoni'i kitautolu ke tau sio ki he ngaahi olá, ko e kongá ia hono ako'i kitautolú, 'i he'etau mo'úi mo e mo'ui 'a e ni'ihí kehé, 'i he'etau ngāue'i 'a e ngaahi ue'i kuo tau ma'u mei he Laumālié. 'E tokoni 'a e ngaahi me'a ko ia te tau a'usiá ke fakamālohia 'etau tuí mo 'omi kiate kitautolu ha loto-to'a lahi

ange ke ngāue'i ia 'i he kaha'ú.

'Oku fie ma'u ke fai ha ngāue lahi 'i he'etau ako ke fakafanongo mo mahino e Laumālié. Ka kuo tala'ofa 'a e 'Eikí ko e kau faivelengá te nau "ma'u ha fakahā hoko mo e fakahā, pea mo ha 'ilo hoko mo e 'ilo, koe-uhí [ke nau] 'ilo'i 'a e ngaahi me'a liló mo e ngaahi me'a fakamelinó—'a e me'a 'oku 'omi 'a e fiefiá, 'a e me'a ko ia 'oku 'omi 'a e mo'ui ta'engatá" (T&F 42:61). ■

MA'U'ANGA FAKAMATALÁ

1. Vakai, *Ngaahi Akonaki 'a e Kau Palesiteni 'o e Siasí: Siosefa Sāmíta* (2007), 151.
2. Bruce R. McConkie, *A New Witness for the Articles of Faith* (1985), 253.
3. *Ngaahi Akonaki: Siosefa Sāmíta*, 151.
4. Boyd K. Packer, "Ko e Ngaahi Le'o Mangamanga 'o e Afi," *Liahona*, Siulai 2000, 10.
5. Boyd K. Packer, "Reverence Invites Revelation," *Ensign*, Nov. 1991, 21.
6. Thomas S. Monson, " 'Oku Foaki Mo'ui 'e he Laumālie," *Liahona*, Sune 1997, 4.
7. Richard G. Scott, "Ke Ma'u Ha Tataki Fakalaumālie," *Liahona*, Nōvema 2009, 6–7.

KO HA FAINGAMĀ-LIE MO E FATONGIA

"Kapau 'okú ke fie ma'u 'a e fakakaukau mo

e finangalo 'o e 'Otuá . . . , peá ke 'ai ke ke ma'u ia, he 'oku 'i ai ho'o totonu ki ai 'o hangē pē ko ha toe mēmipa kehe 'o e Siasí pea mo e Pulé'anga 'o e 'Otuá. Ko e totonu ia 'a'au pea mo ho fatongia ke ke mo'ui 'i ha founga mo'ui te ke lava ke 'ilo'i ai 'a e taimi 'oku fakahā atu ai kiate koe 'a e folofola 'a e 'Eikí, pea mo e taimi 'oku fakahā atu ai kiate koe 'a e fakakaukau 'a e 'Eikí. 'Oku ou pehē ko ho fatongia ia ke ke mo'ui taau ke ke 'ilo'i pea mahino kiate koe 'a hono kotoa 'o e ngaahi me'a ni."

Palesiteni Brigham Young (1801–77), Ngaahi Akonaki 'a e Kau Palesiteni 'o e Siasí: Pilikihami 'longi (1997), 82.

Ma'u Fakahaá

'I HE TULUTĀ KI HE TULUTĀ

‘O ku siofi fakalelei ‘e Lui ‘Oni-tulei Vālela ‘a e tātānaki ha tulutā vai ‘i he ngata‘anga ‘o e maka ‘oku tautau hifo ‘i he loto ‘Ana ‘o Taulapē ‘i Honitūlasí. ‘Oku hanga ‘e he tulutā takitaha ‘o ‘ai ke tupu lahi ange ‘a e fo‘i maká ‘i he‘ene tānaki atu ha kongá si‘i ki he ngaahi tulutā kimu‘á.

Ka ‘oku ‘ikai ke sio pē ‘a Lui ki he fo‘i maká—‘okú ne vakai ia ki ha lēsoni fekau‘aki pē mo ia.

‘Okú ne pehē, “‘Oku tupu ‘a e maká ‘i he tulutā ki he tulutā. ‘Oku pehē foki ‘a e tupu ‘etau ngaahi fakamo‘oní. ‘Oku ako‘i kitautolu ‘e he Laumālie Mā‘oní‘oní ‘i he ki‘i kongá si‘i ki he ki‘i kongá si‘i. ‘Oku tokoni ‘a e tulutā takitaha ke tau tupulaki ‘i he ‘ilo fekau‘aki mo e ongoongolelei.” (Vakai, 2 Nifai 28:30.)

‘Oku manatu‘i ‘e Lui ha me‘a tatau ne hoko ‘i he‘ene mo‘uí. Lototonga ‘a e lau folofola honau fāmili ‘i ha ‘aho

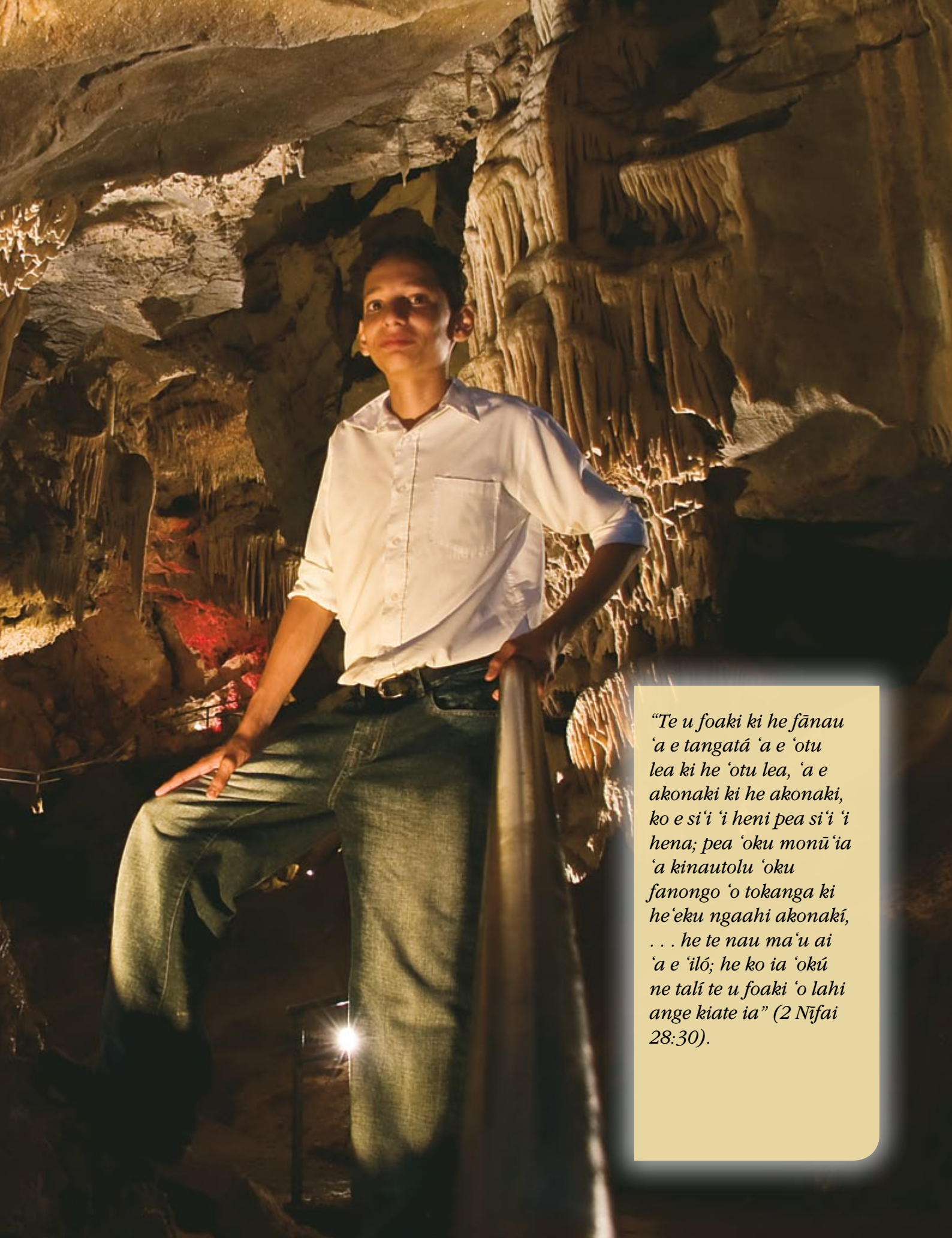
‘e taha, na‘á ne ongo‘i ha nonga mo ha fakapapau ‘i ‘oku mo‘oní ‘a e me‘a na‘á ne lau.

‘Okú ne pehē, “Ko hoku ta‘u 14 pē ‘eni, ka ‘oku ou ‘ilo kuó u ma‘u ha fakahā koe‘uhí kuó u ongo‘i hono fakahā mai ‘e he Laumālie Mā‘oní‘oní ‘oku mo‘oní ‘a e Siasí pea ko Siosefa Sāmitá ko ha palōfita. Mahalo kuo te‘eki ke lahi ‘a e ngaahi me‘a kuó u ma‘ú—‘oku ou hangē pē ha ki‘i maka si‘isi‘i ‘aupitó—ka ‘o kapau te u fai e me‘a ‘oku totonu ke u fai ke ma‘u ai ha fakahaá, ‘e hokohoko atu ‘a e tupulaki ‘eku ‘iló mo e fakamo‘oní.”

‘Oku pehē ‘e Lui ‘oku teuteu‘i kitautolu ‘e he ‘alu ki he lotú, ‘alu ki he semineli, ako e folofolá, ‘aukai, mo lotú ke tau ma‘u ha “fakahā hoko mo e fakahā” (T&F 42:61).

‘Okú ne pehē, “Kapau te u fai e ngaahi me‘a ni, ‘e hangē ‘eku tuí ko e ngaahi maka ko iá, pea lava ‘o a‘u atu ia mei heni ki hēvani.” ■

‘OLUNGÁ: FATĀ © PHOTONONSTOP/SUPERSTOCK; TO‘OMATA‘Ú: FATĀ ‘A ADAM C. OLSON

*“Te u foaki ki he fānau
‘a e tangatā ‘a e ‘otu
lea ki he ‘otu lea, ‘a e
akonaki ki he akonaki,
ko e si‘i ‘i heni pea si‘i ‘i
hena; pea ‘oku monū‘ia
‘a kinautolu ‘oku
fanongo ‘o tokanga ki
he‘eku ngaahi akonakí,
. . . he te nau ma‘u ai
‘a e ‘iló; he ko ia ‘okú
ne talí te u foaki ‘o lahi
ange kiate ia” (2 Nīfai
28:30).*

Ma'u Fakahaá

LILINGI HIFO MEI HE LANGÍ

‘O ku pīponu ‘a kinautolu ‘oku ‘alu ‘o fu‘u ofi ki he Vaitō Puluhapanakí ‘i Honitūlasí. Ka ‘oku ‘ikai ke tokanga ki ai ‘a Hōsea Sanitiako Kasitilo ia. Kia Hōseá, ‘oku fakafofonga ‘i ‘e he tō hifo ‘a e vaí ha tala‘ofa ‘oku ‘uhingamālie ‘aupito kiate ia talu hono fuofua tali ‘e he Tamai Hēvaní ‘ene ngaahi lotu fekau‘aki mo e ongoongoleléi.

‘Oku pehē ‘e Hōsea, “Kapau ‘oku tau fie ma‘u ‘a e potó, ‘e lava ke tau kole ia,” ko e fakamatala ia ‘a Hōseá (vakai, Sēmisi 1:5). ‘Oku tala‘ofa mai ‘a e ‘Eikí te Ne lilingi hifo ‘a e ‘iló ki he Kāingalotú ‘o “hangē pē ko e ‘ikai ke lava ‘e ha tangata ‘o ta‘ofi e tafe ‘a e vai ko ‘ení.” (Vakai, T&F 121:33.)

Kuo ako ‘e Hōsea ‘o ‘ilo ‘i he me‘a kuó ne a‘usia ‘i he Siasí ko e fakamo‘oní ‘oku tupulaki ia ‘i he ‘otu lea ki he ‘otu lea, ka ‘oku ‘ikai ‘uhinga ia ke māmālie ‘a e founa hono ma‘ú. ‘Oku hulu fau ‘a e ngaahi fakahā ke ma‘ú.

Na‘e akonaki ‘a e Palōfito ko Siosefa Sāmitá ‘o pehē, “Na‘e te‘eki ai fakahā ‘e he ‘Otuá ha me‘a kia Siosefa, ka ko ia pē te Ne fakahā ki he Toko

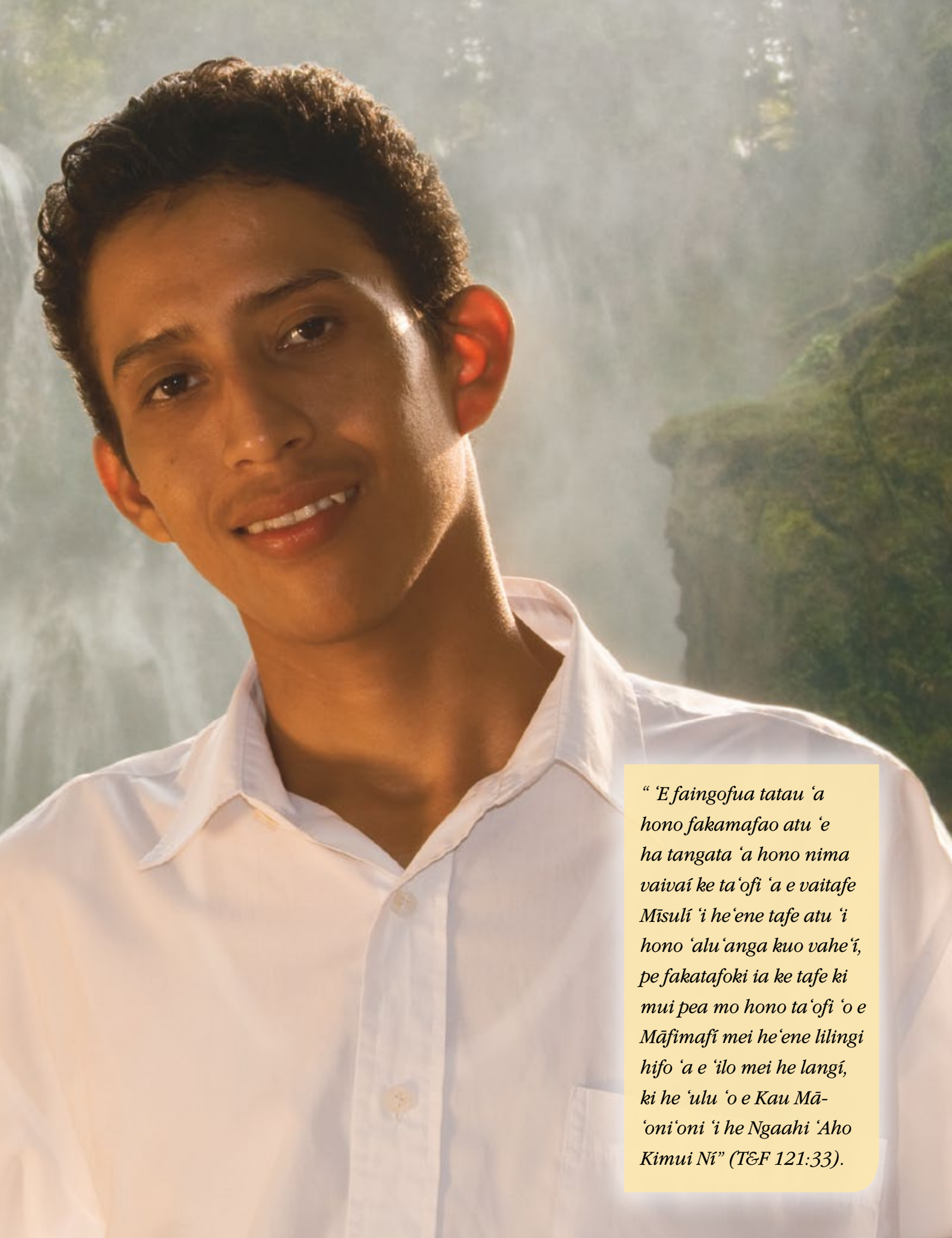
Hongofulu Mā Uá, pea na‘a mo e Tokotaha Mā‘oní‘oní si‘isi‘i tahá te ne ‘ilo ‘a e me‘a kotoa pē ‘o fakatatau mo e me‘a te ne mafuesiá.”¹

Ko e fakamatala ‘eni ‘a Hōseá, ‘a ia ‘oku palesiteni ‘i he kōlomu ‘o e kaumātu‘á, “Kimu‘a pea papitaiso aú, na‘á ku kole ki he Tamai Hēvaní ke Ne fakapapau‘i mai ‘oku mo‘oní ‘a e ngaahi me‘a na‘á Ne fakahā maí: ‘a e Tohi ‘a Molomoná, Lea ‘o e Potó, vahehongofulú.” “‘Oku ma‘u ‘a e ngaahi talí ‘i he kole kiate Iá.” (Vakai, Mōsese 1:18.)

Neongo ia, kuo pau ke tau teuteu‘i kitautolu ke ma‘u ‘a e fakahaá. ‘Oku pehē ‘e Hōsea, “Kapau ‘oku tau fie viviku, kuo pau ke tau ‘i he lotu vaí. Kapau ‘oku tau fie ma‘u fakahā, kuo pau ke tau ‘alu ki he feitu‘u ‘oku ma‘u ai e fakahaá. Kuo pau ke tau ‘i he feitu‘u ‘oku totonu ke tau ‘i aí, ‘o fakahoko ‘a e me‘a ‘oku totonu ke tau faí. ‘Oku tau ako ‘a e ngaahi me‘a lahi ‘o kapau te tau faivelenga.” (Vakai, 1 Nifai 15:8–11.) ■

MA‘U‘ANGA FAKAMATALÁ

1. *Ngaahi Akonaki ‘a e Kau Palesiteni ‘o e Siasí: Siosefa Sāmita* (2007), 308.

“ E faingofua tatau ‘a hono fakamafao atu ‘e ha tangata ‘a hono nima vaivaí ke ta‘ofi ‘a e vaitafe Mīsulí ‘i he‘ene tafe atu ‘i hono ‘alu‘anga kuo vahe‘í, pe fakatafoki ia ke tafe ki mui pea mo hono ta‘ofi ‘o e Māfimafī mei he‘ene lilingi hifo ‘a e ‘ilo mei he langí, ki he ‘ulu ‘o e Kau Mā‘oni‘oni ‘i he Ngaahi ‘Aho Kimui Nī” (T&F 121:33).

Ngaahi Talanoa Fakatāta

‘O E MOLE PEA, TOE MA‘U

‘Oku tau ma‘u ‘a e fatongia ke “tau ala atu ‘o fakahaofi ‘a kinautolu ‘oku ‘ikai mālohí” ‘i he ‘e-tau hoko ko e kau tauhisipi ‘a e Fakamo‘uí.

Ihe vahe 15 ‘o e Ongoongo-lelei ‘a Luké, ‘oku faka‘aonga‘i ‘e he Fakamo‘uí ha talanoa fakatātā ‘e tolu ke ako‘i ‘aki ‘a e mahu‘inga ‘o e fo‘i laumālie ‘e tahá, ‘o fakatātā mai ‘a e founga ‘o hono kumi mo *fakafoki* ‘a ia kuo mole mei he tākanga ‘o e tu‘i mo e fāmili.

I he ngaahi talanoa fakatātaá, ‘oku hē ‘a e sipí, ‘oku mole ‘a e pa‘anga silivá, pea fakamoleki ‘e he foha maumau koloá hono tufakangá ‘i he mo‘ui fakavalevalé. Ka ‘oku fekumi ‘a e tauhisipi ‘i he toafá, ‘oku tafi ‘e he fefiné ‘a e falé, pea fakasio ‘e he tamai fa‘a fakamolemolé ‘a e foki mai hono fohá, kuo mateuteu ke fá‘ofua mo talitali lelei ia ki ‘api.

‘Oku fakamanatu mai ‘e he ngaahi talanoa fakatātā ‘a e Fakamo‘uí kiate kitautolu ko ‘Ene kau tauhisipi —fakataha mo e ngaahi fakamatala nounou ‘a e kau taki ‘o e Siasí ‘a ia ‘oku hā atu ‘i laló— ‘oku ‘i ai ‘a hotau fatongia ke “tau ala atu ‘o fakahaofi ‘a kinautolu ‘oku ‘ikai mālohí, ke ‘oua na‘a mole ha fo‘i laumālie mahu‘inga ‘e taha.”¹

MA‘U‘ANGA FAKAMATALÁ

1. Thomas S. Monson, “Tu‘u ‘i he Tu‘unga Kuo Fakanofu Koe Ki Aí,” *Liahona*, Mē 2003, 57.

Fakahaofi ‘o e Fanga Lami Na ‘e Molé

Fai ‘e ‘Eletā Donald J. Keyes

Fitungofulu Faka‘ēliá, ‘Ēlia ‘Iutā Noaté

‘I he ngaahi ta‘u kuo hilí ‘i he kamata-‘anga ‘o e fa‘ahita‘u failaú, na‘á ku ma‘u mo hoku uaifí ha faingamālie ke fou atu ‘i he feitu‘u faka‘ofo‘ofa

ko ia ko e Tele‘a Sitaá, ‘i Uaiōmingi, ‘Amelika. Ko ha pongipongi faka-‘ofo‘ofa mo‘oni pea na‘e fakalata ‘ete mamata ki he funga ‘o e fonuá mo e ngaahi me‘a ‘i aí.

‘I he‘ema faka‘uli atu mo Sieki ki he loto Tele‘a Sitaá, na‘á ma fakalata‘ia ‘i he‘ema sio ki he fanga ki‘i tākanga sipí ne fio mai mo ha fanga ki‘i lamí. ‘Oku si‘isi‘i ha me‘a ‘e faka-‘ofo‘ofa ange ‘i ha ki‘i lami. ‘I he‘ema faka‘uli atu ‘i he hala femo‘uekiná na‘á ma sio ki ha ki‘i lami ‘i he tu‘a ‘aá ‘o ofi ki he ve‘e halá. Na‘á ne lele fefokí‘aki mei he ‘aá ko ‘ene feinga ke hū ‘o foki ki he tākangá. Ne u mahalo ko e ki‘i lami ko ‘ení ne si‘isi‘i fe-‘unga pē ke hū ‘i ha ava he ‘aá ka ko ‘eni ‘oku ‘ikai lava ‘o toe foki ki loto.

Na‘á ku ‘ilo fakapapau kapau na‘e ‘ikai ke ma tu‘u ‘o fakahaofi e lamí, ‘e faifai pē ‘o hē atú ‘o a‘u ki hala pea ‘e lavea pe mate. Na‘á ku ta‘ofi e kaá pea u talaange kia Sieki mo e ní‘ihi he sea muí ne mau fonongá, “Tali heni; ‘e vave pē.”

Na‘á ku pehē pē ‘e au ‘i he si‘i ‘eku ‘ilo ki he tauhi lamí, ‘e fiefia ‘a e ki‘i lami manavahē ko‘ení ke sio mai kiate au; he na‘e lelei pē ‘eku tau- mu‘á. Na‘á ku ‘i aí ke fakahaofi ia!

Ka na‘á ku loto-mamahi, he ne ili- fia e lamí pea ‘ikai hounga‘ia ‘i he‘eku feinga ke fakahaofi iá. ‘I he‘eku ofi atu ki aí, ne si‘i lele ‘a e ki‘i lamí meiate au ‘i he vave tahá he ve‘e ‘aá. ‘I he sio mai ‘a Sieki ki he me‘a na‘e hokó, na‘á ne hifo mai leva mei he kaá ke tokoni. Neongo ‘ema toko uá, ka na‘e ‘ikai ke ma lava ‘o puke ‘a e ki‘i lami ve‘e oma ko ‘ení.

‘I he taimi ko ‘ení ne hifo mai e ongomātu‘a ne heka he sea muí, ‘a ia ne ma‘u ‘ena oli‘iá he‘ema tau- fetuli mo e ki‘i lamí, ‘o tokoni ‘i he feinga fakahaofi. ‘I he‘emau ngāue fakatahá na‘e faifai pea mau lava ‘o puke ‘a e ki‘i lamí ‘i he ve‘e ‘aá. ‘I he‘eku kakapa hifo ke fua hake iá ‘i hoku vala ma‘á, na‘e vave ‘eku fakatokanga‘i ‘a e namu faama ‘a e ki‘i lamí. Ko e taimi ‘eni na‘á ku fakakaukau ai pe ‘oku ‘aonga nai e me‘a na‘a mau faí.

Na‘e fute mo ‘aka ‘a e ki‘i lamí ‘aki e mālohi taha hono ivi ‘i he‘emau to‘o hake ia ‘o fakafoki ki he loto ‘aá. Ka ‘i ha lau momeniti pē na‘á ne ‘ilo ‘ene fa‘éé pea ne ‘unu ofi ‘aupito kiate ia ‘o ongo‘i malu ‘i hono tafa‘akí. Na‘e hoko atu ‘emau fonongá kuo ki‘i ‘uli mo manusinisi homau valá, ka na‘e ‘i ai e loto fiefia mo nonga ‘i he ‘ilo na‘a mau fai ‘a e fili totonú .

Kuo tu‘o lahi ‘eku nofo ‘o faka- kaukau ki he me‘á ni. Peá u fifili pe te tau fai nai ‘a e fa‘ahinga ngāue anga‘ofa tatau ke fakahaofi hatau

kaungā‘api ‘oku māmālohi mo ta‘e- hounga‘ia? ‘Oku ou ‘amanaki pē ‘e lava! Na‘e fehu‘i ‘e he Fakamo‘uí, “ ‘I kai ‘oku lelei lahi ‘a e tangatá ‘i he sipí?” (Mātiu 12:12). ‘Oku ‘i ai ‘a e fanga lami hē mo ‘i ha tu‘unga fakatu‘utāmaki ‘i he koló, uóti mo e siteiki kotoa pē.

Fetongi ‘a e fo‘i lea ko e ngāué ‘aki ‘a e fakahaofi ‘i he himi “Kuó U Fai ha Lelei?” ‘Oku ou fakaafe‘i kimoutolu ke mou fakakaukau ke faka‘aonga‘i ia ki hono fakahaofi ‘o e fanga lami heé:

[‘Oku ‘i ai e ngaahi faingamālie ke fai fakahaofi, ‘Okú ta ma‘u e faingamālie ko iá. ‘Oua na‘a tukuange ia pea ke pehē, “Te u toki feinga,” Kae fai mu‘a ha me‘a he ‘ahó ni.]

‘E ngali ta‘ehounga‘ia, manavahē pe ‘ikai tokanga mai hotau ngaahi kaungā‘apí ki honau fakahaofi. Pea mahalo ‘e fie ma‘u ki he‘etau ngaahi feinga fakahaofi ha taimi lahi, feinga mālohi, ivi, poupu mo e tokoni ‘a e ní‘ihi kehé. Ka ‘e fakapale‘i ‘a e feinga ko ‘ení ‘aki ‘a e ngaahi tāpuaki ta‘engata. Hangē ko ia kuo tala‘ofa ‘e he ‘Eikí, kapau te tau “ ‘omi ‘a e fo‘i laumālie ‘e toko taha pē kiate [Ia], hono ‘ikai ke lahi pehē fau ‘a [‘etau] fiefiá fakataha mo ia ‘i he pule‘anga ‘o [‘etau] Tamaí” (T&F 18:15).

MA‘U‘ANGA FAKAMATALÁ

1. Vakai, “Kuó U Fai ha Lelei?” *Ngaahi Himi*, fika 129.

NE 'IKAI TUKU 'ENE TOKONI'I AÚ

Fai 'e Sonya Konstans

I he'eku kau mai ki he Siasí 'i he 1990, na'e fakafeohi mai ha ngaahi fānili lelei, 'omi hoku fatongia, peá u ongo'i na'á ku kau fakataha mo kinautolu. Kae hili ha ta'u 'e taha mei ai, 'i he'eku hiki ki ha uooti fo'ou, na'e kamata ke u hē atu. Na'e 'ikai ke u toe 'alu ki he lotú pea kamata ke u faikaume'a mo ha tangata na'e 'ikai kau ki he Siasí.

Na'á ku kei tui pē 'oku mo'oni 'a e Siasí. Na'á ku fakakaukau pē 'oku ou ta'e-fe'unga mo ia. Pea ui leva 'a Kefi ko 'eku faiako 'a'ahi.

Ne telefoni ange 'a Kefi 'i he māhina kotoa pē 'i he ngaahi 'uluaki māhiná ke fokotu'u ha taimi 'a'ahi. Koe'uhí ko 'eku toutou kalo mei he'ene ngaahi 'a'ahí, na'á ne kamata meili mai leva e Pōpoaki 'a e Faiako 'A'ahí. Ne a'u taimi totonu ma'u mai pē 'a e pōpoakí 'i he māhina takitaha. Ne hokohoko atu 'eni 'i ha ta'u 'e fā, 'o a'u pē ki he'eku mali mo hoku kaume'á pea 'i ai mo 'ema fānau 'e toko ua.

Ko e ngaahi māhina e ni'ihí na'á ku laku ta'elau e pōpoakí ki he vevé; ko e

Mo' ui 'aki e Manava' ofá

Fai 'e 'Eletā Robert D. Hales

'O e Kōlomu 'o e Kau 'Aposetolo 'e Toko Hongofulu Mā Uá

I he talanoa fakatātā ki he sipi heé, na'e 'alu 'a e tauhisipí 'o kumi mo kumi 'a e sipi heé kae 'oua kuo ma'u. Pea na'á ne toki foki mai 'i he fiefia (vakai, Luke 15:4–7).

I he talanoa fakatātā ki he pa'anga na'e molé, na'e tutu 'e he uitoú ha te'e-lango 'o maama, peá ne tafi 'i he tuliki

ngaahi māhina leva 'e nī'hi na'á ku lau ia pea toki laku ki he vevé. Pea 'i he 'aho 'e taha ne li'aki au 'e hoku malí. Na'e 'i ai 'eku leka na'e tōtu'u mo ha valevale 'a ia ne pau ke u tauhi toko taha pē, pea fakafokifā ne u fie ma'u ha ngaahi tali. 'I he toe a'u mai 'eku Pōpoaki Faiako 'A'ahí, na'á ku fakakaukau ke u 'alu ki he lotú hili ia ha taimi fuoloa 'eku li'aki lotú.

Ne u ongo'i faikehe, hangē ko ē 'oku tohi 'eku ngaahi angahalá kotoa 'i he nima hoku soté. Na'e talitali lelei au 'e ha fefine na'á ma maheni 'i he polokalama 'a e kau tāutaha kei talavou, pea ma tangutu fakataha. 'Ohovale pē kuo hū mai 'a Kefi. Ne u hanga kehe he ne u mā he 'ikai ke u tali ha taha 'o 'ene ngaahi tohi fakakaungāme'á. Na'á ne malimali mai, talanoa mo e fefine na'á ma tangutú, pea 'alu leva 'o tangutu mo hono husepānití.

'I he'eku foki mai mei he ngāue he 'aho hokó, na'e 'i ai 'a e fekau meia Kefi 'i he mīsini tali telefoní. Na'e 'ikai ke u lava 'o tā ki ai. Ne u 'ilo na'á ne fie ma'u ke talamai 'oku 'ikai ke toe ngofua ke u 'alu ange ki he lotú koe'uhí 'oku fu'u lahi 'eku ngaahi

angahalá. Na'á ku ongo'i halaia koe'uhí ko e fie ma'u ke fakahā mai 'e Kefi kiate au e me'á ni, ka na'á ku 'ilo pē 'oku mo'oni. Na'e 'ikai haku feitu'u 'i he lotolotonga 'o e kau mā'oni'oni. Na'e 'ikai ke u lava 'o tā ki ai, ka 'i he efiafi hokó na'e toe tā ange.

Na'á ne pehē mai, " 'Oku ou fie kole fakamolemole atu."

Ko e hā ka kole fakamolemole mai ai 'a Kefi kiate au?

Na'á ne fakamatala mai, "Na'e 'ikai ke u fakatokanga'i koe 'i he'eku sio atu 'i he 'aho Sāpaté he lotú. Hili 'a e sākalamēnití ne u 'eke ange ki he fefine na'á mo tangutú pe ko hai koe. Ka ne a'u ki ai kuó ke 'osi 'alu koe. Na'e fakafiefia ke sio atu kiate koé."

Ne u mo'utāfu'ua.

Na'e toe pehē mai 'e Kefi, " 'Oku ou 'amanaki pē 'e lava ke ta tangutu fakataha 'i ho'o ha'u hono hokó ki he lotú."

Na'á ku talaange, " 'Oku sai 'aupito" pea u ongo'i ha loto-māfana mo'oni.

Na'á ma tangutu fakataha 'i he Sāpate hokó—pea 'i he ngaahi Sāpate lahi hili mei ai. Na'á ne ue'i fakalaumālie au ke u hoko ko ha fa'ē lelei ange,

mēmipa lelei ange 'o e Siasí, pea mo ha faiako 'a'ahi lelei ange. Na'á ne fa'a fakafanongo ma'u pē 'i he fa'a kātaki, 'ikai loto fakamaau, 'o hangē pē ko ia ne mei fai 'e he Fakamo'uí.

Ne tangutu 'a Kefi 'i hoku tafa'akí 'i he 'aho na'e ma'u ai hoku 'enitaumení mo e 'aho na'á ku mali ai mo hoku husepānití fo'ou 'i he temipalé. Na'e hokohoko atu ai pē 'ene faiako 'a'ahi mai kiate aú 'o a'u ki he taimi na'a mau toki hiki ai mei he 'ēlia ko iá. Na'e faitāpuekina hoku fāmilí 'i ha ngaahi founga lahi 'oku ou 'ilo he 'ikai ke ne teitei 'ilo—koe'uhí pē he ne 'ikai tuku 'ene tokoni' i aú.

kotoa pē 'o hono falé ke ma'u 'a e fo'i pa'angá. Na'á ne fiefia 'i hono ma'u iá (vakai, Luke 15:8–10).

'Oku hoko e ongo talanoa fakatātā ko 'ení ko e sīpinga 'o hono fakahoko ha fekumi, fakamaama 'o e fakapo'ulí, mo e tafi kae 'oua kuo ma'u 'a e koloa molé pe laumālie kuo heé pea fakafoki mai ki ha 'api fiefia.

Ko ha sīpinga 'o hono fakahoko 'e he manava'ofá mo e ngāue tokoni ha liliú 'a e sīpinga 'a Toni mo Maliana Samá. Lolotonga 'ena ngāue 'i 'Ingilaní na'e kole ange ke na ngāue 'i he māhina 'e ono faka'osi 'o 'ena ngāue fakafāifekau 'i he Kolo Suinitoní ke ako'i mo tokoni 'i hono fakamālohia 'o e kāingalotu māmālohí. Ko e ta'u 'eni 'e 80 e hoko 'a Suinitoni ko ha

kolo ne tokosi' i ai 'a kinautolu na'e faivelengá pea tokolahi e kāingalotu lelei na'e faka'au ke māmālohi peé.

Na'e hiki 'e Toni mo Maliana 'o pehē: "Na'e tō hifo homa lotó 'i he'ema 'uluaki 'a'ahi ki he Kolo Suinitoní 'o fakataha mo e Kāingalotú 'i ha holo na'e totongi pea na'e momoko. Na'e toko 17 'a e ha'ofangá, kau ai 'a Palesiteni mo Sisitā Heilí, pea mo ha kau faifekau 'e toko 4. Na'a mau ha'oha'o takai 'i ha ki' i me'a fakamāfana na'e si'isi' i mo 'ikai ngāue lelei, 'oku kei tui pē homau ngaahi koté, 'o fanongo ki he lēsoni Lautohi Faka-Sāpaté."

Ne hoko atu e tohí 'o pehē: "Ne fakalea mai e taha 'o e kau mēmipa 'o e koló 'i ha 'aho 'e taha: 'Eletā Sama,

NGAAHI LAUMĀLIE KE FAKAHAOFI

'I ho'o fononga 'i he mo'uí, te ke vakai ai 'oku 'ikai ko koe toko

taha pē 'oku fonongá. 'Oku 'i ai ha nī'hi te nau fie ma'u ho'o tokoní. 'Oku 'i ai ha ngaahi va'e ke fokotu'u ma'u, nima ke pukepuke, 'atamai ke poupou'i, loto ke tataki fakalaumālie pea mo ha mo'uí ke fakahaofi."

Palesiteni Thomas S. Monson, "Ko Ha Fakava'e Pau," *Liahona*, Nōvema 2006, 68.

'e lava nai ke u 'oatu ha ki'i fale'i? 'Oua na'á ke teitei lea 'aki 'a e fo'i lea *vahehongofulu* ki he kāingalotu 'o Suinitoní; 'oku 'ikai ke nau tui kinautolu ki ai, pea ko e me'a pē 'e fa'i ko hono faka'ita'i kinautolu."

Na'e pehē 'e Misa Sama: "Na'á ma ako'i 'a e vahehongofulu mo e kotoa 'o e ngaahi tefito'i mo'oni kehe 'o e ongoongolelei. Na'e 'i ai e liliu 'o e lotó pea kamata ke tupulaki e tuí pea mo e mālohi [he Siasí] 'i he tā sīpinga mo e fakalotolahi 'a ha pīsope. Na'e fakatonutonu kotoa e lekooti mē-mipasipí 'o kakato 'i he'emaui 'a'ahi ki he 'api 'o e mēmipa kotoa pē. Ne kamata foki mai e kāingalotú 'i he taimi ne kamata tokanga ai e kau takí, pea na'e 'i ai ha laumālie fo'ou na'á ne kā-pui e koló. Na'e kamata ke toe fiefia e kāingalotú fekau'aki mo e ongoongolelei mo nau fetokoni'aki. . . .

"Na'e faingata'a ki ha hoa mali kei talavou ke na liliu koe'uhí he na'e kehekehe hona anga fakafonuá, 'ulungāangá mo e fa'ahinga vala na'á na tuí. Na'á na 'ita 'i hono fokotu'u atu ke fai ha ngaahi liliú. Ne tu'o ua 'ena tohi ki he pisopé [he na'e 'osi hoko ko e uooti he taimi ko iá] 'o kole ke to'o hona hingoá mei he ngaahi lekototi 'a e Siasí. 'I he tohi fakamuimui na'á na tapui e kāingalotú ke 'a'ahi ange kiate kinaua, ko ia na'a [maui] ō leva ki he falekoloa matala'i'akaú 'o fakatau ha hone faka'ofa'ofa pea 'ave ia ki hona 'apí. Ko e ki'i tohi na'e mahinongofua: '*Oku mau 'ofeina kimoua; 'oku mau 'ofa atu kiate*

kimoua; 'oku mau fie ma'u kimoua. Mo kātaki 'o foki mai ā.' Fakamo'oni ki ai e, Uooti Suinitoní.

"Ko e Sāpate hokó ko e Sāpate 'aukai mo fakamo'oni pea ko homa Sāpate faka'osi ia 'i Suinitoní. Na'e toko 103 'a e kāingalotu ne ma'u lotú, 'o fakahoa ki he toko 17 'i he māhina 'e ono kimu'á. Na'e 'i ai e ongomātu'á, pea 'i he fakamo'oni 'a e husepānití, na'á ne fakamālō ai ki he Uooti Suinitoní 'i he 'ikai ke nau fo'i he feingá.

'E lava ke tau a'usia takitaha 'a e me'a tataui 'i hotau ngaahi uōtí mo e ngaahi koló 'i he'etaui ngāue mo 'ofa 'i 'a e ni'ihi 'oku māmālohí. Ko e me'a fakafiefia 'a 'ete foaki 'a e "manava'ofa 'o fakahoko ha liliu" (Sute 1:22) ki he ni'ihi kuo nau mateuteu ke kumi kinautolu pea nau fie foki maí.

Mei he "Some Have Compassion, Making a Difference," Ensign, May 1987, 77; na'e fakalelei 'i 'a e sipelá.

Ko Hono Talitali Lelei 'o e Foha Maumau Koloá

Fai 'e 'Eletā Spencer J. Condie

Na'e hoko ko ha mēmipa 'o e Kau Fitungofulu mei he 1989 ki he 2010

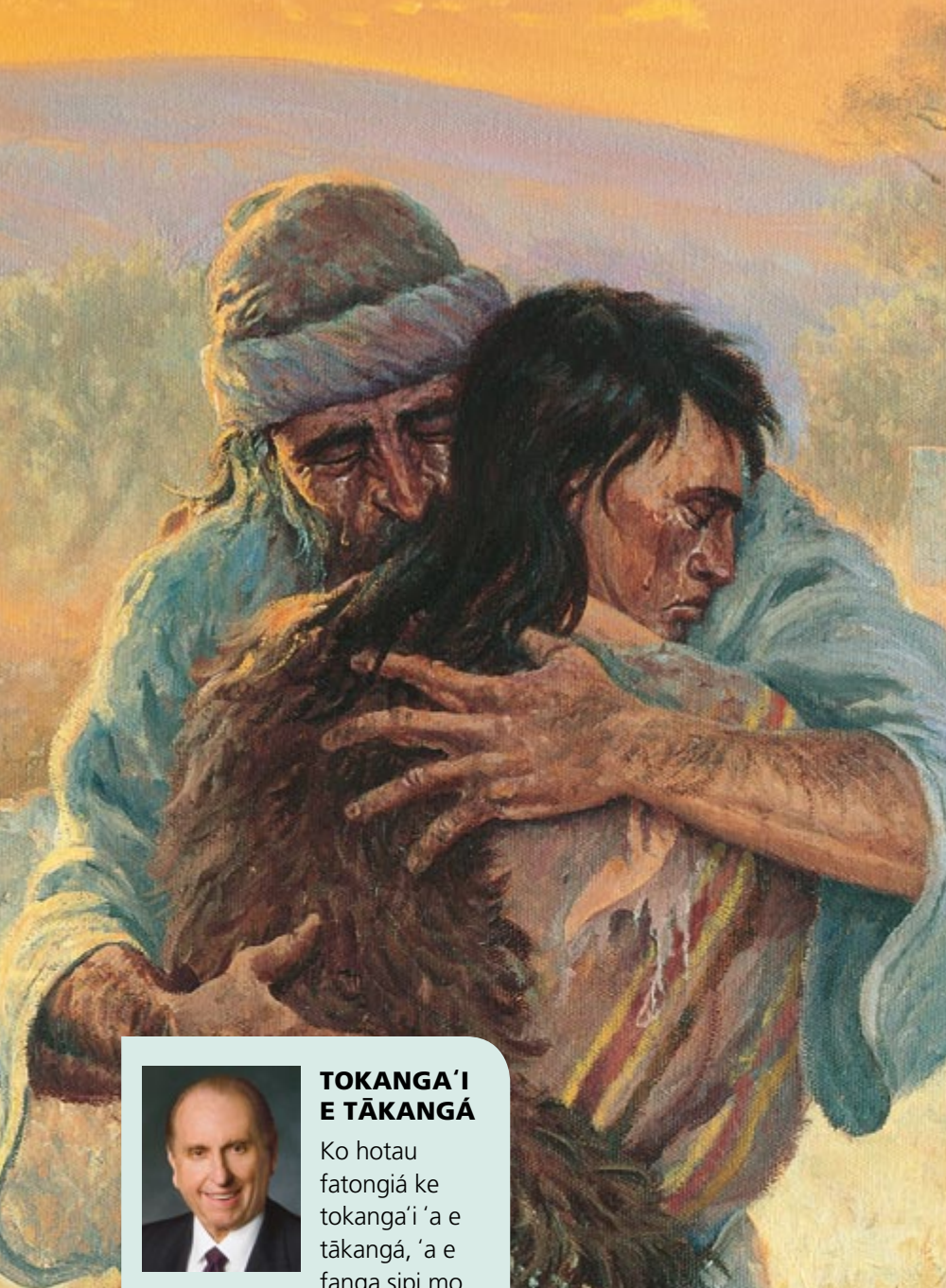
'Oku fakatātā 'i mahino 'aupito 'e he talanoa fakatātā 'o e foha maumau koloá 'a e ngaahi natula kehekehe 'o e tangatá. 'Uluakí, ko e foha maumau koloa siokita na'e 'ikai toe tokanga ki ha taha pe ha me'a ka ko ia toko taha pē. Pea vakai, hili 'ene mo'ui fakavalevalé na'á ne toki 'ilo 'iate ia pē

"kuo te'eki ai hoko 'a e faiangahalá ko e fiefia" [Alamā 41:10], pea "kuo poto ia" (Luke 15:17). Na'á ne toki fakatokanga 'i hake ko e foha ia 'o hai, peá ne faka'amu ke toe fakataha mo 'ene tamaí.

Na'e liliu 'ene tō'onga 'ulu mā'olunga mo siokitá ki he 'ulungāanga fakatōkikaló pea mo e loto-mafesifesi mo e laumālie fakatomala 'i he'ene vete ange ki he'ene tamaí: "Kuó u angahala ki he langí, pea 'i ho 'aó, pea 'oku 'ikai te u kei 'aonga ke ui ko ho foha" (Luke 15:21). Ne mole atu e 'ulungāanga angatu'u he kei talavou, siokita mo anga ta'ematu'otu'á, mo e fekumi ki he ngaahi mālie 'o māmaní, pea fetongi 'aki ia 'a e holi fakatenatula ke hokohoko failelei ma'u ai pē. Sai, kapau te tau tala totonu, te tau vete hia kotoa pē 'oku 'i ai pe na'e 'i ai ha taimi na'a tau ma'u ai ha ki'i kongá 'o e foha maumau koloá 'iate kitautolu takitaha.

Pea 'i ai mo e tamaí. 'E 'i ai ha ni'ihi te nau fakaanga ki he tōtu'a 'o 'ene loto fiemālie ki he kole hono foha si'i ke "tuku mai haku tufakanga 'i he koloa 'oku 'a'akú" (Luke 15:12). 'Oku mātu'aki tokanga ta'e toe vei-veiuia 'a e tamaí 'i he talanoa fakatāta ki he tefito'i mo'oni 'o e tau'atāina ke filí, ko e tefito'i mo'oni na'e tupu ai he maama fakalaumālie 'a e Tau 'i he Langí. Na'e 'ikai ha'ane taumu'a ke fakamālohi'i hono fohá ke talangofua.

Ka na'e 'ikai ke mole e 'amanaki 'a e tamaí 'ofa ko 'ení ki hono foha talangata'á, pea 'oku fakapapau'i mai 'ene fakasio ta'emālōlō hono fohá 'i he fakamatala fakamāfana " 'i he'ene kei mama'o 'aupitó, na'e . . . manava'ofa [ene tamaí], mo lele, pea fā'ofua ia, 'o 'uma kiate ia" (Luke 15:20). Na'e 'ikai ngata pē 'i hono fakahā fakae-sino 'e he tamaí 'a 'ene 'ofa ki hono

TOKANGA'I E TĀKANGĀ

Ko hotau fatongia ke tokanga'i 'a e tākangā, 'a e fanga sipi mo

e fanga lami pelepelengesi ko 'enī, 'a ia 'oku mā'u kinautolu 'i ha feitu'u pē—'i 'api, 'i hotau ngaahi fāmīlī, 'i he 'api hotau kāingā, pea 'oku nau tali mai 'i hotau ngaahi fatongia faka-Siasī. Ko Sīsū hotau Fa'ifa'itaki-angā. Na'á Ne pehē, 'Ko au ko e tauhi leleí . . . 'oku ou 'ilo 'eku fanga sipi' (Sione 10:14). 'Oku 'i ai hotau fatongia fakatauhisipi. [‘Ofa ke tau takitaha tu'u hake 'o ngāue.]

Palesitani Thomas S. Monson, "Ngaahi 'Api Fakalangī, Ngaahi Fāmīlī Ta'engata," *Liahona*, Sune 2006, 70.

fohá 'o mamata ki ai 'a e toko lahi, ka ne toe fekau 'e he tamaí 'a 'ene kau tamaio'eiki ke 'oange ki ai ha pulu-pulu, mo ha sū ki hono va'é, mo ha mama ki hono nimá pea tu'utu'uni ke tamate'i 'a e pulu sisino tahā, 'o ne kalanga fiefia, "Na'e mole ia, pea kuo 'ilo'i" (Luke 15:24).

Ne fakatupulaki 'e he tamaí ko 'enī 'i he ngaahi ta'u 'o 'ene mo'uí ha natula manava'ofa, fa'a fakamolemole mo 'ofa pea 'ikai ke ne lava 'o fakahoko ha me'a ka ko e 'ofa pē mo e fa'a fakamolemole. 'Oku manakoa fakaemāmani lahi 'a e talanoa fakatātā ko 'enī koe'uhí he 'okú ne 'omi 'a e

'amanaki lelei ki he tokotaha kotoa pē, 'oku 'i ai e Tamai Hēvani 'ofa 'oku tu'u 'o tatali 'i he ve'e halá, 'o hangē ko ia ne hokó, 'o talitali loto-hoha'a ki he foki taha taha mai 'Ene fānau maumau koloá ki 'api.

Pea ko 'eni, ko e foha lahi mo talangofuá na'á ne lāunga ki he'ene tamai fa'a fakamolemolé: "Vakai, ko e ngaahi ta'u lahí ni mo 'eku tauhi koe, pea na'e 'ikai te u talangata'a ki ho'o fekau' i ha me'a 'e taha:

ka na'e 'ikai si'i te ke foaki kiate au ha 'uhiki'i kosi, koe'uhí ke u fakafiefia ai mo hoku kāingā:

"Ka kuo ha'u leva ho foha ko 'enī, 'a ia na'e maumau'i ho'o koloá mo e kau fa'a fe'au-akí, pea ke tamate'i ma'ana 'a e 'uhiki pulu sinó" (Luke 15:29–30).

Hangē pē ko e 'i ai 'a e kongā 'o e foha maumau koloá 'iate kinautolu takitahā, 'e 'i ai foki mo ha ngaahi faka'ilonga 'o e 'ulungāanga 'o e foha lahí 'iate kinautolu. Na'e fakamatala 'a e 'Aposetolo ko Paulá ki he ngaahi fua 'o e Laumālié ko e "ofa, mo e fiefia, mo e melino, mo e kātaki fuoloa, mo e angavaivai, mo e angalelei, mo e tui, mo e angamalū, mo e [anga fakama'u-ma'u]" (Kalētia 5:22–23). Neongo ko e mo'oni na'e talangofua 'aupito 'a e foha lahí ki he'ene tamaí, ka na'e toka lalo 'i he talangofua ko iá 'a e fie mā-oni'oni' mo e loto fakamāú, lotokoví mo e si'isi' 'o e manava'ofá. Na'e 'ikai ke hā sino 'a e fua 'o e Laumālié meiate ia, he na'e 'ikai ke 'i ai 'a e melinó ka ko e loto-hoha'a lahi ki he me'a na'á ne tukuaki'i ko e tō'onga filifili-mānako na'e fu'u tōtu'a. ■

Mei ha lea 'i he fakataha lotu 'a e 'Univēsiti Pilikihami 'Iongí 'i he 'aho 9 'o Fēpueheli 2010; na'e fakalelei 'i 'a e faka'ilonga leá. Ke ma'u 'a e kakato 'o e leá 'i he lea faka-Pilitāniá, 'a'ahi ki he speeches.byu.edu.

KĀTAKI 'O FEKAU'I MAI HA TAHA

Na'e fie ma'u ke u folo ha fo'i'akau ke 'oua na'á ku tamatō lolotonga ia 'eku feitama faingata'a 'i he'eku tama fika uá. Na'e fakalalahi 'eku vaivaiá mo 'eku tokakoví 'i he ngāue 'a e fo'i'akau.

Kae toe kovi angé, ne ngāue houa 'e 15 he 'aho hoku malí, ko e feinga ke feau e ngaahi fie ma'u 'ene pisinisi fo'ou 'a ia ne lelei 'aupito; na'a mau toki hiki pē ki ha kolo fo'ou; pea na'e maile 'e 400 (kilomita 'e 640) 'a e vāmama'o mo

'eku ongomātu'á. Na'e 'ikai ke u maheni mo ha taha, na'e fie ma'u ke u tokoto ma'u, pea na'e 'i ai mo 'eku leka na'e kei tōtu'u ke tokanga'i. Na'á ku ilifia mo ta'elata.

'I he tu'unga ko 'ení na'á ku tafoki ai ki he Tokotaha na'á ku 'ilo he 'ikai ke Ne li'aki aú—ko 'eku Tamai Hēvani. Na'á ku tū'ulutui hifo 'i hoku ve'e mohengá 'o lotu, "Tamai Hēvani, 'oku ou 'ilo kuó u palōmesi 'i ha ngaahi ta'u lahi ke u foki ki he lotú, pea 'oku ou tui kuó

u mateuteu. Ka 'oku 'ikai te u ma'u 'a e lotu-to'a ke fakahoko toko taha 'eni. Kātaki mu'a 'o fekau'i mai ha taha ke ne fakaafe'i au ki he lotú."

'I he 'aho hono hokó ne tatangi e fafangu e matapaá. Na'á ku tokoto he seá 'i hoku vala mohé 'i lotofale 'a ia ne moveuveu pea na'á ku ongo'i ninimo, 'o 'ikai ke u tu'u 'o fakaava e matapaá. Hili ha ngaahi miniti si'i ne toki ha'u ki he'eku fakakaukaú: fēfē nai kapau ko e tatangi 'a e matapaá ko e tali ia ki he'eku ngaahi lotú pea ko e ha'u ia ha tokotaha ke fakaafe'i au ki he lotú?

Na'á ku toe foki ki hoku lokí, 'o

Na'e ngāue houa 'e 15 he 'aho hoku malí, pea nofo mama'o 'eku ongomātu'á. Na'e 'ikai te u maheni mo ha taha, na'e fie ma'u ke u tokoto, pea na'e 'i ai 'eku leka kei tōtu'u ke tokanga'i. Na'á ku ilifia mo ongo'i ta'elata.

tū'ulutui mo lotu, "Tamai Hēvani, 'oku ou kole fakamolemole 'i he 'ikai ke u fakaava 'a e matapaá. Kapau na'á Ke fekau'i mai ha taha ke talanoa mo au, 'oku ou palōmesi te u mateuteu 'a pongipongi 'o kapau te Ke toe fekau'i mai ia."

'I he 'aho hono hokó na'á ku tu'u ki 'olunga, kaukau, teuteu ke talitali ha taha, peá u fakamaau homau 'apí. Peá u tatali 'i he fa'a kātaki ke toe tatangi 'a e fafangu 'o e matapaá. Na'e tatangi. 'I he'eku fakaava iá na'e 'i ai ha ongo fafine na'á na tu'u 'i he sitepú.

Na'á na fakalea mai, "Ko ho'o ongo faiako 'a'ahí kimaua. 'Okú ke 'ilo ko e hā 'a e faiako 'a'ahi?"

Na'á ku tali ange 'i he'eku fiefia he'ena foki angé, "Io, 'oku ou 'ilo. Mo hū mai."

Na'e kamata ke toutou 'a'ahi ange 'a e taha 'o e ongo faiako 'a'ahí, 'a e palesiteni Palaimelí ke fakapapau'i na'e lelei 'a e me'a kotoa. Pea a'u 'o ne talamai te ne lava 'o 'ave 'eku tamá ki he lotú pea alea'i 'a e kau faifekau taimi kakató ke nau 'a'ahi ange. Ne tupulaki 'eku fakamo'óni 'i he ngaahi 'a'ahi ko 'ení peá ne 'omi 'a e lototó'a ke u foki ai ki he lotú.

Na'e 'ikai ke u tui ne u mo'ui 'i ha ngaahi ta'u lahi ta'efakahoko ha lotu ki he Tamai Hēvani mo ma'u 'Ene ngaahi tatakí mo e malu'í. Ko ha tāpuaki mo'oni ia ke ma'u 'a e tokoni 'a e Fakamo'uí ke fua 'eku ngaahi kavengá 'aki 'Ene 'ofá mo e 'alo'ofá. Ko e tokotaha lelei ange au koe'uhí ko 'Ene 'ofá, peá u ma'u 'o toe lahi ange 'a e ongo na'á ku ma'u 'i he taimi na'á ku fa'a 'alu ai ki he lotú 'i he'eku kei finemuí.

Kuo fakamo'óni'i mai 'e he Tamai Hēvani kiate au 'okú Ne malava 'o fakahoko ha fa'ahinga me'a pē. Ko e me'a pē 'okú Ne kolé ke tau tui te Ne lava 'o tali 'etau ngaahi lotú. ■ Ueniti Uokauika, 'lutā, 'Amelika

FAKA'ITA'I 'E HOKU KAUNGĀME'Á

Na'e 'i ai hoku kaungāme'a 'i he Nkolo na'á ku kau ki ai 'i Lūsia ne ma feohi 'i he ngaahi 'ekitiviti kotoa pē 'a e Siasí. Na'á ma faitatau 'i he ngaahi me'a lahi, na'á ku fiefia he feohi mo iá, pea na'á ku hounga'ia 'i he'eku ma'u ha kaungāme'a pehē.

Pea 'ohovale pē ne hoko ha me'a faikehe. Na'á ne faka'ita'i lahi au pea na'e 'ikai ke u 'ilo hono 'uhingá. Na'e 'ikai ke ne kole fakamolemole, pea 'ikai ke u toe feohi mo ia. Na'e 'ikai pē ke u toe fakalea ki ai he 'aho Sāpaté. Na'e hokohoko atu 'eni 'i ha māhina 'e ua. Na'á ku loto-mamahi pea 'ikai ke u fiefia, ka na'e 'ikai ha'ane lea mai.

Peá u fanongo 'oku teu hiki mei homau feitu'ú. Na'e 'ikai ke u tui na'e totonu ke hokohoko pehē atu homa vā fetu'utakí; na'á ku fakakaukau 'oku totonu ke ma fakalelei. Peá u manatu ai ki he folofola mei he Tohi 'a Molomoná: " 'Alu koe ki ho tokouá, pea tomu'a fakalelei ki ho tokouá, pea toki ha'u kiate au 'i he loto-fakamātoato mo'oni, pea te u tali koe" (3 Nifai 12:24).

Na'e faingata'a kiate au ke u loto-fakatōkilalo 'o 'uluaki kole fakamolemole, ka na'á ku lotu peá u tā ki ai. Na'e 'ikai ke u 'ilo pe 'e anga fēfē 'ene tali maí, ka na'á ku mateuteu ki he kovi tahá. Ne u 'ohovale 'i he me'a na'á ku fanongo ki ai.

Na'á ne kole mai 'i he loto-fakamātoato ke u fakamolemole'i ia, pea lava ke u tala 'i hono le'ó na'e mamahi 'aupito koe'uhí ko 'ene tō'ongá—'o hangē pē ko aú. Ka ko e me'a mahu'inga tahá, na'á ku manatu ki ha sētesi na'á ne toutou lea mai 'aki: "Natālia,

mālō ho'o tā maí!"

Na'á ku fiefia 'aupito! Na'á ne hiki hili ha taimi nounou mei ai, ka na'á ma māvae ko e ongo kaungāme'a mamae.

Ko e taha 'o e ngaahi me'a faingata'a taha hono fakahokó ko 'etau ako ke 'ofa mo fefakamolemole'aki. 'I he fakamolemole—tautautefito kapau 'oku 'ikai ko kita 'oku halá—'oku fie ma'u ke tau loto-fakatōkilalo mo ikuna'i 'etau loto hikisía. Kuó u ako 'o 'ilo 'oku 'aonga lahi 'aupito 'ete fili ke te 'uluaki fai 'a e kole fakamolemole mo e fakalelei. ■

Natālia Fotolovani Foulouva, Netaleni

'OKU 'IKAI TE U FIE MAHENI AU MO KOE!

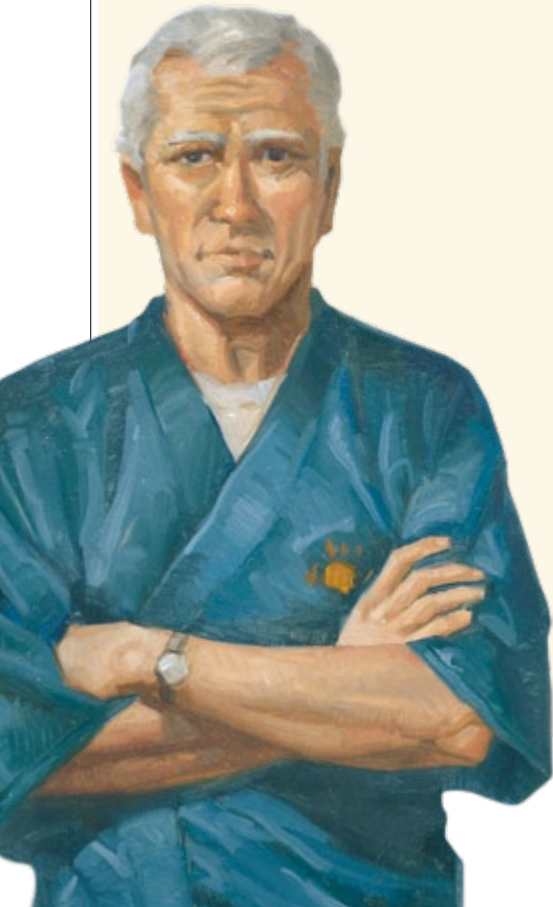
Na'á ku lotu fakamātoato 'i hoku lotó pea tu'u hoku hoa ta'u 14 'i hoku tafa'akí, 'o tukituki 'i he matapā 'o 'Enitií. Ko 'ema fuofua 'a'ahi 'eni ki hono 'apí 'i he'ema hoko ko 'ene ongo faiako faka'apí. Na'á ma toki talí ni pē 'a e fatongia ke ma 'a'ahi ki ai neongo na'e 'iloa ia he'ene lotofefeká. Ne ava e matapaá, pea na'á ne tu'u mai, 'i hono teunga kimono faka-Siapaní.

“Io?”

“Mālō e lelei, ko 'Aiveni au, pea ko hoku hoá 'eni. Ko ho'o ongo faiako faka'apí kimaua pea 'okú ma loto ke tau talanoa.”

Na'e tangutu hono uaifí 'i he tēpile 'i hono tu'á, 'o tui e fa'ahinga teunga tatau pē. Na'e fai 'ena kai efiāfi faka-Siapani.

Na'á ne pehē mai, “'Oku ou tui

pē 'okú ke sio mai 'oku lolotonga fai 'ema kai efiāfi pea 'oku 'ikai ke 'i ai hama taimi ma'a moua.”

Ne u fehu'i ange leva, “Mahalo na'a lava ke ma toe foki mai ha taimi kehe?”

“Ke hā?”

Na'á ku tali ange, “Koe'uhí ke tau maheni.”

Na'á ne fehu'i mai, “Ko e hā 'okú ke fie maheni ai mo aú? 'Oku 'ikai te u fie maheni au mo koe!”

Mahalo ne mei lava ke ma fakafisi mei he'ema hoko ko 'ena ongo faiako faka'apí he taimi pē ko iá, ka na'e 'ikai. 'I he'ema foki atu he māhina hono hokó, na'e fakangofua 'e 'Eniti ke ma hū ange. Na'á ma tangutu 'o hanga ki ha holisi ne fokotu'utu'u ai ha ngaahi nge'esi hina pia 'i he fōtunga 'o ha me'alele. Na'e nounou 'ema 'a'ahi kia 'Enitií, ka na'á ma 'ilo ai ko e kēnolo mālōlō ia mei he kau tau laulāpuná. Ko 'ema ngaahi 'a'ahi hono hokó na'e nounou pē mo ia pea sí'si'í hono ngaahi olá.

'I ha pō 'e taha hili 'eku fakataha 'i 'api Siasi, na'á ku fanongo ki ha kí'i le'o sí'i 'iate au 'okú ne talamai ke u 'a'ahi kia 'Eniti. Na'á ku fakakaukau, “'ikai, mālō pē. 'ikai he pooni.”

'I he'eku tu'u 'i ha maama kulo-kulá, ne toe ha'u 'a e ue'i ke u 'a'ahi kia 'Enitií. Na'á ku fakakaukau, “Kā-taki mu'a, 'oku 'ikai te u fie sio kia 'Eniti he pooni.”

Ka 'i he'eku a'u ki he afe fakamui-mui ki homau 'apí, ne ha'u pē 'a e ongo tatau ko hono tu'o tolu ia, 'o u 'ilo 'a e me'a 'oku totonu ke u faí.

Ne u lele ki hono 'apí, tau e me'a-lelé, peá u lotu ke ma'u ha fakahino-hino. Peá u lue leva ki hono matapaá 'o tukituki. 'I he hanga 'e 'Eniti 'o

fakahū au ki lotó, na'á ku sio ki ha Tohi 'a Molomona mo ha tohi hohoko na'e hili he funga tēpilé. Na'á ku ongo'i ha laumālie kehe 'i hono 'apí; na'e 'i ai mo e me'a na'e kehe 'ia 'Eniti. Na'á ne lea 'i he le'o vaivai kau ki he 'ofa na'á ne ma'u ki he'ene fa'eé mo hono tuofefiné, 'a ia ne na tānaki 'a e tohihohokó.

Ko e fuofua taimi 'eni ke ne talanoa tau'atāina mai ai kiate au. Na'á ne fakamatala mai na'e langa hono tu'á, pea na'e palani ke 'alu ki he falemahaki 'i he 'Api Sōtia Laulā-puna Mā'así 'i Livasaiti, 'i Kalefōnia 'i he 'aho hono hokó. Na'á ku 'eke pe te ne fie ma'u ha tāpuaki lakanga fakataula'eiki. Na'á ne tali ta'e toe veiveiua mai 'i ha le'o vaivai, “Te u fie ma'u ia.” Na'á ku tā ki he palesiteni 'o e kōlomu 'o e kaumātu'á, 'a ia ne ha'u 'o tokoni ki hono foaki 'o e tāpuakí.

'I he 'aho hono hokó ne talaange 'e he kau toketaá kia 'Eniti na'e ma'u ia 'e he kanisā 'o e ma'ama'á pea 'oku 'ikai lava 'o faito'o. Hili e ma'u 'a e ongoongo ko iá, na'á ne 'alu 'o sio ki he pīsopé. 'I ha ngaahi māhina sí'i mei ai, na'á ne tokoto 'o 'ikai toe 'alu holo.

'I ha efiāfi 'e taha 'i he'eku 'a'ahi atu ki honau 'apí, na'e taki au 'e hono uaifí ki hono lokí 'a ia ne sí'i tokoto aí kuo vaivai hono sinó. Na'á ku tū'ulutui hifo 'i hono ve'e mohengá 'o fā'ofua kiate ia. Ne u fanafana ange, “'Oku ou 'ofa 'iate koe, 'Eniti.” Na'á ne hiki hake hono nimá 'aki 'a e kotoa 'o e ivi na'á ne ma'ú 'o hili 'i hoku umá mo ne talamai 'oku 'ofa mo ia 'iate au. Hili ha 'aho 'e ua mei ai na'á ne mālōlō.

Na'e fakaafe'i au 'e hono uaifí ki he me'a faka'eiki. Ko au toko taha pē na'e 'i aí, tuku kehe 'a e kau mēmipa 'e toko fā 'o hono fāmilí.

'Oku ou fiefia ne u fakafanongo ki he ue'i 'a e Laumālié ke 'a'ahi kia 'Enitií. ■
'Aiveni Feika, 'luta, 'Amelika

NA'E 'IKAI LAVA KE FAKATATALI 'EKU VAHEHONGOFULÚ

Ihoku ta'u hongofulu tupu lahi, i he kamata ke u feohi mo e kau faifekau taimi kakato, na'a ku 'ilo ai hono mahu'inga ke u ma'u ha fakamo'oni ki he ngaahi tefito'i mo'oni na'e vave ni mai ha'aku ako'i i ha'aku hoko ko e faifekau. Ne u pehe ko e taha 'o e ngaahi tefito'i mo'oni na'a ku fie ma'u ke mahino ange kiate au ko e vahehongofulu.

'Oku ma'u 'e he kakai tokolahi 'a e fakamo'oni ki he totongi vahehongofulu lolotonga e ngaahi taimi 'o e faingata'a fakapa'anga. Ka i he'eku tupu hake, na'e hulu ma'u pe'a e me'a na'a ku ma'u. Kapau na'e i ai ha'aku fie ma'u fakapa'anga, 'e totongi ia he'eku ongoma'u. Na'a ku hounga'ia ai, ka neongo ne u 'ilo te na totongi 'eku ngaue fakafaifekau, na'a ku fakakaukau ke u totongi 'e au 'a e vaeua 'o 'eku ngaue fakafaifekau mei he'eku ki'i ngaue fakataimi ko e faiak.

I he taimi tatau pe, ne u fakatokanga'i na'e te'eki ke u totongi kakato 'eku vahehongofulu 'a e peseti 'e 10 mei he'eku vahe kuo'osi. Na'a ku fakakaukau ke u faka'aonga'i 'eku vahe hoko ke fakakakato 'a e nounou koe'uhí ke u hoko ko e tokotaha totongi vahehongofulu kakato.

Ka i he a'u ki he vahe 'o e mahina hoko na'e nounou ia i he me'a na'a ku 'amanaki ki ai. Ne feto'aki 'eku taimi ngaue, 'o kehekehe leva 'eku vahé i he mahina takitaha. Na'e vave 'eku fakatokanga'i na'e 'ikai ke lava 'e he'eku vahé 'o fakakakato 'eku ngaahi fakamolé mo fakafaingamalie'i au ke u totongi 'a e pa'anga na'a ku kei mo'ua 'aki ki he 'Eiki i he vahehongofulu mei he vahe kimu'a.

Na'a ku fakakaukau ki he ngaahi me'a ne u lava 'o fai, pea u pehe, "E fie ma'u ke u fakakakato 'eku vahehongofulu i he mahina hoko mai." Ka ne u manatu i hake ha lēsoni i he 'inisititiuti fekau'aki mo e vahehongofulu. Na'a ku manatu i lelei ha me'a na'e folofola 'aki 'e he 'Eiki i he Fuakava Motu'a: "Mou 'ahi'ahi'i ai au" (Malakai 3:10). Ko e faingamalie 'eni kiate au ke u 'ahi'ahi'i 'a e tefito'i mo'oni mo ma'u ha fakamo'oni mālohi ange ki he me'a na'e 'amanaki ke u ako'i ki he ni'ihí kehé.

I he'eku totongi 'eku vahehongofulu, na'a ku ongo'i lelei koe'uhí ko 'ene kakato. Ka na'e hoko mai 'a e faingamalie 'o e "ahi'ahi'i" e 'Eiki i he 'aho hono hoko pe—'o vave ange mo lahi ange i he me'a na'a ku 'amanaki ki ai—i he'eku ma'u 'a e ngaue taimi kakato ke u hoko

ko e faiko kinitakāteni. 'E lava ke u ngaue 'o a'u ki he taimi ke u 'alu ai 'o ngaue fakafaifekau, pea ko e pa'anga te u ma'u 'e lahi ange ia i he me'a na'a ku fie ma'u ke totongi 'aki 'a e vaeua 'o 'eku ngaahi fakamolé i he ngaue fakafaifekau. Ne tupulaki 'aupito 'eku fakamo'oni ki he vahehongofulu mei he tāpuaki ko 'eni. Ne tupulaki 'a e fakamo'oni ko ia i he'eku toutou vahevahe 'a e me'a ne u a'usiā mo e kakai ne u malanga'i i he Misiona Siamane Miuniki/'Aosituliā i he ta'u 'e ua ne hoko mai.

'Oku ou 'ilo 'oku mo'oni 'a e tefito'i mo'oni 'o e vahehongofulu pea 'oku hanga 'e he 'Eiki 'o "fakaava [kiate kitautolu] 'a e ngaahi matapa 'o e langi" mo lilingi hifo ha ngaahi tāpuaki lahi "e 'ikai ha potu 'e fa'a hao ia ki ai" (Malakai 3:10). ■ Tēvita 'Eilani 'Isikeni, Noae

Na'e vave 'eku fakatokanga'i na'e 'ikai fe'unga 'eku vahé ke totongi 'aki 'eku ngaahi fakamolé mo fakafaingamalie'i au ke u totongi 'a e pa'anga ne u mo'ua 'aki ki he 'Eiki i he vahehongofulu.

Kakai Lalahi Kei Talavou mo e Efiafi Fakafamili 'i 'Apí

‘Oku faka‘ata‘atā ‘e he kāingalotu ‘o e Siasí ‘i he funga ‘o e māmaní ‘a e efiafi Mōnité ke fakahoko ai ‘a e efiafi fakafamili ‘i ‘apí. Hangē ko ia ‘oku ako ‘i ‘e he kau palōfita ‘o e kuonga fakaonopōnī, ko e efiafi fakafamili ko ha taimi ia “ma‘á e ‘ekitiviti fakakulupú, fokotu‘u polokalamá, fakahā ‘o e ‘ofá, fakahoko ‘o e ngaahi fakamo‘oní, ako ki he ngaahi tefito‘i mo‘oni ‘o e ongoongoleleí, ngaahi va‘inga mo e polokalama fakafiefia ‘a e fāmili, mo e ngaahi me‘a kotoa pē, ma‘á e fāitaha mo e uouangataha ‘a e fāmili.”¹

‘Oku hoko ‘a e efiafi fakafamili ‘i ‘apí ko ha me‘a mahu‘inga ‘aupito ki he ni‘ihi ‘o e kakai lalahi kei talavou ko ‘ení. ‘Oku ‘i ai ha ni‘ihi ‘o kinautolu ‘oku ‘ikai ke nofo mo ‘enau mātu‘á pe fāmili. Ko e ni‘ihi ‘oku nau efiafi fakafamili ‘i ‘apí mo ‘enau kau falemohé pe kau mēmipa honau uōtí pe ngaahi kaungāme‘a ‘i he ‘inisi-titiutí. Pea ‘oku ‘i ai ha ni‘ihi ‘oku nau tuku makehe ha taimi ke fakahoko fakafamili ia. Ka ‘oku nau ‘ilo kotoa ‘a e ngaahi tāpuaki ‘i he lolotonga pe ‘i he kaha‘ú ‘i he ‘enau mo‘uí ‘i he taimi ‘oku nau muimui ai ki he fakatokanga ‘a e kau palōfita ke kau ‘i he efiafi fakafamili ‘i ‘apí.

Ko Ha Tāpuaki ‘i he Tapa Kotoa ‘o Mo‘uí

Ko ha papi ului au pea ko au tokotaha pē ‘i homau fāmili ‘oku kau

ki he Siasí, pea ‘oku ou kau leva he efiafi fakafamili ‘i ‘apí ‘i ha senitā kakai lalahi kei talavou ‘i homau koló. ‘Oku mahu‘inga kiate au ‘a e kau ki he efiafi fakafamili ‘i ‘apí koe‘uhí ‘oku ou ako ke u faiako ‘i ha kulupu tokosi‘i, kuo mahino lelei ange ‘a e ngaahi tefito‘i mo‘oni ‘o e ongoongoleleí ‘a ia ne ako‘i mai kiate au lolotonga ‘eku fekumi ki he Siasí, pea kuó u sio ki ha ni‘ihi kehe kuo nau tupulaki ‘i he ‘enau ako‘i mo vahevahe ‘enau ngaahi fakamo‘oní.

‘Oku ou ‘ilo ko e ngaahi taukei

mahu‘inga ‘eni ki hoku kaha‘ú. ‘I he taimi ‘e ‘i ai haku fāmili, te u ‘ilo ‘a e founga ke fokotu‘utu‘u ai ha ngaahi efiafi fakafamili ‘i ‘apí ‘oku ongo mālohi mo fakafiefia koe‘uhí ko e ngaahi sīpinga lelei kuó u mamata aí.

Ka ‘oku mahu‘inga ‘aupito foki ‘a e efiafi fakafamili ‘i ‘apí ki he‘eku tu‘unga mo‘ui lolotonga. ‘Oku faingofua foki ‘i he taimi ‘e ni‘ihi ke te nofo pē ‘i ‘apí ‘i ha pō Mōnité ‘o kapau ‘oku ‘alotāmaki pe lahi ‘a e me‘a ke akó. Ka ko e taimi kotoa pē ‘oku ou fehanganagai ai mo e fili ko ‘ení, ‘oku ou ‘alu pē ki he efiafi fakafamili ‘i ‘apí he ‘oku

mahino kiate au 'a e mahu'inga ke feohi mo e kau tāutaha kei talavou kehé 'o talanoa fekau'aki mo e ongoongolelei mo feohi fiefia fakataha. Neongo pe 'e tokosi'i fēfē, ka ko ha me'a fakalata ia ke te 'a'usia.

Ko e me'a 'oku fakalata ai hono fakahoko e efiafi fakafāfili 'i 'apí 'i he senitā kakai lalahi kei talavou he 'e lava ke te 'alu vave ki ai pe nofo fuoloa ange 'o ako, ako tā piano, va'inga, pe mālōlō pē—'oku 'i ai ma'u pē 'a e me'a ke fai.

'Oku ou 'ilo 'oku faitāpuekina au 'i he'eku talangofua mo mui-mui ki he fakatokanga fakaepalōfita ke kau 'i he efiafi fakafāfili 'i 'apí. 'Oku hā sino ia 'i he'eku akó, ngāuē, mo e ma'u 'o e tāpu-aki ko ha ivi lahi ki he uike 'oku hanganaki mai mei mu'á, mo e ongo'i 'oku ou tupulakí.

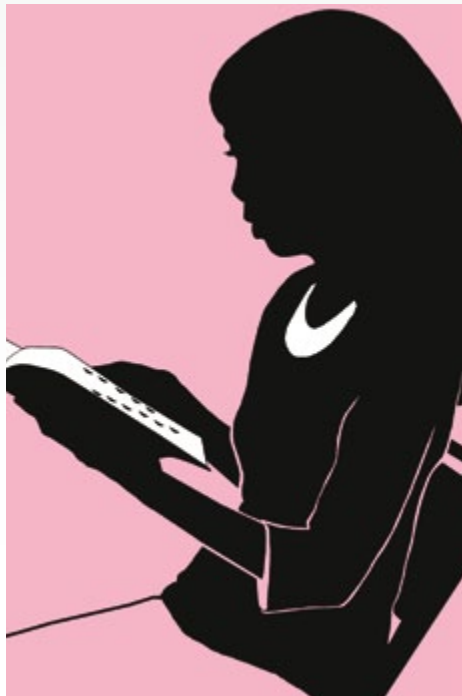
Leineke Lotamona, Netaleni

Ko Ha Fakava'e ke Langa Aí

Na'á ku tupu hake 'i ha fā-mili na'e fakahoko ma'u pē 'emau efiafi fakafāfili 'i 'apí. 'Oku ou manatu'i ne hoko 'a e efiafi fakafāfili 'i 'apí ko ha me'a mahu'inga 'i he'eku mo'uí he'eku kei sí'i, pea te u 'ā fiefia hake he pongipongi Mōnitē 'o fakamanatu ki he'eku ongomātu'á 'oku fai e efiafi fakafāfili 'i apí 'i he pō ko iá. Ko e 'aho ní ko ha tokotaha lahi kei talavou au, pea 'oku ou nofo mo 'oku ongomātu'á 'o hoko-hoko atu hono fakahoko 'o e taimi mahu'inga ko 'ení mo hoku fāfili 'i he uike kotoa pē.

Koe'uhí ko e fakahoko ma'u pē 'e homau fāfili 'a e efiafi fakafāfili 'i 'apí mei he taimi ne u kei sí'i aí, kuo mahino ma'u pē kiate au 'a hono

mahu'ingá. 'I Kōlea, 'oku mahu'inga 'a e efiafi fakafāfili 'i 'apí he ko ha faingamālie faka'ofa ia ke feohi fakataha ai mo fefakamālohia'aki, he ko e feitu'u 'eni 'oku femo'uekina 'aupito ai e mātu'á

mo e fānaú pea 'oku sí'i'á 'aupito 'a e taimi ma'á e fāfili.

Ko e taha 'o e ngaahi tāpuaki kuo ma'u mei he ngaahi feinga 'a 'oku ongomātu'á, ko e 'omi kiate au ha fakava'e mālohi ke langa ai 'oku fakamo'oni kia Sīsū Kalaisí. Neongo 'oku ou ako 'a e ongoongolelei 'i he lotú, ka na'e mahino ange kiate au 'a e ngaahi tefito'i mo'oni 'o e ongoongolelei 'i hono ako'i 'i he lēsoni efiafi fakafāfili 'i 'apí. Ko hono olá, ko 'oku lava 'o 'alu ki he lotú mo tupulaki 'i he ongoongolelei

makatu'unga 'i he tui pē 'a'akú kae 'ikai ke fakatefito 'i he tui 'a 'eku ongomātu'á.

Hea Li Lī, Kōlea

Ko ha Faingamālie ke Vahevahe 'Eku Tuí

Ko e talavou ta'u 24 au kuó u ma'u ha fakamo'oni mālohi ki he ongoongolelei 'o Sīsū Kalaisí makatu'unga 'i he'eku muimui ki he fakatokanga fakaepalōfita ke fakahoko 'a e efiafi fakafāfili 'i 'apí. Neongo ko e mē-mipa pē au 'i homau fāfili 'oku kau ki he Siasí, kae hili hoku papitaisó, na'á ku fakatokanga 'i 'e lava 'e he efiafi fakafāfili 'i 'apí 'o fakamālohia kimautilu, peá u fakakaukau leva ke kamata ia 'i 'api.

'Oku 'ilo 'e he fāfili kotoa he taimí ni ko e Mōnitē ko e ngaahi 'aho makehe ia 'oku mau fakataha mai ai ko ha fāfili ke ako ki he ngaahi mo'oni 'o e ongoongolelei. Ko e taimi e ní'ihí 'oku mau fakalelei 'i 'a e ngaahi palopalema 'i he fāfili pe fevahevahe'aki fekau'aki mo e ngaahi faingata'a, ngaahi fie ma'u pe ngaahi me'a 'oku manako ai 'a e kau mēmipa fakatāutaha 'o e fāfili. Kuó u ako 'a e founa ke fetu'utaki ai mo e Tamai Hēvaní mo fealea'aki mo hoku fāfili 'i he 'ofa. Ko hono olá, kuo mau uouangataha ange, 'a ia ko ha fu'u tāpuaki lahi.

KO E EFIAFI FAKAFĀMILI 'I 'APĪ 'OKU MA'Ā E TOKOTAHA KOTOA PĒ

“'Oku fakataumu'a ia ki he ngaahi fāmīlī 'oku 'i ai e mātu'ā mo e fānaú, ngaahi fāmīlī 'oku mātu'a pē 'e toko tahá, pea ki he ngaahi mātu'a 'oku 'ikai ha'anau fānau 'i 'apī. 'Oku fakataumu'a ia ki he ngaahi kulupu 'o ha kakai tāutaha lalahi pea mo kinautolu 'oku nofo toko taha pe kaungā loki mo ha tahá. . . 'E hanga 'e he toutou kau ki he efiafi fakafāmīlī 'i 'apī, 'o fakatupulaki 'a e ongo'i mahu'inga fakatāutahá, uoungataha fakafāmīlī, 'ofa ki hotau kāingá pea mo e falala ki he'etau Tamai Hēvaní.”

Palesitēni Spencer W. Kimball (1895–1985), Palesitēni N. Eldon Tanner (1898–1982), mo Palesitēni Marion G. Romney (1897–1988), *Family Home Evening: Happiness through Faith in Jesus Christ* (1976), 3.

'Ikai ko ia pē, ka kuo fakatoka 'e he efiafi fakafāmīlī 'i 'apī ha fakava'e mālohi ma'a hoku fāmīlī 'i he ongo-ongolelei 'o Sīsū Kalaisí, pea 'oku nau lolotonga ako ki he Siasí. Ko hono mo'oní, 'oku fa'a kau mai 'a e kau faifekau taimi kakató ki he'emaui efiafi fakafāmīlī 'i 'apī 'i he taimi e ní'ihī.

'Oku ou 'ilo ko e taimi te u mali aí, 'e tāpuekina hoku fāmīlī 'o fakafou 'i he efiafi fakafāmīlī 'i 'apī, ka 'oku ou houngā'ia foki 'i he'eku malava ke 'ai 'a e efiafi fakafāmīlī 'i 'apī ko ha kongā mahu'inga 'o 'eku mo'uí 'i he taimi ni. 'Oku ou 'ilo 'oku mo'oní 'a e Siasí 'o Sīsū Kalaisí 'o e Kau Mā'oní'oní 'i he Ngaahi 'Aho Kimui Ní pea ko e polokalama efiafi fakafāmīlī 'i 'apī ko e fokotu'utu'u ia 'a e 'Otuá.

Lēpani Putauō, Simipāpuē

Ko Ha Me'a Mahu'inga Kuo Fokotu'u

Na'á ku tupu hake 'i ha fāmīlī na'e mahu'inga 'aupito ai 'a e efiafi fakafāmīlī 'i 'apī. Na'a mau 'alu hangatonu ki 'api mei he akó he ngaahi 'aho Mōnité 'o 'ikai toe palani ha me'a mo homau ngaahi kaungā-me'á koe'uhí ke mau a'u ki 'api kei taimi. Ko e ngaahi ngāue fakafā'itui-tui hangē ko e ngāue fakaka'o mei 'apī, na'e toki fakakakato ia hili 'a e

efiafi fakafāmīlī 'i 'apī. Na'e 'ikai ke toe mahu'inga ange ha me'a 'i he taimi makehe ko 'eni ke feohi fakataha ai homau fāmīlī.

Na'e hoko 'a e efiafi fakafāmīlī 'i 'apī ko ha kongā mahu'inga 'o 'emaui mo'uí 'i he'emaui tupu haké 'o 'ikai koe'uhí pē ko 'emaui fakamu'omu'a iá ka koe'uhí he na'a mau ngāue fakataha ke fakahoko ia. Na'a mau fetongitongi 'i hono ako'i 'o e lēsoní, teuteu'i 'a e sapá, mo ia te ne fai 'a e fua lotú mo e lotu tukú. Na'e 'ikai ke mau fanongo

'ata'atā pē ki he lēsoní ka na'a mau ma'u mo e faingamālie ke ako'i ia. Ko hono olá, ne tāpuaki'i 'aki au 'a e 'ilo mo e fakamo'oni ki he ongoongolelei pea fakamālohia 'a e ngaahi vā fakafāmīlī.

Tupu mei he hoko 'a e efiafi fakafāmīlī 'i 'apī ko ha tō'onga mo'ui angamaheni 'i he'eku mo'uí, 'oku ou 'amanaki lelei atu ki he ngaahi tāpuaki te ne 'omi 'i he taimi te u ma'u ai haku fāmīlī pē 'o'okú.

Sieko Koupē, Siapani

Ko Ha Faito'o ki he Ta'elata

Ne u tupu hake 'i ha fāmīlī ne hoko 'eku ongomātu'ā ko ha fa'ifa'itaki'anga lelei ki hoku ongo tuonga'ané, tokouá mo au, pea 'oku lahi 'a e ngaahi tāpuaki kuo ma'u 'e homau fāmīlī koe'uhí ko kinaua. Hangē ko 'ení, kuo mau tupu kotoa 'o hoko ko e fāmīlī vāofi 'aupito, 'o fetokoni'aki 'i he ngaahi taimi 'o e faingata'á mo e 'ahí'ahí. Pea neongo 'oku māmālohi pē 'a e ní'ihī 'o homau fāmīlī, ka 'oku nau kei kau mai pē he efiafi fakafāmīlī 'i 'apī.

Na'e 'i ai e taimi na'á ku nofo ai 'i Senē, 'Aositelēlia, peá u ta'elata 'aupito he nofo mama'o mei 'Ailani. Me'amālie pē, he na'á ku nofo ofi ki ha 'api Siasí peá u kau ki he efiafi fakafāmīlī 'i 'api mo ha kakai lalahi kei talavou. Ko ha tāpuaki lahi 'eni ki'ate au, pea ko e taimi pē 'oku ou kau atu ai ki aí, 'oku 'ikai ke u toe ta'elata. Na'e lelei 'aupitio 'ete feohi mo e kāingalotu kehé 'i ha 'ātakai nonga pea 'i ai mo e Laumālié.

Linitā Laieni, 'Ailani

Ko Ha Me'a He 'Ikai Ke u Teitei Faka'ise'isa Ai

Na'á ku kau ki he Siasí 'i Mē 2009. Talu mei ai mo e vave 'eku mahu'inga'ia 'i he ngaahi tāpuaki 'oku 'omi 'e he toutou kau ki he efiāfi fakafāмили 'i 'apí. Ko e taha 'o e ngaahi me'a fakangalongata'a tahá ne hoko ia he polokalama 'a homau uooti 'o e kau tāutaha kei talavou' na'e fakahoko 'i he holo 'i 'apí Siasí, ko 'emau va'inga "soka sea," 'a ia ko e ki'i liliu si'i pē 'o e soka 'oku fai 'i loto falé. Ko e taumu'á ke malu'i hoto seá 'i he taimi tatau pē 'okú te 'ohofi ai e sea 'o e kau fe'auhi kehé 'aki 'a e fo'i pulú. Na'á ku kau mo ha tokoua kehe; pea a'u ki he faka'osinga e va'ingá ko kimautolu toko tolu pē na'e toé pea mau hanga hake leva 'o fe'auhi. Na'e 'ikai ke mau fe'ita'aki ka na'a mau fola he katá! Ko ha taimi fakalata mo'oni ia ne u a'usia 'i ha taimi fuoloa, pea 'oku ou 'ilo 'e faingata'a kiate au ke u

ma'u ha fa'ahinga ongo pehē 'i tu'a 'i he Siasí. Na'e fiefia 'a e tokotaha kotoa, neongo pe na'e mālohi pe fo'i, ka 'oku 'ikai ko e me'a ia na'á ne 'ai ke makehe ai kiate au e me'a na'e faí.

Ko Ha Me'a Ne Mau Fakamu'omu'a Hono Kotoa

Oku lahi 'a e ngaahi me'a te 'u lava 'o fakahoko 'i he pō Mōnité, mei he kau ki he ngaahi polokalama fakakalapu 'a e 'uni-vēsiti' ki he ngaahi 'ekitiviti' sipoti mo fakafiefiá. Ka kuo fili 'a e ni'ihī 'i homau fale mohé—'oku nau kau kotoa ki he Siasí—ke fakahoko 'a e efiāfi fakafāмили 'i 'apí koe'uhí he 'oku mahu'inga, pea 'oku mau fakamu'omu'a leva ia. Kuo mau fili ke fakamu'omu'a ia ke mau fefakamālohia'aki ai 'i he taimi ko 'eni 'o e mo'uí 'e lava ke faingata'a ai 'a e mo'ui 'aki 'o e ongoongolelé. Kuo mau toe vāofi ange ko ha kakai lalahi kei talavou mo ha kaungāme'a 'i he 'emau fevahevahe'aki 'emau ngaahi fakamo'oni mo e ngaahi me'a kuo mau a'usiá.

Ko e efiāfi fakafāмили 'i 'apí ko ha taimi ia 'i he uiké 'oku ou 'ilo fakapapau 'e ma'u ai 'eku me'atokoni fakalaumālie. Kuo tā tu'olahi 'a e ngaahi taimi kuó u ha'u ai ki he efiāfi fakafāмили 'i 'apí mo ha ngaahi fehu'i, 'o u ma'u 'a e ngaahi talí 'i he lēsoni pe poupu fakalaumālie 'oku vahevahé. Ko ha taimi foki ia ke u fokotu'u mo fakakaukau ai ki ha ngaahi taumu'a 'e tokoni ke u tupulaki fakatāutaha ai.

'I he 'emau fili ke fakahoko ma'u pē 'a e efiāfi fakafāмили 'i 'apí, 'oku 'ikai ke u lau ia ko ha feilaualau. 'Oku ou 'ilo ko e feitu'u ia 'oku totonu ke u 'i aí; ko e feitu'u foki ia 'oku ou loto ke u 'i aí. ■

Luka Lasimāsēni, Uelesi

MA'U'ANGA FAKAMATALÁ

1. Joseph Fielding Smith, Harold B. Lee, and N. Eldon Tanner, *Family Home Evenings, 1970–71* (1970), v.

Ko e me'a na'á ne 'ai ke fakangalongata'á ko e laumālie 'o e feohi na'á ku ongo'i 'i he taimi 'o e 'ekitivitií.

'Oku tokoni e ngaahi taimi pehení ke fakama'ama'a e ongo'i lomekina 'o e ako mata'itohí. Neongo pe 'e fēfē 'a e uiké, ka na'á ku 'ilo'i te u ongo'i sai ange kapau te u 'alu ki he efiāfi fakafāмили 'i 'apí. Mahalo na'e 'ikai ke u mālie'ia 'i he kotoa 'o e ngaahi 'ekitivitií pea mahalo na'e 'i ai ha ngaahi taimi na'e 'ikai te u fie 'alu, ka na'e 'ikai ke u teitei fakatomala 'i he'eku 'alú.

Mātiu 'Ātama, Nepulasikā, 'Amelika

“ ‘Oku ou ongo'i mātu'aki ta'elata he lotú. Teu ako fēfē ke u ongo'i 'oku fakakau au?’ ”

Iho'o feinga 'i he fa'a lotu ke ma'u 'a e tali ki ho'o fehu'i, manatu ki he akonaki ko 'eni mei he folofolá: 'i he'etau kau ki he Siasí, “ 'oku 'ikai ai ko e kau muli mo e kau 'aunofo 'a kimoutolu, ka ko e kaungā kolo mo e kāinga mā'oni'oni” (Efesō 2:19). 'Oku 'uhinga 'eni 'oku totonu ke tau anga fakakaume'a ki he tokotaha kotoa he lotú. Ko e fānau kotoa kitautolu 'a e 'Otuá 'a ia 'oku tau feinga ke hū kiate Ia 'i he 'ofa mo e uouangataha.

Ko e ni'ihī 'eni 'o e ngaahi founa ke te ongo'i 'oku fakakau kitá:

'Ai ke ke maheni mo e kakai 'o e to'u kotoa pē. Hangē ko 'enī, 'e lava ke ke tangutu he houalotu sākalamēnití mo ha fa'ē tāutaha 'oku 'i ai ha'ane ki'i fānau. Mahalo na'a houna'ia 'i ho'o tokoní. Pe te ke lava 'o talitali lelei 'a e kau mēmipa 'oku hiki fo'ou mai ki ho uōtí pe koló. 'I he hiki hake 'a e kau ta'u 12 ki he Kau Talavou pe Kau Finemuí, tangutu mo kinautolu. 'Oku fakalata 'a e 'i ai hoto ngaahi kaungāme'a 'i hoto to'ú, ka 'o kapau te ke fakafeohi kiate kinautolu 'i he ngaahi to'u kehé pe kehe honau ngaahi manakó, 'e lahi ange ho faingamālie ke fakatupulaki 'a e ngaahi feohi fakakaungāme'a.

'Alu ki he ngaahi 'ekitviti ho uōtí pe koló. 'Oku faingata'a 'a e 'alu toko tahá, ka 'e ma'u ho ngaahi kaungāme'a kapau te ke 'alu. Tangutu mo ha taha 'oku tangutu toko taha. Fakalea ki ai peá ke 'eke ange pe ko e hā 'a e ngaahi me'a 'oku sai'ia aí. Mahalo ko ha me'a ia te ne kamata'i ha kaungāme'a lelei.

'Ai ke ke Kau

'I he ngaahi māhina lahi kuo hilí na'á ku folau mei hoku fonuá ki ha fonua 'e taha pea ko hoku ta'oketé pē mo hono kaume'á na'á ku 'ilo aí. Na'á ku ongo'i ko e sola au 'i he lotú. Ne 'osi atu ha māhina 'e ua pe tolu mo 'eku kei ongo'i ta'elata pē 'o a'u ki he taimi na'á ku fakakaukau ai ke u malimali ki he ni'ihī kehé mo 'eke ange, “ 'Okú ke fēfē hake?’ ” 'I he osi atu 'a e Sāpate mo e Sāpate, ne faka'au 'o lahi ange 'a e me'a na'a nau lea mai 'akí 'i he “ 'oku ou sai peé.” Na'e 'aonga foki 'eku kau atu ki he semineli mo e Mutualé mo e ngāue 'i he tohi Fakalalaka Fakatāutahá mo e kau finemuí kehé. Ko e taimi ní 'oku ou fiemālie 'i he uōtí, 'o hangē pē 'oku ou 'i apí.

Vanesa B., ta'u 17, La Veika, Lepupelika Tominikeni

Fakamaheni ki he Ni'ihī Kehé

Na'á ku fehangahangai mo e palopalema tatau 'i he ngaahi ta'u kuo hilí. Peá u fakakaukau leva ke u feinga ke kau he ngaahi me'a na'e faí mo fakahā tonu au ki he kakai. 'I he kamata pē ke u fakamaheni ki he ni'ihī kehé, na'e kamata ke nau fakamaheni mai, 'o fakatupu ai ha feohi fakakaume'a mālohi 'iate kinautolu kotoa 'i he'eku kōlomú.

Makoi S., ta'u 17, Tutā, 'Amelika

Tokoni ki he Ni'ihī Kehé

Manatu 'i ko e kakai kotoa pē ko e fānau 'a e Tamai Hēvaní. Feinga ke ke malimali mo anga fakakaume'a ki he kakai kotoa pē. Tokoni ki he ni'ihī kehé. Ala atu 'o tokoni ki he ni'ihī 'oku ongo'i tuēnoá. 'Oku mātu'aki fie ma'u ke ke 'alu ki he semineli pe 'inisititiutí. 'Oku tau ongo'i māfaná mo e lelei 'i ai. 'Oua te ke ilifia ke vahevahe ho'o ngaahi palopalemá pe loto-hoha'á. Ko e ngaahi tokoua mo e tuofāfine kotoa kitautolu, pea 'oku tatau 'etau ngaahi palopalemá mo e ngaahi 'ahi'ahí.

Ikoa P., ta'u 19, Kieví, 'Iukuleini

Kamata 'i 'a e Pōtalanoá

'I he ta'u 'e ua kuo hilí ne u hiki mo hoku fāmilí. Na'á ku ongo'i ta'elata 'i he ngaahi 'uluaki uike 'o 'eku ma'u lotú mo e Mutualé. Ka na'á ku lotu 'i he 'aho kotoa pē ke u lava 'o ma'u ha ngaahi kaungāme'a fo'ou, mo ongo'i ko e kongā au 'o e uooti fo'ou. Kuo faka'au 'eni ke u 'ofa mo houna'ia 'i he uooti ko 'enī. *Ko au* na'e fie ma'u ke kamata ai e feohí. *Ko au* na'e fie ma'u ke u kamata 'i 'a e pōtalanoá. *Ko au* na'e fie ma'u ke u kau kakato ki he kalasí mo fanongo ki he vahevahe 'a e ni'ihī kehé. 'I he

tokoni 'a e Tamai Hēvaní, kuó u ma'u ai 'a e feohi vāofi mo e kakai na'e 'ikai 'aupito te u 'amanaki te u kaungāme'a mo kinautolú.

Lia V., ta'u 16, Kololato, 'Amelika

Kumi ha Ngaahi Kaungāme'a 'i he To'u Kehé

Kuó u kaungāme'a lelei ange mo e fānau to'u iiki angé mo 'enau kau takí 'i he ní'ihí 'i hoku to'ú. 'Oku ou 'ilo 'e 'i ai 'a e 'aho te ke kaungāme'a ai mo kinautolu 'i he Siasí, pea ka 'ikai, 'e sai pē koe'uhí he te ke kei ako pē 'a e nāunau 'a e Siasí.

Sūsana Z., ta'u 18, Kalefōnia, 'Amelika

Fakakaungāme'a ki Ho'o Kau Takí

Na'á ku ongo'i tuēnoa 'i he lotú 'i ha ngaahi māhina lahi. Na'á ku sai'ia 'i he ngaahi fakataha'angá mo e ngaahi 'ekitivití, ka na'e 'ikai pē ke u ongo'i 'oku ou fetaulaki mo e kau finemui kehé. Ne kamata leva ke u talanoa ki he'eku kau takí 'o lahi ange 'i he tu'o lahi angamahení. 'Oku fakaoli hoku kau takí. 'I he kamata pē ke u talanoa mo kinautolú, na'á ku ongo'i ko e kongā au 'o e polokalamá pea 'i ai mo hoku ngaahi kaungāme'a 'i he Mutualé.

Kimipeli G., ta'u 14, 'Alesona, 'Amelika

Lotu ke Ma'u ha Kaungāme'a Lelei

'I he ngaahi 'ekitivití 'a e Siasí 'oku ou fehu'i kiate au pē, "Ko e hā 'oku 'ikai ke 'i ai haku kaungāme'á?" Na'á ku loto-mamahi mo tuēnoa peá u tafoki ki he 'Otuá 'i he lotu. Ne u kole ki he'eku Tamai Hēvaní ke 'omi haku ngaahi kaungāme'a lelei. 'Oku

'ikai ke u toe ilifia he talanoá mo e kau atu ki he ngaahi kulupu 'a e tamaiki fefiné. Na'á ku 'ilo'i 'oku tali 'e he Tamai Hēvaní 'eku ngaahi lotú pea 'oku 'ikai 'aupito ke u tuēnoa.

Taiana I., ta'u 16, Kolienitesí, 'Āsenitina

Fekumi Ki Ha Ní'ihí ke Mou Feohi

Na'á ku ongo'i ta'elata 'i he'eku fuofua kau ki he Kau Finemui koe'uhí he na'e nofo hoku ngaahi kaungāme'á 'i he kalasi

Lototo'á. Ka neongo ia, na'á ku feinga pē ke poupu ki he kau finemui, pea nau poupu mai foki kiate au, pea na'e lava leva ke 'i ai hoku ngaahi kaungāme'a fo'ou peá u feohi mo kinautolu. Na'e 'ikai ke u toe ta'elata, pea na'á ku fiefia ai. 'Oku ou hoko he taimí ni ko e palesiteni 'o e Punungahoné, pea kapau te u sio ki ha finemui fo'ou 'oku 'ikai ke fu'u lata he feohi mo kinautolú, 'oku ou talanoa ki ai,

fakamatala ki ai 'a e me'a 'oku fakahoko 'i he kalasí, mo 'ai ke ne ongo'i ko e kongā ia 'o kinautolu.

Keleti G., ta'u 14, Lima, Pelū

FOAKI KI HE NÍ'IHÍ KEHÉ 'I HE 'OFA MO E NGĀUE TOKONI

"'Oku fa'a hoko 'a e ongo'i tuēnoa 'i he pule'anga 'o e 'Otuá ko ha mavahe pē ia na'á te loto ki ai.

"'Oku mau fakatauange 'e ongo'i 'e he tokotaha kotoa pē 'iate kimoutolu 'a e fie ma'u ko ia ke kau kakato mo e uooti pe kolo fakafāmilí, pea mo faka'aonga'i ho'o ngaahi me'āfoaki mo ho ngaahi talēniti fisifisimú'á, ke ke ala atu ai ki he mo'ui 'a kinautolu kotoa pē ko hotau ngaahi tokoua mo e tuofāfiné. 'Oku ta'efaka-ngatangata 'a e ngaahi faingamālie 'oku tau ma'u ke tau tokanga mo fakafeohi ai 'i he uōtí pe koló, 'o kapau te tau loto'aki ke foaki 'etau 'ofá mo 'etau tokoní."

'Eletā Robert D. Hales 'o e Kau 'Aposetolo 'e Toko Hongofulu Mā Uá, "Kau ki ha Uooti Fakafāmilí," Liahona, Mā'asi 1999, 12.

FEHU 'I HOKÓ

"Kuo vete mali 'eku ongomātu'á. Ko e taimi e ní'ihí 'oku ou ma'u fale'i mei ha toko taha 'o kinaua ka 'oku fepaki ia mo e fale'i 'a e tokotaha ko ē. Ko e hā te u fai?"

'Omi ho'o talí kimu'a 'i he 'aho 15 'o Mā'asi, 2011, ki he:

Liahona, Questions & Answers, 3/11

50 E. North Temple St., Rm.2420

Salt Lake City, UT 84150-0024, USA

Pe 'i-meilí ki he: liahona@ldschurch.org

'E lava ke 'ētita 'i 'a e ngaahi talí koe'uhí ke lōloa fe'unga pe mahino.

Kuo pau ke fakakau mai 'i ho'o 'i-meilí pe tohi 'a e ngaahi fakamatala ko 'ení mo e fakangofuá: (1) hingoa kakató, (2) 'aho fā'ele'í, (3) uōtí pe koló, (4) siteikí pe vahefonua, (5) ho'o tohi fakangofuá, mo e fakamo'oni hingoa 'a ho'o mātu'á kapau 'oku ke si'i hifo 'i he ta'u 18, ('e tali pē 'a e 'i-meilí) ke paaki ho'o talí mo e taá.

Ne Lelei e Pōpoakí

Na'e 'ikai ko 'eku fekumi ki he 'Otuá, ka 'i he fehu'i mai 'e ha ongo talavou pe te na lava nai 'o vahevahe mai ha pōpoaki kiate au, ne u loto ki ai.

Fai 'e Anthony X. Diaz

Neongo na'e papitaiso au 'i he'eku kei valevalé 'i ha siasi kehe, pea 'i he'eku kei sí'i ne u fa'a 'alu ki ha siasi kehe, na'e 'ikai ke teitei hoko 'a e tui fakalotú ko ha kongalahi 'o 'eku mo'uí. 'I he faka'au ke u lahi angé na'e lahi 'a e fehikitaki holo homau fāmilí pea 'ikai ke mau toe 'alu ki ha lotu. Na'á ku tui ki he 'Otuá, ka na'e 'ikai ke u fa'a fakakaukau kiate Ia pe ki he tui fakalotú.

Na'e liliu kotoa 'eni 'i he 2006 'i hoku ta'u 14. Na'e mate 'eku fa'ētangatá; na'á ne ta'u 30 tupu pē. Na'á ku fakatokanga 'i 'eku 'ofa a'i 'i he'ene mate kei sí'i peá ne kamata ai ke u 'eke ha ngaahi fehu'i kiate au pē. Na'á ne 'alu nai ki fē 'i he'ene maté? Na'e hokohoko atu nai 'ene mo'uí pea mo 'i ai hano kaha'u? Ko e hā e me'a 'e hoko ki he'ene fānaú mo e toenga 'o e fāmilí 'oku kei mo'uí? Na'e 'uhinga ki he hā 'ene mo'uí? Na'e 'uhinga ki he hā 'eku mo'uí?

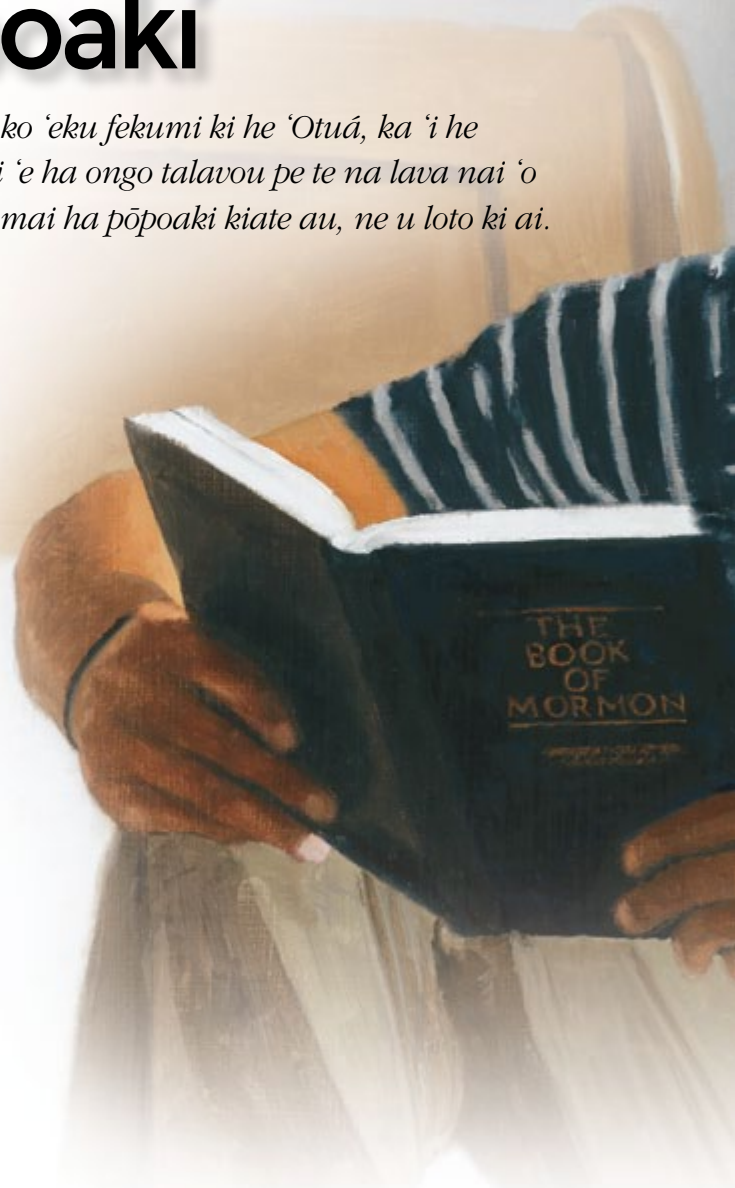
Ne nofo e ngaahi fakakaukau ko 'eni 'i hoku 'atama'i 'i he ngaahi māhina lahi ne hoko maí. 'I ha efiāfi 'e taha 'i Sepitema 'o e 2007, na'á ku hū mai mo 'eku fa'eé, toko tolu sí'i hifo 'iate aú mei ha falekai 'i homau koló 'i Havahila, Masasūseti, 'i 'Amelika, pea mau tangutu hifo 'i ha sea. Ne lue mai kiate kimautolu ha ongo tangata suti

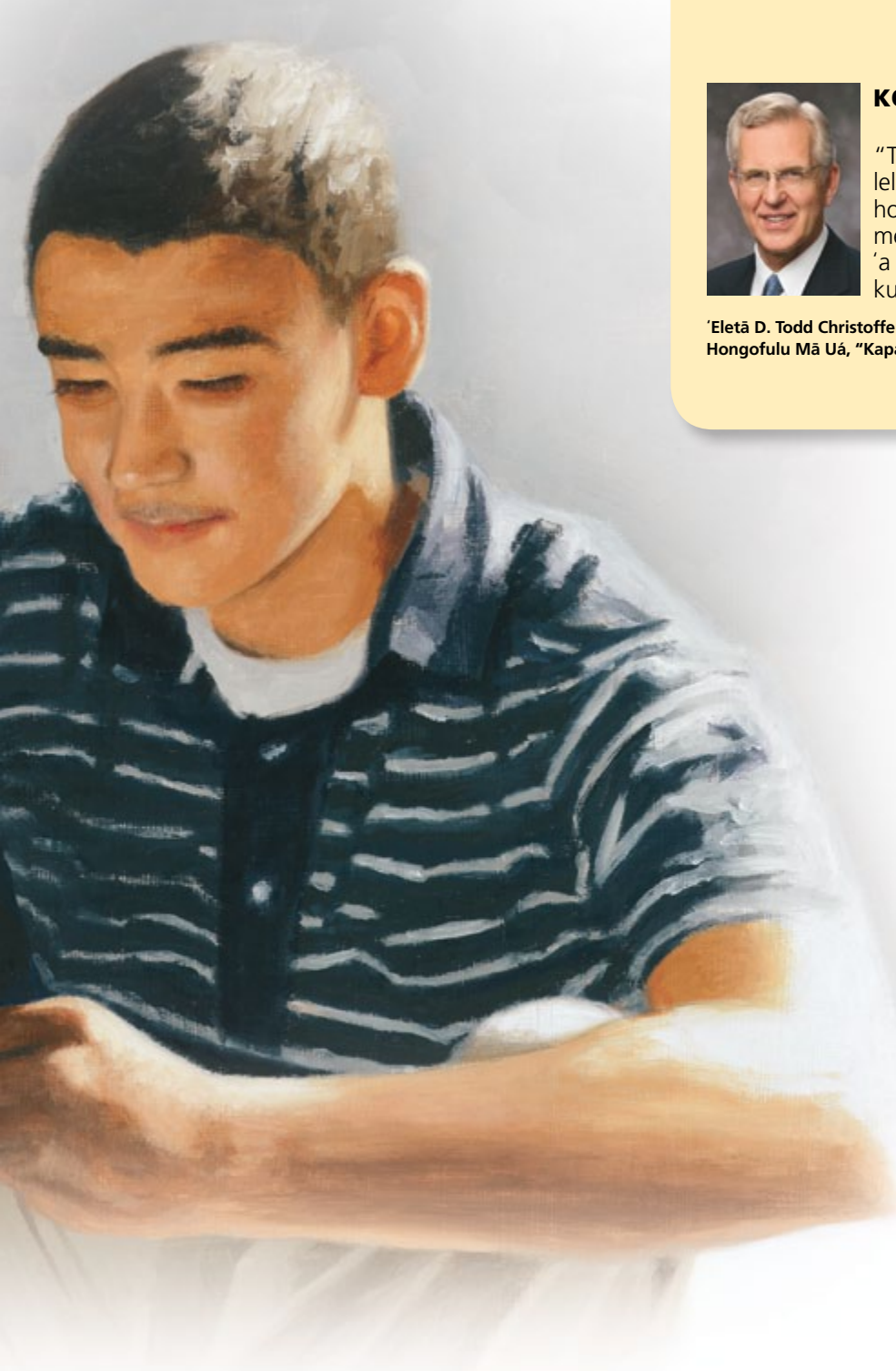
'Oku ou manatu ki he'eku lau e 'Alamá 32 fekau'aki mo e tenga'i 'akau 'o e tui 'i he'ene tupú mo 'ene faka'au ke melié. Na'e hangē tofu pē 'a e Tohi 'a Molomoná kiate au ko e fakamatala ko 'eni.

'ulí'ulí, sote hinehina mo hēkesi. Na'e lea mai 'a e toko taha, " 'Oku ou 'ilo pē 'oku ngali kehe ke mou talanoa ki ha ongo tangata 'oku 'ikai te mou maheni, ka 'e lava nai ke ma vahevahe atu ha pōpoaki mo kimoutolu?"

Na'a mau tali ia. Na'á ku 'ilo te na talanoa fekau'aki mo e tui fakalotú, pea na'á ku mālie'ia 'i he 'ikai ke na mono mai pē ha kaati pe tohitufa peá na lue 'o

'alu. Ka na'á ku lava pē 'o tala na'e tokanga fakamātoato mai e ongo tangatá ni peá na vékeveke ke vahevahe 'ena pōpoakí. 'I he faka'osinga 'o 'ena pōpoakí, na'á na kole pe 'e lava ke na 'a'ahi mai ki homau fāmilí. Na'e loto ki ai 'eku fine'eikí pea fokotu'u mo e taimi, pea 'oku ou fakamālō kiate ia koe'uhí ko e me'a ni, ne hoko ai 'a e liliu lahi ki he lelei 'i he'eku mo'uí.

KO HO FAKAULUÍ

“Te ke ‘ilo’i kuo tohi ‘a e ongoongo-lelei ‘i ho lotó, pea ‘oku lolotonga hoko ho fakauluí, ‘i he faka’au ke toe melie ange ki ho laumālié ‘a e folofola ‘a e ‘Eikí mei He’ene kau palōfita ‘o e kuohilí pea mo e kuongá ni.”

‘Eletā D. Todd Christofferson ‘o e Kōlomu ‘o e Kau ‘Aposetolo ‘e Toko Hongofulu Mā Uá, “Kapau ‘Okú ke Ului,” *Liahona*, Mē 2004, 12.

Na’e kamata ke mau ako ‘a e ongoongolelei. Hili ha taimi si’i mei ai ne fu’u femo’uekina ‘aupito ‘a e fine-‘eikí pea ‘ikai ke toe hokohoko atu ‘a e fakataha mo e kau faifekaú, ka na’á ku kei hoko atu pē au.

Na’e fetaulaki ‘aupito ‘eku talanoá mo ‘Eletā Kelisí mo ‘Eletā Henikoki. Ko e kongā mahalo hono ‘uhingá ko ‘emau mei to’u peé. Na’á ku ongo’i ha ‘ofa lahi meiate kināua pea kiate kināua. Ne taimi nounou pē mei ai

na’á ku ongo’i ‘a e ‘ofa tatau mei he kāingalotu ‘o e uōtí pea mo e to’u tupu ‘i hoku siteikí.

Ne ako’i mai ‘e he ongo faifekaú ‘a e palani ‘o e fakamo’uí, ‘a ia na’á ne tali kotoa ‘eku ngaahi fehu’i fekau’aki mo ‘eku fa’ētangatá mo ‘eku taumu’a ‘i he mo’uí. Ne fakafe’iloaki mai foki ‘e he ongo faifekaú ‘a e Tohi ‘a Molomoná. ‘Oku ou manatu’i ‘a ‘eku lau ‘a e Alamā 32 fekau’aki mo e tenga’i ‘akau ‘o e tuí, ‘a ‘ene tupú

mo ‘ene faka’au ke melié (vakai, veesi 28). Na’e hangē tofu pē ‘a e Tohi ‘a Molomoná kiate au ko e fakamatala ko ‘ení. Ko e ngaahi me’a na’á ku lau mo e me’a na’e ako’i mai ‘e he ongo faifekaú na’e ongo mo’oni, ongo tonu pea melie.

Na’e fakamatalili’i au ‘e he’eku fa’ee ‘o kau ki hoku “tu’unga sola ‘o e paká” koe’uhí he ne u lata pē ki hoku loki mohé ‘o fakamoleki ha ngaahi houa lahi ‘i hono lau ‘o e Tohi ‘a Molomoná. Neongo na’e ‘ikai ke mahino kiate au he taimi ko iá ko e me’a na’á ku ongo’i ko e Laumālie Mā’oni’oni, ka na’á ku ongo’i ko e hala totonú ia.

‘I he fakaafe’i au ‘e he ongo faifekaú ke u papitaisó, na’á na fakalotolahi’i au ke u lotua ‘a ‘eku filí. ‘I he taimi ne u lotu ai ke ‘ilo pe ‘oku totonu ke u kau ki he Siasi ‘o Sīsū Kalaisi ‘o e Kau Mā’oni’oni ‘i he Ngaahi ‘Aho Kimui Ní, na’á ku ma’u ‘a e tali fakahangatonu na’e fakahangatonu na’e fakahinohinó na’e mahino ‘aupito: laka ki mu’a ‘o papitaiso.

‘Oku ou manatu’i lelei ‘a e ‘aho ne u papitaiso aí—15 ‘o Tisema 2007. ‘I he’eku tu’u ‘i he loto vai momokó mo ‘Eletā Kelisí pea ne hiki hake hono nimá ki he sikueá, na’e fakafonu au ‘e he Laumālié; pea hangē ‘okú ne kápui kotoa hoku sinó. ‘E lava ke u pehē na’á ku malimali ta’e tuku, ka ‘oku ‘ikai ke ofiofi ‘a e fakamatala ko iá ki hono fakamatala’i ‘o e me’a na’á ku ongo’i.

Hili hoku papitaisó na'e hokohoko atu 'eku ongo'i 'a e Laumālié. Ne u ongo'i kuo fakamā'oni'oni'i au. Ne u 'ilo'i kuo fakamolemole'i kotoa 'eku ngaahi angahalá. Ne u ongo'i na'e fiemālie 'a e Tamai Hēvaní he ko e hala mo'oni ia ke u fou aí.

Ko e taimi 'e ni'ihi, 'o ka 'alu hake 'a e veiveiuá, 'oku foki pē 'eku manatú ki hoku papitaisó peá u manatu ki he ongo na'á ku ma'u 'i he 'aho ko iá. 'Oku tokoni 'eku manatu ki aí ke to'o atu ha fa'ahinga veiveiuá te u fehanga'angai mo ia.

Neongo 'oku 'ikai ke tau toe lava 'o fou he vai 'o e papitaisó ke toe ma'u 'a e ongo mālohi ko iá, ka te tau lava 'o manatu 'i 'a e ngaahi ongo ko iá 'i he 'etau fakafo'ou 'etau ngaahi fuakavá 'o fou 'i he fakatomalá mo e sākalamēnití. Ko e taimi kotoa pē 'oku ou fakatomala ai, 'oku ou lava 'o ma'u 'a e ongo tatau—'a e ongo'i kuo fakama'a mo 'ofeina kita.

'Oku tokoni 'a e ongo'i 'o e 'ofa ko iá ke u 'ilo 'a e ngaahi me'a ne akonaki ki ai 'a Siosefa Sāmítá: "Ko e tangata 'oku fakafonu 'aki e 'ofa 'a e 'Otuá, 'oku 'ikai fiemālie ia 'i hono tāpuaki'i 'ata'atā pē hono fāmīlī, ka 'oku fe'alu'aki 'i he funga 'o e māmaní 'o fiefia ke tāpuaki'i 'a e fa'ahinga kotoa 'o e tangatá."¹ 'Oku tokoni 'a e mahino kiate au 'a e mahu'inga 'o e fo'i laumālie 'e tahá, ke u vēveveke atu ki he ngaahi faingamālie ke u 'alu mo e ongo faifekau' 'o ako'i e kakai 'i homau 'ēliá. 'Oku ou hanganaki fiefia atu foki ki he taimi te u ngāue fakafaipekau taimi kakato aí mo vahevahe 'a e fiefia kuo 'omi kiate au 'e he ongoongolelei 'o Sisū Kalaisí. ■

MA'U'ANGA FAKAMATALÁ

1. *Ngaahi Akonaki 'a e Kau Palesitēni 'o e Siasí: Siosefa Sāmítá* (2007), 380–81

HOKOHOKO ATU HONO MO'UI 'AKI 'O E ONGOONGOLELÉI

Neongo 'oku hounga'ia 'a 'Anitoni 'i he mālohi fakalaumālie na'á ne a'usia 'i he'ene kau ki he Siasí, ka 'okú ne 'ilo he 'ikai fe'unga 'a e me'a 'e taha pē ko ia ne hokó ke ne mo'ui 'aki. 'Okú ne pehē, "Kuo pau ke tau tauhi 'a e mālohi 'o 'etau fakamo'oni. Pea 'oku tau 'ilo 'a e ngaahi founga ke fakahoko aí. Lau 'a e folofolá. 'Alu ki he lotú. Mo e fa'ahinga me'a peheé."

'Oku fakatokanga 'i 'e 'Anitoni 'a e faikehekehé 'i he taimi 'okú ne fai hokohoko ai e ngaahi me'a ko 'ení, mo e taimi 'oku 'ikai fakahoko aí. Pea kuó ne 'ilo ha ngaahi founga ke tauhi ai ke "fo'ou" 'a e sīpinga hono mo'ui 'aki 'o e ongoongolelei.

"'Oku ou manatu ki he'eku ako 'i he kalasi Ngaahi Tefito'i Mo'oni 'o e Ongongolelei 'a e talanoa ki he foha maumau koloá (vakai, Luke 15:11–32). 'I he'eku lau 'a e talanoa ki he talavou na'e hiki mei he 'api 'o 'ene tamaí, na'á ku fakakaukau, "Ne u mei hoko 'o hangē ko e foha ko iá." Ne fakamo'oni mālohi mai 'a e Laumālié kiate au te u lava 'o foki ki he'eku Tamai 'o hangē pē ko e foha ko 'ení. Ko e ongo na'e hangē ha pehē mai 'e he Tamai Hēvaní, " 'Oku ou 'ofa 'iate koe." Ko e ongo mālohi 'eni 'o hangē ko ia ne u ongo'i 'i hoku 'aho papitaisó."

Na'á ne toe 'ilo foki 'oku mahu'inga ke ne fehu'i 'i he'ene lotú mo e lau folofolá. 'Okú ne pehē, " 'I he taimi 'oku ou lau ai e folofolá, 'oku ou fekumi ki he ngaahi tali 'o e ngaahi me'a 'oku ou fakakaukau pe fifili ki aí. 'Oku ou kole ki he Tamai Hēvaní pe ko e hā e me'a 'okú Ne finangalo ke u ako mei he me'a 'oku ou laú. 'Oku ou fai 'a e me'a tatau 'i he taimi 'oku ou 'alu ai ki he lotú.

" 'I he taimi 'oku ou fehu'i aí, pe ko ha me'a pau 'oku fie ma'u ke u fakahoko pe ko e 'uhinga 'o ha me'a 'oku ou ako, 'oku faingofua ange 'eku ongo'i e tatakí 'a e Laumālie Mā'oni'oni. 'Oku ou 'ilo 'oku 'i ai 'a e Tamai Hēvaní pea te Ne 'omi ma'u pē ha tali."

KO E VAHEHONGOFULU KAKATÓ, KO HA TĀPUAKI MA'ONGO'ONGA

Fai 'e Oscar Alfredo Benavides

Na'á ku papitaiso ki he Siasi 'o Sīsū Kalaisi 'o e Kau Mā'oni'oni 'i he Ngaahi 'Aho Kimui Ní 'i he mei hoko hoku ta'u 17, pea na'e 'i ai 'a e holi 'i hoku lotó ke u 'alu 'o ngāue fakafaifekau ma'á e 'Eikí. 'I he ma'u hoku uuiuí hili ha ngaahi ta'u mei ai, pea na'e ui au ke u alu mei Pelū 'o malanga 'i 'a e ongoongolei kuo toe fakafoki maí 'i Sōleki Siti.

'I he'eku fakakaukau ki he tāpuaki lahi 'o e ngāue fakafaifekau, na'e 'i ai ha ngaahi me'a ne u fakakaukau ki ai: ko e 'ū me'a fakapepá, pāsipōtí, visá, valá pea mo e pa'angá foki. Na'á ku ngāue ka na'e 'ikai ke fe'unga ia. Na'á ku hoha'a! 'I ha māhina 'e taha mo e kongá kimu'a peá u 'alú, na'á ku 'ilo ko e kongá si'i pē 'o e pa'angá kuo ma'ú. Ko e me'a pē na'e lava ke u faí ko e tafoki ki he 'Eikí 'i he lotu.

Koe'uhí ko e 'ikai ke lahi 'eku vahé, ko e vahehongo-fulu na'á ku totongi na'e si'isi'i fau. Ka ne toki mahino kiate au 'oku 'ikai ke tokanga 'a e 'Eikí ia ki he si'isi'i 'o e me'a na'e totongi: 'oku tokanga Ia pe 'oku kakato hono totongi 'a e pēseti 'e 10 na'á Ne kole maí. Na'á ku ma'u e ongo fiemālie mo e 'ilo fakapapau kapau na'e hokohoko atu 'eku totongi vahehongofulú, 'e foaki mai 'e he 'Eikí 'a e me'a na'á ku fie ma'ú.

Na'e kamata leva ke lelei e me'a kotoa. Na'e ma'u ha'aku ngāue kehe 'e ua pea ma'u mo 'eku 'ū me'a fakapepa ne fie ma'ú. Na'e tokoni mai mo e kāingalotu 'o e uōtí ki he ngaahi fie ma'u kehé, tautautefito ki he kau Fine'ofá. Pea na'e foaki mai 'e he kau mēmipa 'o e siteikí 'enau tokoní. Na'á ku hū ki he ngāue fakafaifekau kuo kakato 'a e ngaahi fie ma'ú.

'I he'eku hoko ko ha faifekau taimi kakató, na'á ku ako 'i 'a e fono 'o e vahehongofulú mo hono ngaahi tala'ofá (vakai Malakai 3:10) 'i he loto-hounga 'ia mo e fakamo'oni. ■

'Oku 'afio'i 'e he Tamai Hēvaní 'oku mou masiva 'i he ngaahi me'á ni kotoa pē. Ka mou fuofua kumi 'a e pule'anga 'o e 'Otuá, mo 'ene mā'oni'oni; pea 'e fakalahi 'aki 'a e ngaahi me'á ni kotoa pē kiate kimoutolu" (Mātiu 6:32–33).

‘E ‘AVE KOE ‘E HO NGAHI KAUNGĀME‘Ā KI FĒ?

Fai ‘e John Bytheway

Kuo hoko nai ‘eni kiate koe? ‘Okú ke tangutu ‘i he lotú ‘o fanongo ki he tokotaha ma-langá, ‘ohovale pē ‘okú ke fanongo ki ha ongo le‘o lahi ‘oku ha‘u mei he ‘aofi ‘i ‘olungá. ‘Okú ke ‘ohovale ‘i he ava hake ‘a e ‘ató pea ‘asi mai ‘a e langí, peá ke sio hake ki he mata ‘o ha kau tangata ‘e toko fā ‘oku fakasiosio hifo ki he ha‘o-fangá. Hoko ai mo ‘enau tukutuku hifo ha tangata ‘i ha mohenga ki he loto falelotú.

Kuo hoko nai ‘eni kiate koe? Mahalo pē ‘ikai. Ka na‘e hoko ha me‘a tatau lolotonga ‘a e ngāue fakafai-fekau ‘a e Fakamo‘uí.

Ko Ha Mana ‘o e Fakamo‘uí

‘Okú kamata ‘a e talanoa ‘i he Luke 5:18 ‘o pēhē, “Na‘e ‘omi ‘e he kau tangatá ‘a e tangata ‘i hono mohengá kuo pūkea ‘i he mahaki teté: pea na‘a nau feinga pē fēfēe‘i hono lava mai ki lotó, ke tuku ‘i [he] ‘ao [‘o Sisuú].” Na‘e taha pē ‘a e palopalemá, na‘e ‘ikai ke nau lava ‘o ‘omi honau kaungāme‘a na‘e puké koe‘uhí ko ‘ene tokolahí! Na‘e ‘efi‘efi mo e ngaahi matapaá ‘i he tokolahi ‘a e kakaí, pea na‘e ‘ikai ha founga ke nau hū ai ki loto.

‘I he taimi ko ‘ení na‘e mei lava

pē ke loto-fo‘i ‘a e kau tangatá pea nau foki ki ‘api. Ka na‘e ‘ikai. ‘E lava pē ke ke fakakaukauloto ki he fepō-talanoa‘aki na‘e fakahokó: ‘E fehu‘i ‘a e tokotaha, “Ko e hā te tau fai?” Pea pēhē ‘a e taha, “‘Okú ‘i ai ‘eku fakakaukau. Tau kaka ki he funga falé ‘o fakaava ‘a e ‘ató, pea tau tuku hifo ia ki he falikí!” ‘E lava foki ke ke fakakaukauloto ki he tangata na‘e puké, ‘i he tu‘unga ko ‘ení, ‘ene fakafanongo ki he ngaahi palani faikehe ko ‘ení pea ‘okú ne fehu‘i, “Ko e hā ‘a e me‘a te mou fai?”

‘Okú hoko atu e talanoá:

“Na‘a nau ‘ohake ia ki [funga] fale, ‘o tukutuku hifo ia ‘i he ‘ató ‘i he mohengá ki he ha‘oha‘ongá, ‘i he ‘ao ‘o Sisuú.

“Pea kuo mamata ‘e ia ki he‘enau tuí, peá ne pēhē kiate ia, Tangata, kuo fakamolemole kiate koe ho‘o ngaahi angahalá” (Luke 5:19–20).

Na‘e fakakaukau ‘a e kau tangata tohí mo e kau Fālesí ko e lea fie ‘Otua ‘eni, pea tali ‘e Sisū ‘o pēhē :

“He ‘oku faingofua ‘a e fē, ke lea, Kuo fakamolemole kiate koe ho‘o ngaahi angahalá; pe ko e lea, Tu‘u hake ‘o ‘alu?”

“Ka koe‘uhí ke mou ‘ilo ‘oku ‘i he Foha ‘o e tangatá ‘a e mālohi ‘i māmani ke fakamolemole ‘a e angahalá, (pea pēhē ‘e ia ki he mahaki teté),

**Hoko ko e fa‘ahinga
kaungāme‘a ‘okú ne ‘ave
‘a e kakaí kia Kalaisí.**

‘Okú ou pēhē atu kiate koe, Tu‘u hake, ‘o to‘o ho mohengá, pea ke ke ‘alu ki ho falé” (Luke 5:23–24).

‘Okú faka‘ofu‘ofa ‘a e iku‘anga ‘o e talanoá:

“Pea na‘e tu‘u hake leva ia ‘i honau ‘aó, peá ne to‘o mai ‘a ia na‘e

fakakaukau 'o pehē ko e tangata mahakí koe. Tau pehē pē na'á ke vaivai—'o 'ikai fakatu'asino, kae fakalaumālie. 'E 'ave koe 'e ho ngaahi kaungāme'á ki fē? Mahalo 'oku 'i ai ha paati pe faiva pe 'ekitiviti kehe, pea 'oku 'ikai hao le'o 'i he fili 'oku fakahokó—te nau 'ave nai koe ki fē? 'Oku ako'i kiате kitautolu 'e he talanoa ko 'ení ha lēsoni faka'ofofa: Mahalo 'e 'i ai e 'aho he 'ikai te ke mālohi 'o hangē ko ia 'oku totonu ke hokó. 'I he tu'unga ko iá 'oku mahu'inga 'aupito 'a e ngaahi kaungāme'a 'okú ke filí. Fili ha ngaahi kaungāme'a te nau taki koe kia Kalaisí. Ko e tāpuaki ta'e-hanotatau ke 'i ai hao ngaahi kaungāme'a te nau hiki hake koe ki ha potu 'oku mā'olunga angé.

Ko e Fa'ahinga Kaungāme'a Fēfē Koe?

Ka 'oku 'i ai ha founa 'e taha ke tau vakai ai ki he folofolá ni. Fakakaukau ko e kaungāme'á koe. Ko e fa'ahinga kaungāme'a fēfē koe? Neongo ko e Fakamo'uí na'á Ne fakamo'ui mo fakamolemole'i 'a e tangatá, ka 'oku kau mo e kau tangatá 'i he laú. Na'a nau 'ofa 'i honau kaungāme'á pea fietokoni kiате ia. Na'e 'ikai te nau loto-fo'i 'o foki ki 'api 'i he taimi faingata'á. Fakakaukauloto atu ki he fiefia na'a nau ma'ú 'i he taimi na'a nau sio hifo ai mei he 'ató ki honau kaungāme'á 'okú ne to'o hono mohengá 'o 'alú! Ko e toe me'a ia 'e taha 'oku tau ako: Hoko ko e kaungāme'a 'okú ne 'omi 'a e kakaí kia Kalaisí. Ko e ngaahi kaungāme'a 'eni na'e lototo'a, vilitaki pea mohu founa. 'I he lea kotoa pē, 'i he tō'onga, pea 'i he fili kotoa pē, te ke lava ai 'o 'omi 'a e kakaí ki he Fakamo'uí, 'a ia he 'ikai ngata 'i he'ene fakamo'ui fakatu'asino mo fakalaumālie foki. ■

tokoto aí, 'o 'alu ki hono falé, mo fakamālō ki he 'Otuá.

"Pea nau ofo ai kotoa pē, mo nau fakamālō ki he 'Otuá, pea fonu 'i he manavahē, 'o nau pehē, Kuo tau mamata 'i he 'ahó ni ki he ngaahi me'a fo'ou" (Luke 5:25–26).

Kapau 'Okú Ke Ongó'i Vaivai Fakalaumālie

Mahalo pē kuo te'eki ke ke mamata 'i ha fa'ahinga me'a pehē ni, ka 'oku 'i ai ha ngaahi founa te ke lava ai 'o faka'aonga'i 'a e talanoa ko 'ení 'i ho'o mo'uí. 'E lava ke ke

Fai 'e 'Eletā
Carlos A. Godoy
'O e Kau Fitungofulú

KO E ONGOONGOLELEÍ 'OKU MA'Á E TOKOTAHA KOTOA PĒ

*Na'á ku fa'a fifili ma'u pē pe 'oku ha'u 'a e fiefia mo'oní mei fē.
Peá u toki ma'u ia 'i he "puha lahi."*

‘I he’eku kei ta’u 16 mo nofo ‘i Pōtō ‘Alekei ‘i Palāsílá, na’e ‘i ai ha kau-ngāme’a hoku ta’oketē na’e fa’a ‘a’ahi ange ki ‘api. Na’á ne talamai ‘i ha ‘aho ‘e taha na’á ne ‘ilo ha siasi pea na’e sai’ia ‘i he anga ‘o e mo’ui hono kāingalotú.

Na’á ne fakamatala mai ha kongá si’i ‘o e me’a na’á ne a’usia ‘i he’ene kau ki he Siasi ‘o Sīsū Kalaisi ‘o e Kau Mā’oni-‘oni ‘i he Ngaahi ‘Aho Kimui Ní, ka na’e ‘ikai ke ne fakapapau’i pe ‘okú ma ma’u mo hoku ta’oketē ‘a e “tō’onga ‘oku taau mo e Siasi.” Na’á ne fakakaukau ‘e fu’u lahi e ngaahi tu’unga mo’ui ia ‘o e Siasí ke ma tali.

Ka ko e ta’ahine lelei mo angalelei homa tuofefiné. Koe’uhí ko ‘ene tō’onga mo’ui ko ‘ení, na’e fakakaukau homa kaungāme’á ‘e sai’ia ia ‘i he ngaahi me’a na’e taukave’i ‘e he kau Mā’oni’oni ‘i he Ngaahi ‘Aho Kimui Ní, ko ia, na’á ne poaki leva ki he’emau fa’eé ke ‘alu mo ia ki he ‘ekitivitií ‘a e Siasí.

Na’e loto lelei ki ai e fine’eikí ‘o kapau pē ‘e ‘alu mo hoku ta’oketē pe ko au. Na’e vave ange hoku ta’oketē ‘iate au ‘o ne tali fakatovave, “He ‘ikai ke u ‘alu au!” Na’e fekau leva ke u ‘alu mo hoku tuofefiné ki he ‘ekitivitií.

Na’e ‘ikai ke u fu’u hoha’a au ki ai. Na’á ku fifili ma’u pē fekau’aki mo e Siasí talu mei he fuofua taimi ne u sio ai he fu’u falelotu lahi tapafā mei he kauhala ‘e taha ‘o

Na’e ‘ikai ke fakapapau’i ‘e he kaungāme’a hoku ta’oketē ‘okú ma ma’u mo hoku ta’oketē (‘i ‘olungá) ‘a e “tō’onga ‘oku taau mo e Siasi.” Ka na’á ku fie ‘ilo ki ai.

homa ‘apiakó. Kuo tā tu’o lahi ‘eku sio he kakai ‘oku ha’u mo ‘alu mei he falelotú, peá u fakatokanga ‘i ‘oku sote hina mo hēkesi ‘a e kakai tangatá. Ne u fifili pe ko e hā nai e me’a ‘oku fakahoko ‘i he loto “puha lahi” ko ‘ení, he ko ‘eku fakakaukau ia fekau’aki mo e fu’u falé.

Ko ‘Eku Fuofua ‘Ekitivitií

Na’a mau a’u atu mo hoku tuofefiné mo homa kaungāme’á ki he ‘api Siasí. ‘I loto mālie he loto holó, na’e ‘i ai ha ki’i falukunga kakai: ko ha ongo faifekau fefine mo ha toko ono kehe nai. Na’e fai pē ‘enua va’inga mo ‘enua kai

popikoane mo inu melie. Na’a nau kakata mo fiefia.

Ne u fifili, “Ko hai nai e kakai ko ‘ení pea ko e hā e ‘uhinga ‘oku nau fu’u fiefia pehē a?” Na’á ku ‘ilo ‘oku ‘ikai ko e va’inga na’a nau fakahokó pe ko e ‘ātakai na’a nau ‘i aí pe ko e lola na’a nau vahevahé. Ko e fanga ki’i me’a faingofua ia. Na’e hangē ‘oku ha’u ‘a e fiefiá ia mei he lotó.

Ne u fa’a fifili he taimi lahi pe ‘oku ha’u mei fē ‘a e fiefia mo’oní mo e founga ke ma’u ai iá. Ne u fakakaukau mahalo ‘oku ma’u ia ‘i he ngaahi ‘ekitivitií fakafiefiá pe ko e folau ‘eve’eva ki ha ngaahi fonua muli pe ko e ma’u ‘a e ngaahi me’a kotoa ‘oku foaki ‘e he māmaní. Peá u ‘alu ki he falelotu ko ‘ení, ‘a ia ne fiefia ‘aupito ‘a e kakai aí

Ko 'Eletā Kōtoi 'i he'ene hoko ko ha faifekau taimi kakato 'i Palāsilā, 1982.

neongo na'e 'ikai ke 'i ai e ngaahi me'a ko eé. Ne ongo mo'oni ia kiate au.

Hili 'a e 'ekitivitii na'e tu'u 'a e ongo faifekau 'i he matapaá 'o lulululu mo tokotaha kotoa pē. 'I he a'u hoku tuofefiné ki he matapaá, na'á na fehu'i ange pe 'oku fie 'ilo lahi ange ki he Siasí. Na'á ne tali, " 'Ikai, mālō." Ka na'á ku kei fie'ilo pē. Na'á ku ma'u 'a e "holi pē ke tuí" ('Alamā 32:27), pea 'i he'ena fakaafe mai ke u ako lahi ange fekau'aki mo e ongoongolelei, na'á ku tali 'io.

Na'e 'ikai ke mahu'inga'ia 'eku ongomātu'á he lēsoni 'a e kau faifekau pe ko hono fakahoko ia 'i homau 'apí, ko ia ai ne u alea'i ke fai 'a e lēsoni 'i 'api Siasí. 'I he māhina hono hokó ne u ako fekau'aki mo e ongoongolelei 'o Sisū Kalaisi kuo toe fakafoki maí—fekau'aki mo e me'a na'á ne 'ai 'a e kakai 'i he holó ke nau fiefiá. Ne u 'ilo 'oku ma'u e fiefiá 'i hono fakahoko e finangalo 'o e 'Eikí, pea 'oku ha'u mei he lotó, pea te u lava 'o fiefia neongo 'a e ngaahi me'a kotoa pē 'oku hoko 'i he'eku mo'uí. Na'e "melie kiate au" ('Alamā 32:28) 'a e tokāteliné. Na'á ku fie ma'u ia 'i he'eku mo'uí.

Ne u fili ke u kau ki he Siasí hili 'a e māhina 'e taha mei he fuofua 'ekitiviti ko iá. 'I he ngaahi ta'u kimui maí, ne kau fakatou'osi 'eku ongomātu'á ki he Siasí.

Ngaahi 'Ahi'ahi Hili 'a e Papitaisó

Ne u fehangahangai mo ha ngaahi 'ahi'ahi lahi hili hoku papitaisó. Ne lahi e ngaahi liliu ne fie ma'u 'i he'eku mo'uí. 'Ikai ngata aí, ne u ongo'i he taimi e ni'ihī na'e 'ikai ke 'i ai haku ngaahi kaungāme'a 'i he Siasí, pea na'e 'ahi'ahi'i ma'u pē au ke u foki ki hoku kaungāme'a motu'á. Ka na'e tokoni'i au 'e he'eku holi ke u ongo'i fiefiá—mo e

Na'e ako'i au 'e he me'a ne u a'usia 'i hoku fakauluí—'oku pea mo ia 'o e ni'ihī kehé—'e lava 'e he Laumālié 'o fakamo'ui ha taha pē, 'i ha feitu'u pē pea 'oku 'ikai ha fa'ahinga fakamatala fakafō'ituitui pau ki ha taha 'e ngali hoko ko ha mēmipa 'o e Siasí. 'Oku tau fie ma'u kotoa pē 'a e ongoongolelei 'o Sisū Kalaisí.

KO HA FAKA-AFE KE VAHE-VAHE E FIEFIA 'O E ONGO-ONGOLELEÍ

"Ki he kau talavou 'o e Lakanga Taula'eiki

Faka-Éloné pea kiate kimoutolu 'oku teuteu kaumātu'á: 'oku ou toe fakaongo atu e lea 'a e kau palōfitá—'oku totonu ke teuteu e talavou mo'ui taau kotoa 'e malavá ke ngāue fakafaifekau. Ko e ngāue fakafaifekau ko ha fatongia 'o e lakanga fakataula'eiki—ko ha fatongia 'oku 'amanaki mai e 'Eikí 'e fakahoko 'e kitautolu kuó Ne foaki lahi ki aí."

Palesiteni Thomas S. Monson, "I He'etau Toe Fakataha Maí," Liahona, Nōvema, 2010, 5–6.

mahino ko ia ne u ma'ú, te tau lava pē 'o fiefia neongo 'a e ngaahi me'a 'oku hoko 'i tu'á—ke u toutou foki mai ki he Siasí. Ne u 'ilo na'e 'ikai ke u lava 'o "tuku ['eku] tuí" ('Alamā 32:36). Ne faka'au pē 'o ma'u hoku ngaahi kaungāme'a 'i he Siasí 'a ia na'a nau tokoni lolotonga e liliú. Pea 'i he hokohoko atu 'eku mo'ui 'aki e ongoongolelei, ne tupulaki 'eku fakamo'oni mo 'eku fiefiá (vakai, 'Alamā 32:37).

Na'e ako'i au 'e he me'a ne u a'usia 'i hoku fakauluí—'oku pea mo ia 'o e ni'ihī kehé—'e lava 'e he Laumālié 'o fakamo'ui ha taha pē, 'i ha feitu'u pē pea 'oku 'ikai ha fa'ahinga fakamatala fakafō'ituitui pau ki ha taha 'e ngali hoko ko ha mēmipa 'o e Siasí. 'Oku tau fie ma'u kotoa pē 'a e ongoongolelei 'o Sisū Kalaisí. 'Oku tau lolotonga feinga hono kotoa ke hangē pē ko Iá.

Na'e tokoni 'a e 'ilo ko iá 'i he'eku hoko ko ha faifekau 'i Sā Paulo 'i Palāsilā; 'i he'eku hoko ko e palesiteni fakamisiona 'i Pelemi 'i Palāsilā; pea 'i he'eku hoko ko e mēmipa 'o e Siasí. Kuo tokoni mai kiate au mo hoku uaifí 'i he'ema teuteu 'i 'ema fānaú ke nau ō 'o ngāue fakafaifekau. Ko e toko ua 'o 'ema fānaú kuó na 'osi ngāue fakafaifekau taimi kakato, pea kimu'a peá na oó, ne u fakamanatu kiate kinaua ke 'oua na'á na fakamāu'i e kakaí mei honau fōtungá pe ko e anga 'o 'enua mo'uí. Na'á ku akonaki kiate kinaua, " 'Oua na'á mo ta'etokoni ki ha taha koe'uhī ko 'ene ngali kehé. Feinga ke mo sio ki he lotó. Mahalo na'a 'oku 'i ai mo ha Kālosi 'e taha 'i he feitu'u ko iá."

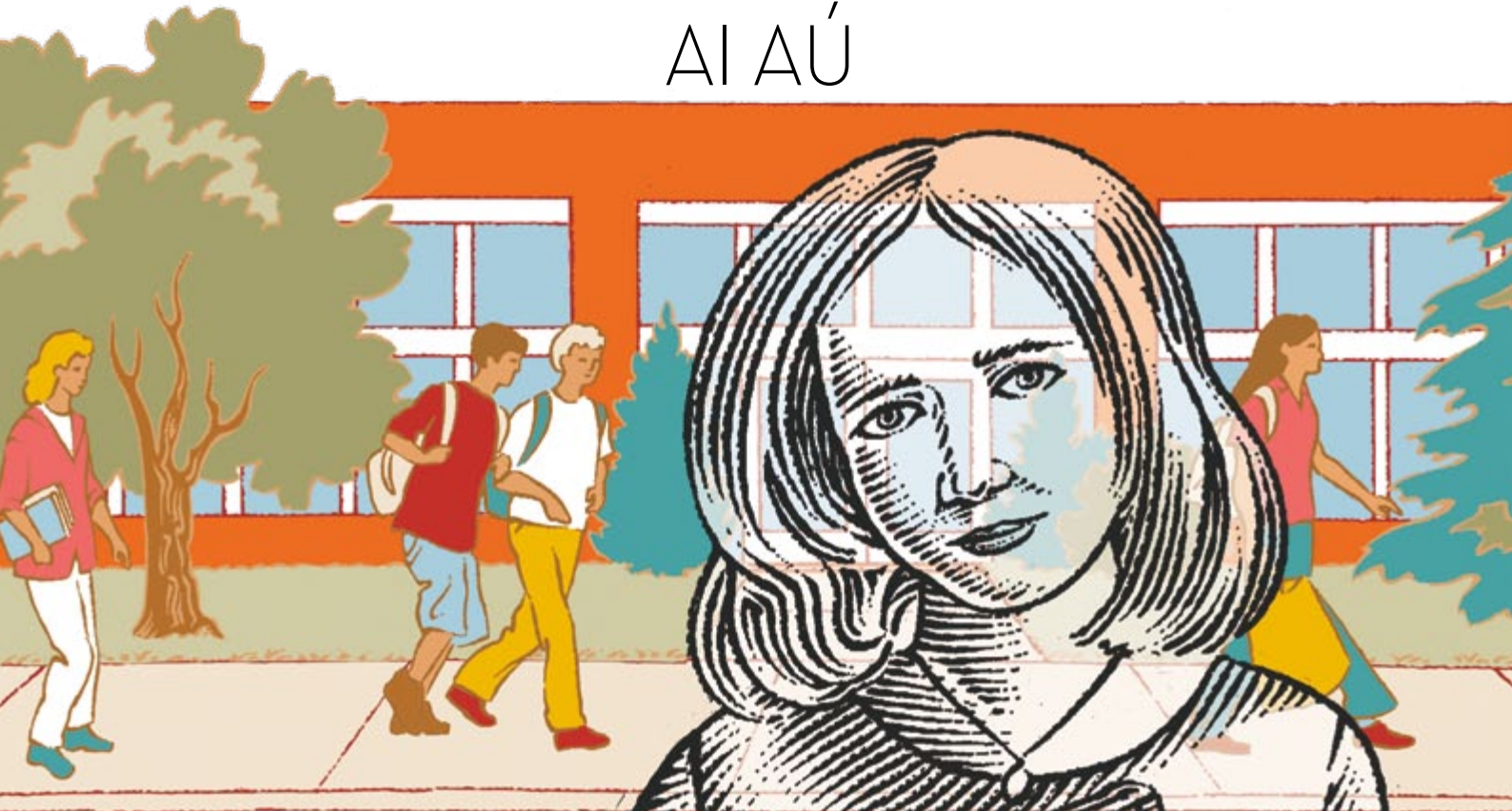
'Oku ou hounga'ia 'i he 'ilo ko e fānau kotoa kitautolu 'a e 'Otuá mo 'ilo ko e tokotaha kotoa pē—'o 'ikai ko ha ni'ihī pē—'e lava ke ne ma'u 'a e fiefia 'oku ma'u 'i hono mo'ui 'aki 'a e ongoongolelei 'o Sisū Kalaisí. ■

FAKAKAUKAU KI 'ITĀNITI

Vakai, T&F 131:1-4; 132:1-20.

KO E TAIMI NE 'IKAI FAKATOKANGA' AI AÚ

Na'e 'ikai fakahā 'a e hingoá

Na'a mau toki a'u atu pē ki ho-mau loki he mōtelé mo e tangi 'a e telefoní. Ne u 'osi 'ilo pē ko e ongoongo fakamamahi 'eni fekau'aki mo Soti, ko hoku ki'i tehina māhina hivá. Ne talu 'ene mohe mei hono fā'ele'í pea na'e fie ma'u ke tauhi houa 'e 24 mo fafanga pē 'o faka'onga'i e tiupí. Na'e tuku fakataimi 'a Soti 'i ha senitā tauhi'anga mahakí kae lava homau fāmilí 'o 'eve'eva he na'e fu'u fie ma'u ke mau fai ia.

Na'á ku tali e telefoní. Ko 'eku kuitangatá na'e lea maí. Na'e ongo fefeka mai hono le'ó: "Ui ho'o tamaí."

Na'e nounou 'aupito 'ena talanoá. Na'e tonu 'eku ongó. Kuo mālōlō 'a Soti.

'I he 'aho hono hokó, 'i he'emaui a'u atu ki 'apí, na'á ku fiemālie. Na'e tau mai 'a e pasi akó 'i he halá. 'E

tali ange kiate au 'i he tuku 'a e akó.

Lolotonga e taimi ko iá ne ma'u ha pou pou lahi homau fāmilí mei he Fine'ofá mo e kāingalotu kehe 'o e uōtí. Ka neongo ia, na'e 'ikai tokoni 'a e poulu moá ia ke fakanonga hoku loto-mamahi, ta'u 13. 'I he'eku foki ki he Mutualé, na'e fakahoko 'e he 'etivaisá ha lēsoni kau ki he mo'ui hili 'a e maté. Na'e kamata ke u tangi. Na'e hanga hifo 'a e 'etivaisá pea hoko atu 'ene laú. Na'e sio fakamama'u pē 'a e toenga 'o e kalasí ki mu'a. Na'á ku tangi halotulotu. Ne u faka'amu ne tangi ha taha mo au pe fā'ofua mai kiate au.

'I he'eku manatu ki he ngaahi me'a ko 'eni ne hokó, ne u 'ilo'i na'e 'ikai ke tāufehi'a pe ta'etokanga mai hoku ngaahi kaungāme'á. Na'e 'ikai pē ke

ngaahi kaungāme'á. 'Oku 'i ai pē 'a e fakanonga 'i hono fakahoko 'o e ngaahi me'a angamahení.

'Oua te ke ongo 'i 'oku fie ma'u ke ke malanga 'aki ha lēsoni fakau'aki mo e mo'ui hili 'a e maté.

'I he taimi 'oku fakahoko ai e fa'ahinga lēsoni ko 'ení, fai leva 'a e me'a na'e akonaki ki ai 'a 'Alamaá: "Tangi fakataha mo kinautolu 'oku tangí; 'io, pea fakafiemālie'i 'a kinautolu 'oku 'aonga ki ai 'a e fakafiemālie'" (Mōsaia 18:9). Kuo 'osi 'ilo mahalo 'e ho kaungāme'á 'e toe fetaulaki pē mo e tokotaha 'oku 'ofa aí, pea ka 'ikai, 'e fakanatula 'ene ha'ú 'i ha'ane kamata vahevahe 'ene ngaahi fakakaukau mo e ngaahi me'a 'oku hoha'a ki aí. Ko e taimi ia ke ke vahevahe ai ho'o fakamo'oni ki he palani 'o e fakamo'ui.

ha'u hoku ngaahi kaungāme'á. Faifai pea 'i ai ha taha hoku to'ú ke u vahevahe mo ia hoku mamahí.

Kae lolotonga 'eku tu'u 'i he'e-mau tau'anga me'alelé 'o tali ki hoku ngaahi kaungāme'á, na'e hoko ha me'a faikehe. Na'e hangē ia 'oku 'ikai te u 'i aí. Ne u sio pē kae kolosi hoku ngaahi kaungāme'á ki he kauhala 'e tahá pea nau fepōtalanoa'aki 'iate kinautolu pē. Na'e 'ikai ke nau teitei sio mai.

'I he pongipongi hono hokó na'e 'ikai ke fou ange hoku ngaahi kaungāme'á ke mau ō 'o hangē ko e me'a angamahení. Na'á ku fakakaukau, "Oku mahino pē kiate au. Mahalo na'a nau 'ilo pē he 'ikai ke u 'alu ki he akó koe'uhí ko e palani ki he putú. Ka na'e 'ikai ke nau fou ange he 'aho hono hokó pe 'aho hokó pe 'aho hono hokó. Pea na'e 'ikai ke nau toe

nau 'ilo pe te nau tokoni'i fēfē hoku mamahí. Na'a nau pehē ne u fie ma'u ke tukunoa'i au ke u tengihia, pea na'e 'ikai ke u fie fai ha me'a na'e fakafiefia.

Ko e me'a 'eni 'oku ou faka'amu na'e 'ilo 'e hoku ngaahi kaungāme'á mo e 'etivaisá:

Ke ke 'i ai ma'á ho kaungāme'á. 'Ave ki ai ha kī'i tohi pe mata-la'i 'akau, kae mahu'inga angé, 'alu pē koe. Fā'ofua kiate ia pea 'ai ke ne 'ilo 'okú ke tokanga ange. Pea 'ofa mai ka lava, 'alu ki he 'āpoó pe me'afaka'eikí.

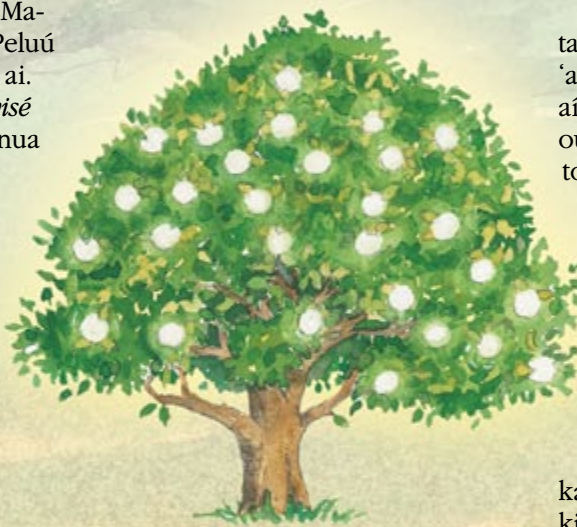
Fakakau ho kaungāme'á 'i he ngaahi me'a angamaheni 'oku ke fai. Kuo 'osi a'usia 'e ho kaungāme'á 'a e ngaahi liliu ke fakahoko 'i he mole 'o ha taha 'oku 'ofa aí. 'Oua te ke 'ai ke toe feinga ia ke fakahoko ha ngaahi liliu 'i he mole mo hono

Hili ha ta'u 'e taha mei he mālōlō hoku tehiná, ne mālōlō e fa'e hoku kaungāme'á. Na'á ku ongo'i mamahi mo'oni. Ne u fakakaukau, "Ko 'eku toe sio pē ki ai, te u fakahā ange 'eku fie kaungāmamahí. Na'á ku manatu'i 'a e me'a na'á ku fouá, peá u 'ilo na'e fie ma'u au 'e hoku kaungāme'á. 'I he'eku lue ki honau 'apí na'e hoha'a hoku lotó. Fēfē kapau he 'ikai ke fie sio mai ia kiate au? Mahalo 'oku 'ikai loto hono fāmilí ke u 'i ai. Te u tatali nai 'o toki talanoa mo ia 'amui ange? Ka 'i he'ene fakaava 'a e matapaá, na'á ku lava pē 'o tala na'e fiefia 'i he'eku ha'ú. Na'e mo'ua 'ene tamaí mo e ngaahi tokouá mo e tuonga'ané 'i hono palani e me'afaka'eikí. Na'á ma lue 'o 'eva. Na'e 'ikai ke u hoha'a ki ha me'a ke lea 'aki. Na'e mei fai kotoa pē 'e ia 'a e talanoá. ■

'Oku Totonu ke Fevahevahe'aki

Fai 'e Adam C. Olson
Ngaahi Makasini 'a e Siasí

Hangē ko e kau tautehina tokolahi 'a ia, 'oku faikehekehe 'aki pē honau ta'ú ha māhina 'e 18, 'oku vahevahe 'e Malilia mo Nikola P. 'o Kūsikou 'i Peluú ha ngaahi me'a 'okú na faitatau ai. 'Okú na fakatou manako he *sevisé* (*ceviche*), ko ha me'akai fakafonua 'a Pelū, ko ha ika 'oku fakavai 'i he huhu'a 'i laimi pe lēmani. 'Okú na fakatou pehē ko e talanoa fakafolofola 'okú na sai'ia taha a'í ko e misí 'a Līhaí. Pea kapau ko e " 'Otua ko e Tapuhā" 'a e himi pē 'e taha 'i he tohi himí, te na fiefia ke toutou hiva 'aki.

Ngaahi Me'a 'Oku Sai'ia ai 'a Maliliá

Me'akai 'oku sai'ia taha a'í: Sevisé (Ceviche)

Potufolofola 'oku sai'ia taha a'í: Misí 'a Līhaí
(vakai, 1 Nīfai 8)

Himi 'oku sai'ia taha a'í: " 'E 'Otua ko e Tapuhā"
(*Ngaahi Himí*, fika 38)

Lēsoni 'oku sai'ia taha a'í: Saienisí

Ngaahi me'a 'oku sai'ia hono fai: Hiva, tau'olunga,
mo e heka pasikala

Ngaahi Me'a 'Oku Sai'ia ai 'a Nīkolá

Me'akai 'oku sai'ia taha a'í: Sevisé (Ceviche)

Folofola 'oku sai'ia taha a'í: Misí 'a Līhaí (vakai,
1 Nīfai 8)

Himi 'oku sai'ia taha a'í: " 'E 'Otua ko e Tapuhā"
(*Ngaahi Himí*, fika 38)

Lēsoni 'oku sai'ia taha ai he akó: Fiká

Ngaahi me'a 'oku sai'ia hono fai: Volipoló

Fevahevahe'aki ha Fakamo'oni' 'o e Lotú

Ko e taha 'o e ngaahi me'a 'okú na fevahevahe'aki a'í ko 'ena fakamo'oni 'oku tali lotu 'a e Tamai Hēvaní.

Ko e pehē 'e Nīkolá 'a ia 'oku ta'u 10, " 'Oku ou 'ilo 'oku mo'oni 'a e Siasí he ko e taimi 'oku ou lotu a'í, 'okú Ne tali mai. 'I he taimi 'oku ou kole tokoni ai kiate Iá, 'okú Ne tokoni' i au."

'Oku fakamatala 'a Nīkola ki ha taimi na'e puke lahi ai hono kaungāme'á pea fakakaukau 'a e kau toketaá ke fakapuna ia ki he kolomu'a 'o Peluú, ki Lima koe'uhí he na'e 'ikai ke nau 'ilo pe ko e hā e faito'o 'e faí. Na'á ne pehē, "Na'e 'ikai ke u lotu ke ne 'alu he ko hoku kaungāme'a mamae ia. Ne u kole ki he Tamai Hēvaní ke tāpuaki' i ia. Na'á Ne fanongo mai ki he'eku lotú, pea Ne fakamo'ui ia."

'Oku pehē 'e Malilia 'a ia 'oku ta'u 11, ko e 'uhinga 'oku sai'ia ai 'i he talanoa ki he misí 'a Līhaí he ko e taimi na'e 'i he fakapo'ulí ai 'a Līhaí, na'á ne lotu, "pea tali ia 'e he 'Eikí."

'Okú ne pehē, " 'Oku ou 'ilo 'oku mo'oni 'a e Siasí he 'oku ou ongo' i ia 'i hoku lotó 'i he taimi 'oku ou lotu a'í. 'Oku fanongo mai 'a e 'Otuá kiate au, pea kapau te u kole ha fa'ahinga me'a, te Ne tali."

Ko e taha 'o e ngaahi 'uhinga 'okú na fakatou sai'ia ai 'i he talanoa fakafolofola ko iá he na'e talangofua 'a Nīfai mo Samu.

Vahevahe 'o e Ngaahi Faikehe-kehé ke Tokoni ki he Fāmilí

Neongo 'a e ngaahi me'a kotoa 'oku faitatau ai e ongo tautēhina ko 'ení, ka 'oku 'i ai pē mo e ngaahi me'a 'okú na faikehekehe ai. 'I he akó, 'oku sai'ia 'a Malilia he saienisí, 'oku sai'ia 'a Nikola he fiká. 'Oku sai'ia 'a Malilia he tau'olungá, hivá mo e heka pasikalá. 'Oku sai'ia 'a Nikola ia he volipoló mo e fanga monumanú.

'Oku sai'ia 'aupito 'a Malilia he feime'atokoní. 'Okú ne sai'ia he sio he ngaahi polokolama feime'a-tokoni he TV. 'Oku fakamoleki 'e Níkola ha taimi lahi ke ngāue tokoni ki he ni'ihí kehé, pea 'oku vave ki he fa'a fakamolemole.

'I he fute nai 'e 11,000 (kilomita 'e 3.4) ki 'olunga mei he fukahi tahí, 'oku tu'u ai 'a Kūsikou ko e taha 'o e ngaahi kolo mā'olunga taha 'i māmani. 'Oku ta'u 'e 900 tupu nai e motu'a 'o e koló, 'o hoko ia ko e taha 'o e ngaahi kolo motu'a taha 'i he ongo 'Ameliká.

'Oku takitaha faka'aonga 'i 'e he ongo tamaiki fefiné ni hona ngaahi 'ulungāanga fakatautahá mo e ngaahi talēnití ke tokoni ki hona fāmilí.

'Oku nofo 'a Malilia mo Níkola 'i 'olunga 'i he 'Otu Mo'unga 'Anitesí mo 'ena fa'éé mo e tamaí, ongo tehina, mo ha tuonga'ane si'isi'í. Ko e taha 'o e ngaahi me'a mahu'inga 'oku fevahevahe'aki 'e he ongo tautehina ko 'ení, ko e 'ofa 'okú na ma'u ki hona fāmilí. Pea hangē pē ko e holi 'a Nifai mo Samu ke tala-ngofua mo tokoni ki hona fāmilí, 'oku 'amanaki 'a Malilia mo Níkola 'e tāpuekina honau fāmilí 'e he ngaahi faitatau mo e ngaahi faikehe-kehe 'okú na ma'ú. ■

Fai 'e Palesiteni
Thomas S. Monson

Te Mau Fua Koe!

Ihe'eku faka'uli atu ki he ngāue 'i ha pongipongi 'e taha, ne u fakalaka 'i ha faka'ilonga. Na'e fakalea 'o pehē, "Ko e Tokoní 'Oku Mahu'inga Tahá." Ne 'ikai lava ke mato'o atu e ki'i kupu'i lea ko 'ení mei hoku 'atamaí. Ko hono mo'oní ko e ngāue 'oku mahu'inga tahá— 'a e ngāue 'a e 'Eikí.

'I ha ngaahi ta'u lahi kuo hilí ne u ma'u 'a e faingamālie ke tapuaki'i ha ki'i finemui faka'ofa ta'u 12 ko Seimi Palamā. Ne toki 'ilo pē kimuí ni 'oku ma'u 'e he kanisaá. Na'á ne 'ilo, kuo pau ke tafa tu'o-lahi 'a e va'e ko ē 'oku ma'u 'e he kanisaá. Na'á ne fakakaukau pē he 'ikai lava 'o kau he palani lue lalo lōloa 'a 'enau kau Finemuí 'i ha hala makamaka.

Na'e talaange 'e Seimi ki hono ngaahi kaungāme'á he 'ikai ke ne kau 'i he'enau lue laló. 'Oku ou tui pē na'e ki'i mamahi hono lotó.

Ka na'e 'ikai tali ia 'e he kau finemuí 'o nau pehē ange, " 'Ika Seimi, te ke 'alu mo kimautilu!"

Na'á ne tali ange, "Ka 'oku 'ikai ke u lava 'o lue."

"Te mau fua koe ki 'olunga!" Pea na'a nau fakahoko ia.

He'ikai teitei ngalo 'i ha taha 'o e kau finemui mahu'inga ko 'ení 'a e 'aho fakangalongata'a ko iá 'i he 'afio hifo ha Tamai Hēvani 'ofa 'o malimali mo finangalo lelei ki he me'a na'a nau fakahokó.

'Oku tau lau 'i he Tohi 'a Molo-moná ki he Tu'i angatonu ko Penisi-maní. Na'á ne folofola 'o pehē, "Pea vakai, 'oku ou fakahā kiate kimoutolu 'a e ngaahi me'á ni koe'uhí ke mou 'ilo'i 'a e potó; koe'uhí ke mou 'ilo'i 'o ka mou ka 'i he tauhi 'o homou kāingá, 'oku mou 'i he tauhi pē 'o homou 'Otuá" (Mōsaia 2:17).

Ko e ngāue 'eni 'oku mahu'ingá, 'a e ngāue kuo ui kotoa kitautolu ki aí: 'a e ngāue 'a e 'Eiki ko Sīsū Kalaisí. ■

Mei ha lea 'i he konifelenisi lahi 'o 'Okatopa 2006

NA'A MAU NGĀUE TOKONI MO KIMAUTOLU

Vakai ki he fānau ko 'eni na'a nau tu'u hake 'o tokoni ki he ni'ihī kehē.

Ngāue Tokoni 'i he Tuitui

Ihe fanongo 'a Sela, ta'u 9 mei 'Oklahoma, 'Amelika ki he mofuīke 'o e ta'u kuo 'osī 'i Haitī, na'a ne fakakaukau ki he fānau fefine ne mole honau 'apī. Na'e tōki ma'u pē 'ene mīsini tuitui fo'ou ki hono 'aho fā'ele'ī, peā ne fakakaukau ke faka'aonga'ī ia ke tuitui ha fanga ki'ī piva ma'ā e fānau fefine ko 'enī. Na'e fie ma'u 'a e fa'a kātakī 'i he taimi ne fakatonutonu ai 'e Sela 'a e 'ū mata'ī tuitui. Ka na'e vave pē 'a e 'osī 'ene tuitui ha piva fo'ou 'e 18. Na'ā ne fakamoimoi ia ki he Senitā Tokoni 'Ofa Fakaetangata 'a e Siasī ma'ā e fānau fefine 'i Haitī.

Ngāue Tokoni 'i he Kato Āfeī

Ne fa'o 'e 'Āleki, ta'u 9 mo Noa, ta'u 6 mei 'Olikoni, 'Amelika ha kato āfeī 'e 15 na'e fonu 'i he ngaahi nāunau ako ma'ā e fānau na'a nau fu'u fie ma'u iā. Na'ā na tānaki 'a e nāunau mei hona ngaahi kaungāme'a mo e kau mēmipa hona fāmīlī ne fie tokonī. 'Oku pehē 'e 'Āleki, "Na'e hanga 'e he ngāue tokoni 'i he kato āfeī 'o ngaohi au ke u ongo'ī lelei 'i loto."

Ongo Nima Fietokoni

Na'e fie ma'u ha tokotaha tā piano 'i he ki'ī kolo 'o Likī 'i Kalefōnia, 'Amelika. Na'e kei ta'u hiva pē 'a Liki ka na'e 'i ai hono ongo nima fietokoni. Kuo ta'u 'e nima 'a e ako tā piano 'a Likī, ka na'e kei 'i ai pē ha ngaahi himi na'e faingata'a ki ai ke ne tā. Ko e taimī ni 'okū ne fili mo tā 'i he uike takitaha 'a e ngaahi himi 'i he houalotu sākalamēnitī. 'Okū ne pehē, "Neongo na'ā ku manavasi'ī, ka na'ā ku 'ilo 'oku mahu'inga ke u tokoni 'i hoku koló. 'Oku ou ma'u ha ongo fakafiemālie 'i he taimi 'oku ou tā ai e ngaahi himi."

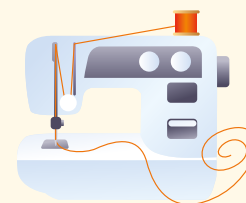
Pisikete ke Ma'u ai ha Koa

Na'e fanongo 'a 'Eliana, ta'u 7, na'e fie ma'u 'e hono siteiki 'i 'lutaā, 'Amelika ha fo'i koa kaukau 'e 300 ke fa'o he nāunau haisini ma'ā e ni'ihī na'e uesia 'e he mofuīkē. Na'ā ne fakakaukau mo 'ene fa'eē ke na ta'o ha pisikete lahi pea fakafetongi pe fakatau atu ke ma'u mai ha koa. Na'e 'ota 'e hona ngaahi kaungā'apī ha taki tōseni 'e taha. Na'ā na faka'aonga'ī ha kūponi pea lava ke na fakatau ha fo'i koa 'e 172. 'Oku pehē 'e 'Eliana, " 'Oku ou 'ilo ne tāpuekina au mo hoku fāmīlī 'e he Tamai Hēvanī koe'uhī ko 'emau fie fakahoko 'emau kongā."

VA'INGA FAKATAUHOĀ

Tā ha laine mei he fakatātā 'a e fānau ki ha me'a 'i lalo na'e kau 'i he talanoā. Ko e talanoa e ni'ihī 'e lahi ange 'i he me'a 'e tahā 'e ma'ū.

Vahevahe Ho'o Ngaahi Fakakaukau

Kapau kuó ke ma'u ha founa lelei ke tokoni ai ki ha ni'ihī kehē, 'oku mau fie fanongo ki ai. Vakai ki he peesi 3 ke ma'u 'a e founa ke 'omi ai ho'o fakakaukau kiate kimautolu.

Te ke lava 'o faka'aonga 'i 'a e lēsoni mo e 'ekitivitī ko 'enī ke ako 'o toe lahi ange fekau'aki mo e taumu'a 'a e Palaimelī ki he mahinā ni.

'Oku Ako 'i Mai 'e he Folofolá 'a e Palani 'a e Tamai Hēvaní

“Ko 'eku ngāuē 'eni mo hoku nāunaū—ke fakahoko 'a e mo'ui ta'e-fa'a-mate mo e mo'ui ta'engata 'a e tangatā” (Mōsesē 1:39).

Fai 'e Ana Maria Coburn
mo Cristina Franco

Ko e taimi pē 'oku tau 'alu ai ki ha kolo fo'ou pe fononga ki ha feitu'u, 'oku 'i ai ha ngaahi mape ke tokoni ke tau a'u ki ai. 'E lava ke tokoni 'a e ngaahi mape ko 'enī ke tataki kitautolu ke 'oua na'a tau hē.

Na'e teuteu 'e he Tamai Hēvaní ha ngaahi "mape" ke Ne tataki kitautolu 'i he mo'uí ni. Ko e ngaahi "mape" ko 'enī 'a e ngaahi folofolá. Ko e ngaahi tohi toputapu 'eni 'oku tokoni ke mahino kiate kitautolu 'a e 'uhinga 'oku tau 'i heni aí mo e founa ke tau foki ai ki he 'ao 'o e Tamai Hēvaní.

'Oku ako 'i kitautolu takitaha 'e

he folofolá ko e foha mo e 'ofefine kitautolu 'o e Tamai Hēvaní pea na'a tau nofo mo Ia kimu'a pea toki fā'ele'i mai kitautolú. Na'a Ne fakatupu 'a e māmaní ke tau nofo ai. Na'á Ne foaki Hono 'Aló, 'a hotau Fakamo'ui ko Sisū Kalaisí, ke pekia ma'atautolu mo tokoni mai 'i he taimi 'oku tau fakahoko ai ha fehālākí pe ko e taimi 'oku tau lotomamahi ai pe tuēnoá.

Ne foaki mai 'e he Tamai Hēvaní ha ngaahi fekau ke tokoni kiate kitautolu ke tau hangē ko Sisū Kalaisí. Ke muimui ki he palani 'a e 'Otuá, 'oku fie ma'u ke tau fakatomala 'o kapau te tau fai

ha ngāue hala, ke papitaiso, pea ma'u 'a e me'afaoaki 'o e Laumālie Mā'oní'oní ke ne tataki faka'aho kitautolu. Ko e palani 'a e Tamai Hēvaní ko ha palani ia 'o e fiefia. 'Okú Ne finangalo ke tau foki ange mo hotau fāmilí 'o nofo mo Ia mo Hono 'Alo ko Sisū Kalaisí.

'Ekitivitii

Lau 'a e potufolofola takitaha 'i he peesi 65 pea tā ha laine ki he fakatātā 'oku hoa mo iá. 'E lava ke faka'aonga 'i 'e ho fāmilí 'a e ngaahi fakatātā ke nau talanoa ai fekau'aki mo e palani 'o e fakamo'uí 'i he efiāfi fakafāmilii 'i 'apí. ■

Nāunau Fakasilesitialé

T&F 93:29

SĒNESI 1:1

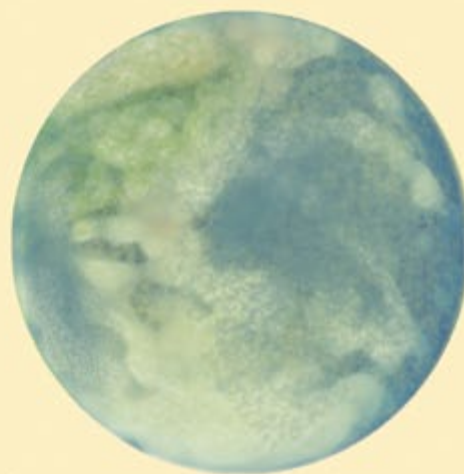
MŌSESE 5:4

3 NĪFAI 17:18–24

3 NĪFAI 22:13

‘ALAMĀ 11:42

T&F 76: 92–96.

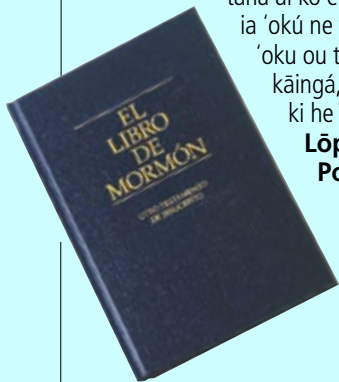
Mo’ui ‘i he Maama Fakalaumālié

Ko 'Etau Pēsi

Iha 'aho 'e taha 'i he'emaui foki ki 'api mei he lotú, na'á ku ongo'i ha me'a 'i hoku lotó na'á ne 'ai au ke u fiefia. Na'á ku ongo'i na'e 'iate au 'a e Laumalie Mā'oni'oni, pea na'á ku fie malanga 'aki 'a e ongoongo-lelei ki he kakai kotoa pē na'e 'ikai te nau 'ilo fekau'aki mo e ngāue fakaofu ko 'eni na'á ne liliu 'eku mo'uí mo hoku fāmilí. 'I he'emaui 'a'u ki 'api, na'á ku 'alu ki hoku loki 'o lau 'a e Tohi 'a Molomoná. Ko e potufolofola 'oku ou sai'ia taha ai ko e Mōsaia 2:17, 'a ia 'okú ne talamai ko e taimi 'oku ou tauhi ai ki hoku kāingá, ko 'eku tauhi ia ki he Tamai Hēvani.

Lōpeti C., ta'u 10, Polivia

'Elena Z., ta'u 9, Pelalusi

He 'ikai teitei ngalo 'iate au 'a e ongo na'á ku ma'u 'i hoku papitaisó. Na'e papitaiso au 'e he'eku tamai, pea hiva hoku ngaahi tokouá mo e tuonga'ané. Na'e 'eke mai 'e he'eku fa'eé pe te u fie fakamo'oni, pea u talaange ki ai 'oku ou fie hiva'i 'a e fo'i hiva Palaimeli na'á ku akó, 'a ia 'okú ne fakahā 'a e ongo 'oku ou ma'ú. Na'á ku hiva, " 'Oku ou vakai ki ha 'ūmata he 'uhá pea fiefia he māmani kuo ma'á" (" 'I he'eku Papitaisó," *Tohi Hiva 'a e Fānaú*, 53). Lolotonga 'eku hiva ne u ongo'i he 'ikai lava 'o mapukepuke 'eku fiefiá! He 'ikai teitei ngalo 'iate au 'a e mata hoku fāmilí mo e ongo ne u ma'u 'i he 'aho ko iá. Ko e 'aho makehe taha ia 'o 'eku mo'uí.

'Esitā F., ta'u 8, Kosita Lika

Oku nofo 'a Māselo B., ta'u 9, 'i Palāsila. 'Oku 'i ai 'ene fakamo'oni ki he Fakamo'uí. 'Okú ne 'ilo 'oku mo'uí 'a Sisū, pea 'e lava 'o foki ki he 'ao 'o e Tamai Hēvani 'o kapau 'e talangofua ki he ngaahi fekaú. 'Oku sai'ia ma'u pē ke lau e ngaahi peesi 'a e fānaú 'i he *Liahoná*.

Oku 'oatu e 'ofa 'a e fānau Palaimeli 'o e Uooti Kaputale, 'i he Siteiki Pākuisimeto Venisuelá, ki he fānau Palaimeli kotoa pē 'i he māmaní. 'Oku nau sai'ia he hiva'i e ngaahi himí, pea 'oku nau lotua honau ngaahi kaungāme'a Palaimeli pea mo e palōfitá, Palesiteni Tōmasi S. Monisoni, pea mo Sisitā Monisoni.

Sōsua A., ta'u 12, Filipaini

Na'e papitaiso 'eku ongomātu'á kimu'a pea toki fā'ele'i aú, ko ia kuó u kau ki he Siasí 'i he kotoa 'o 'eku mo'uí. Na'e fakahingoa au 'e he'eku tamaí ko Siosefa koe'uhí ko e ngaahi me'a mā'ongo'onga ne fakahoko 'e he Palōfita ko Siosefa Sāmitá mo ia ne fakahoko 'e

Siosefa ne fakatau ki 'Isipité. Na'e fakahaofi 'e Siosefa 'i 'Isipite ha kakai tokolahi mei he hongé, pea na'e toe fakafoki mai 'e he Palōfita ko Siosefa Sāmitá 'a e Siasí mo'oní ki he māmaní. 'Oku hanga 'e he ongo Siosefa mā'ongo'onga ko 'ení 'o fakalotolahi'i au ke u mo'uí 'aki e ongoongoleléi.

'Oku ou sai'ia 'aupito 'i he Palaimeli, pea 'oku ou sai'ia he ngaahi talanoa 'i he Tohi 'a Molomoná. Ko e talanoa 'oku ou sai'ia taha a'í 'oku 'i he 'Alamá 8, 'oku talangofua ai 'a 'Alamá ki he 'Eiki pea toe foki mo 'Amuleki 'o malanga 'aki e ongoongoleléi ki he kakai 'o 'Amonaihaá. 'Oku ou fie hoko ko ha faifekau loto ta'efa'ae'ia 'o hangé ko 'Alamá.

Siosefa O., ta'u 11, Kana

Kapau te ke fie tānaki mai ki he Ko 'Etau Pēsí, 'i-meili ho'o fakamatalá ki he liahona@ldschurch.org, pea hiki 'a e "Our Page" 'i he 'ulu'i tohí.

Ko e me'a kotoa pē 'oku fakahū mai **kuo pau** ke fakakau mai ai 'a e hingoa kakato 'o e fānau, tangata pe fefine mo hono ta'u motu'á fakataha mo e hingoa 'o e mātū'á, hono uōtí pe koló, siteikí pe vahefonuá, pea mo e tohi fakangofua 'a e mātū'á ('e tali pē kapau 'e 'i-meili mai) ki hano faka'aonga'i e tā 'o e fānau mo e me'a na'e fakahū maí. 'E lava pē ke 'ētita'i 'a e me'a 'oku fakahū maí ke mahino mo lōloa fe'unga.

Ko e Hiná

mo e Kihī 'i Le'o Si'í

*“Ko ha kihī 'i le'o-si'í 'oku fu'u
vaivai 'aupito, 'o hangē ha fanafaná”
(Hilamani 5:30).*

Fai 'e Joshua W. Hawkins

Makatu'unga 'i ha talanoa mo'oni

Na'e pehē ange 'e Peletoni 'i he'ene hū atu kitu'a mei he 'api hono kaungāme'á, “Mālō mu'a Siaki ho'o fakaafe'i aú. 'Oku fie ma'u ke u foki ki 'api 'o kai ho'atā he taimí ni.”

Na'e ta'ata'alo fakamāvae e ongo kaungāme'á pea fononga atu 'a Peletoni 'i he hala makamaka 'oku fa'a fefononga'aki ai ki he 'api 'o Siaki. Pea toki hanga hake ia ki he mala'e na'á ne ui “ko e Vaotaá.” Na'e 'ikai ke 'i ai ha 'akau fakatalopiki pe fanga manu fekai, ko e ki'i hala pē 'i ha ngaahi mūsie loloa mo e vao mōmoa. Ko e hala vave taha ia ki 'apí.

Na'e ki'i fakakaukau 'a Peletoni 'i ha lau sekoni peá ne hū fakavave he 'ū pou 'o e 'ā ne takatakai he mala'é.

Na'e ngahaha 'a e ngaahi va'akau mo e musie mōmoá 'i he lue atu 'a Peletoni he halá. Na'e hangē 'oku pikipikí hono soté 'i hono tu'á he vela 'a e la'áá. Na'e kamata ke ki'i havilivili pea pehē 'a Peletoni ke lova mo e havilí ki honau 'apí.

Na'e kamata ke fāsi'i 'a e halá. Na'e 'ilo 'e Peletoni 'oku 'i ai e ki'i vaitafe 'i mu'a atu, peá ne lele 'o oma ange. 'I he'ene afe hake ke puna fakalaka he ki'i vaitafé na'á ne ongo'i 'a e lea **Tu'u!**

Ne ta'ofi kiki 'a Peletoni 'o fakafanongo. Ko e me'a pē na'e fanongo ki ai ko e musie' hono puhi 'e he havi'li. Na'e 'ai e ki'i fingo 'a Peletoni. Ko e le'o na'e vaivai kae mahino lelei, 'o hangē pē ha taha na'e fanafana 'i hono telingā. Ka na'e 'ikai ke 'iloa ha taha.

Na'e tukunoa'i pē e fo'i fakakaukau' peá ne tafoki ke puna fakalaka he ki'i vaitafé. Peá ne tu'u ma'u. Na'á ne fakatokanga 'i 'i mu'a ai ha fu'u matamatakupenga 'a e hiná na'e hangē ha kupengá 'i he hala he ve'e vaitafé. Na'e talitali

mai ha fu'u hina 'i lotomālie he matamatakupengá.

Na'e lau sekoni 'a e siofi fakama'ma'u 'e Peletoni 'a e hiná. Peá ne tafoki leva 'o lele he halá mei he Vaotaá. Na'á ne fakakaukau ke foki pē ki 'api he hala makamaká.

Na'e hū fakatovave atu he mata-paá 'o kumi 'ene fa'eé, "Fine'eiki! Fine'eiki! Mate'i mai pe ko e hā?" Na'á ne fakamatala pē mo feinga ke fakatau 'ene mānavá 'a 'ene fononga he Vaotaá, ki he le'ó, pea mo 'ene fehangahangai mo e fu'u hiná.

"Ne u ofi pehē ki ai, Fine'eiki!" Mo ne fakatātā 'aki hono 'ulu'ulutuhú.

Na'e pehē ange 'ene fa'eé, "Ma-si'i! Huanoa ha'ane fakailifia. 'Okú ke pehē ko e le'o na'á ke fanongo ki ai mei fē?"

Na'e talaange 'e Peletoni, "Hei'ilo, na'e 'ikai ke 'i ai ha taha ia ai. 'Okú ke pehē ko e havi'li?"

Na'e fehu'i ange he'ene fa'eé, " 'Okú ke manatu 'i 'a e taimi e taha na'a tau ako ai he efiafi fakafāfili 'i 'apí fekau'aki mo e kihii le'o si'i?"

" 'Io. Ko e taimi ia 'oku fa'a folofola mai ai 'a e Tamai Hēvaní kiate kitautolú, ko ia?"

Na'e to'o mai 'e he'eku fa'eé 'a e folofolá mei he me'a tuku'anga tohi ofi ki he tēpile kaí 'o fakaava hake ki he tohi 'a Hilamaní.

Na'á ne fakamatala 'o pehē, "Ko e anga 'eni e le'o 'o e 'Eiki 'i he'ene lea ki he kau Nifái." " 'Oku 'ikai ko ha le'o 'o e mana, pea na'e 'ikai foki ko ha le'o ia 'o e fu'u longoa'a lahi, kae vakai, ko ha kihii le'o-si'i 'oku fu'u vaivai 'aupito, 'o hangē ha fanafaná" (Hilamani 5:30).

" 'Ei! Na'e hangē pē ko iá—ko e ki'i fanafana! Na'á ku fanongo ki he kihii le'osi'i!"

Ne malimali 'eku fa'eé. " 'Io, na'á ke fanongo ki ai. Pea na'á ke fakafanongo 'i he founga na'e fie ma'ú. 'Oku ou laukau 'aki koe."

Na'e fā'ofua 'a Peletoni 'i he'ene fa'eé. Na'á ne ongo'i lelei 'aupito 'i he'ene 'ai ke fiefia 'ene fa'eé. Pea na'e toe ongo lelei ange 'a 'ene 'ilo na'e fakaongoongo ki he kihii le'osi'i. ■

Ko e me'a pē ke ke fai ke a'u ai ki he Tamai Hēvaní ko e lotu, pea 'oku ofi mai 'aupito 'a e Laumālie Mā'oni'oni."

Elaine S. Dalton, palesitani lahi 'o e Kau Fine-mui, " 'I he Taimi, Me'a, mo e Feitu'u Kotoa Pē," *Liahona*, Mē 2008, 118.

'E Lava Ke u Hoko mo Au ko ha Faifekau

Fai 'e Estherlynn Kindred Lee

Makatu'unga 'i ha talanoa mo'oni

"Ko ia, kapau 'oku mou ma'u 'a e ngaahi holi ke ngāue ma'ā e 'Otuā 'oku ui 'a kimoutolu ki he ngāue"
(TEF 4:3).

1. Na'e fiefia 'aupito 'a Peleto. Na'e toki ma'ú ni mai 'ene tohi mei hono ta'okete ko Toní. Na'e ngāue fakafaifekau 'a Toni. Kimu'a pea 'alu 'a Toní, na'e palōmesi ange 'a Peleto 'e ngāue fakafaifekau mo ia.

3. Fine'eiki, 'oku ou loto ke u tokoni ki he ni'ihí kehé koe' uhi ke u ngāue fakafaifekau 'o hangē ko Toní. Ko e hā ha me'a te u lava 'o fai?

2. Peleto, 'okú ke 'ilo ko e taimi 'okú ke tokoni ai ki he ni'ihí kehé, 'okú ke fakahoko e ngāue fakafaifekau? 'Oku 'ikai ke u fa' a tatali ke fanongo ki he ngaahi ngāue fakafaifekau 'okú ke fakahokó. 'Ofa atu, Toni

4.

‘Oku ou ‘ilo ‘e lava ke faka‘aonga‘i ‘e Sisitā Hamitoni ho‘o tokoní ‘o ka ke tafi ‘ene lau‘i‘akaú ‘i he ‘aho Tokonakí. Ko ha founga lelei nai ia ke fakahoko ai ‘a e ngāue fakafaifekau?

‘Iol! Pea te u lava ‘o tohi kia Toni ‘o fakamatala ki ai e me‘a ko iá.

5. ‘I he ‘aho Tokonaki hono hokó, ne tangutu hifo ‘a Peleto ke fai ‘ene tohi kia Toni.

Si‘i Toni, ‘oku ou ‘amanaki pē ‘okú ke fiefia ‘i he ngāue fakafaifekau ‘o hangē pē ko aú ‘i he ‘eku ngāue fakafaifekau. Na‘a mau tokoni kia Sisitā Hemitoni he ‘ahó ni ‘i he ‘ene ngoué. Na‘á ne ‘omi ‘emau peleti pisikete. Na‘e fakaafe‘i ia ‘e he tangata‘eiki ke mau ‘alu ki he lotú, peá ne tali ‘io. ‘Ofa atu, Peleto.

6. Na‘e peluki ‘e Peleto ‘a e pepá ‘o fa‘o e tohí ki he lotu silá mo ha lau‘i ‘akau ‘e taha mei he ‘api ‘o Sisitā Hamitoni.

NGAAHI TOKONI MA‘Á E MĀTU‘Á

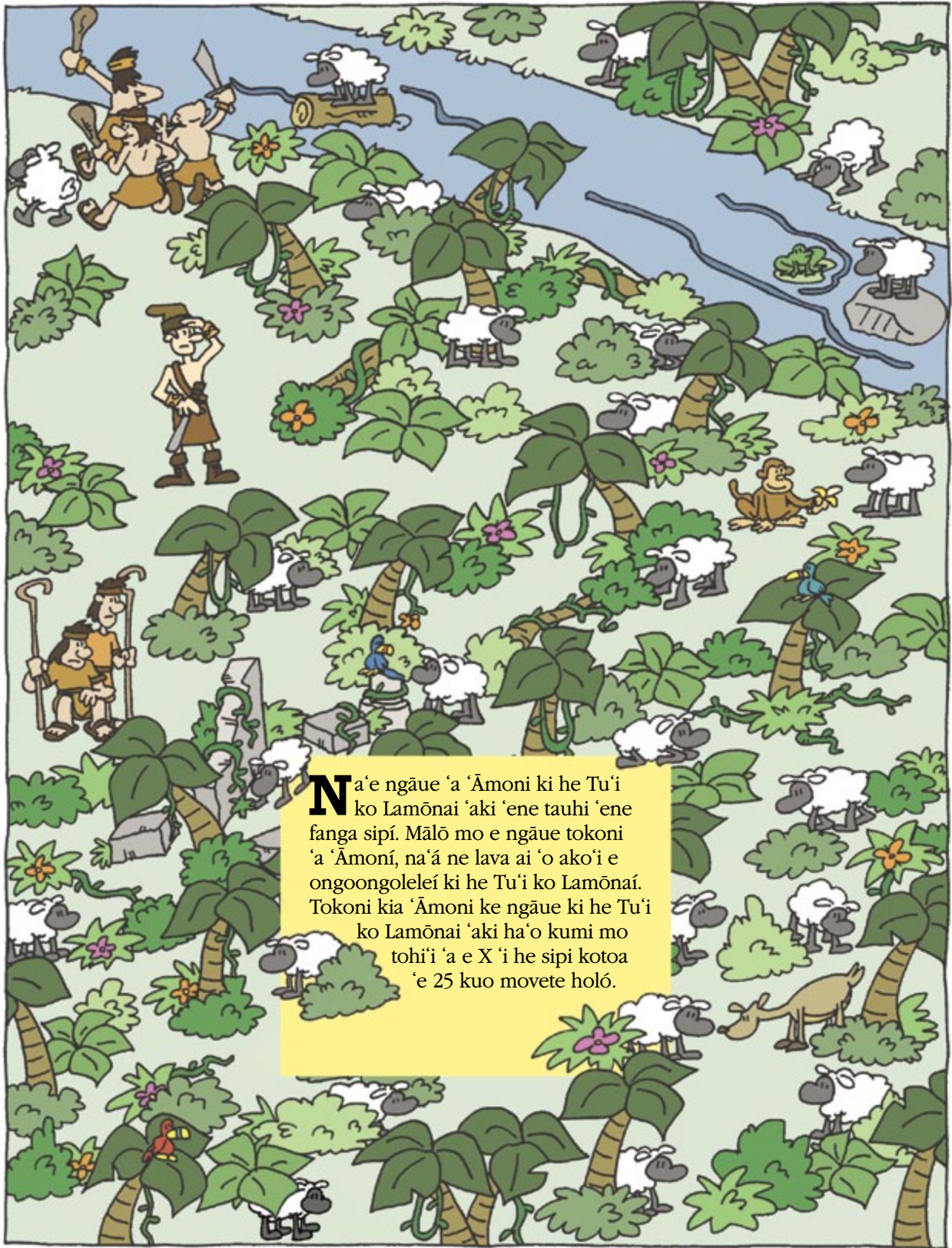
- Faka‘ali‘ali ki ho‘o fānaú ha fakatātā ‘o ‘Āmoni ‘okú ne malu‘i e fanga sipi ‘a e Tu‘i ko Lamōnaí pea fai e talanoá (vakai, ‘Alamā 17–18). Fakamatala‘i na‘e fakaava ‘e he‘ene tokoní ‘a e faingamālie ke vahevahe ai ‘ene fakamo‘oní ‘o hangē pē ko e tokoni ‘a e ngāue tokoni ‘a Peletó ke ne vahevahe atu e ongoongoleleí. Fai e ‘ekitiviti ‘i he peesi 72 “Ko e Kumi ‘a e Fanga Sipi ‘a e Tu‘i ko Lamōnaí.
- Hiki mo ho‘omou fānaú e ngaahi me‘a ‘e lava ke nau hoko ai ko ha kau faifekau. Tokoni ange ke nau fokotu‘u ha ngaahi taumu‘a ke fakakakato ‘aki ha ní‘ihi ‘o e ngaahi me‘a he lisí.

7. ‘E Lava Ke u Hoko mo Au ko ha Faifekau!

Ko e Kumi 'o e Fanga Sipi 'a e Tu'i ko Lamōnaí

Fai 'e Arie Van De Graaff

Na'e ngāue 'a 'Āmoni ki he Tu'i ko Lamōnaí 'aki 'ene tauhi 'ene fanga sipí. Mālō mo e ngāue tokoni 'a 'Āmoní, na'á ne lava ai 'o ako'i e ongoongoleléi ki he Tu'i ko Lamōnaí. Tokoni kia 'Āmoni ke ngāue ki he Tu'i ko Lamōnaí 'aki ha'o kumi mo tohi'i 'a e X 'i he sipi kotoa 'e 25 kuo movete holó.

**Na'e Fakatupu 'e Sīsū Kalaisi
'a e Māmaní Ma'aku**

“He vakai, ko 'eku ngāu'é 'eni mo hoku nāunaú—
ke fakahoko 'a e mo'ui ta'e-fa'a-mate mo e mo'ui ta'engata 'a e tangatá”
(Mōsese 1:39).

Ngaahi Ongongo 'o e Siasí

Fakamamafa'i 'e he Akó e Mahu'inga 'o e Ngaahi Fakataha Alēleá

Fai 'e Adam C. Olson

Ngaahi Makasini 'a e Siasí

Lolotonga e fakataha ako fakatakimu'a fakamāmani lahi 'i Nōvema 2010, 'a ia ne fakafe'iloaki ai 'a e ongo tohi tu'utu'uni fo'ou 'a e Siasí, na'e fakamamafa'i 'e he kau takí 'a e mahu'inga 'o e ngaahi fakataha alēleá¹ 'a e uootí 'i hono poupu'i e fatongia 'o e kau pīsopé pea 'i hono fakahoko e ngāue 'o e fakamo'uí.

Na'e pehē 'e 'Eletā Tāleni H. 'Oakesi 'o e Kōlomu 'o e Kau 'Aposetolo 'e Toko Hongofulu Mā Uá, " 'Oku tokoni 'a e Tohi Tu'utu'uni Fika 2 ke fakasi'isi'i e ngāue 'a e pīsopé 'aki hono fakalahi atu e fatongia 'o e kau mēmipa 'o e fakataha alēleá 'o e uōtí." 'Oku kau 'i he fatongia ko 'eni 'a e tokoni ki he pīsopé " 'i he ngaahi me'a 'oku mahu'inga ki he kotoa 'o e uōtí" mo "tokoni 'i he fatongia fakahaofi ke fakamālohia mo pukepuké."

Ko e Mahu'inga 'o e Ngaahi Fakataha Alēleá

Lolotonga 'a e ako na'e fai 'i Nōvemá, na'e fakamatala ai 'a 'Eletā Kuenitini L. Kuki 'o e Kōlomu 'o e Kau 'Aposetolo 'e Toko Hongofulu Mā Uá 'o pehē, " 'oku pule'i 'a e Siasí 'o fakafou he ngaahi fakataha alēleá fakalūkufuá, faka'ēliá, fakasiteikí mo fakauōtí" pea ko ia " 'oku fakalahi 'e he ongo tohi tu'utu'uni fo'ou 'a e fatongia 'o e fakataha alēleá 'i he Siasí."

Na'e fakamatala 'a 'Eletā Kuki ki he ngaahi fakataha alēleá mahu'inga 'e tolu 'i he uōtí ke tataki 'e he pīsopé 'a e ngāue 'o e Siasí pea mo e founa 'e uesia ai 'a e ngaahi fakataha alēleá ni he fakamatala 'i he ongo tohi tu'utu'uni fo'ou. 'Oku kau heni 'a e kau pīsopelikí, komiti pule 'o e lakanga fakataula'eikí pea mo e fakataha alēleá fakauōtí.

'E fakahoko 'e he kau pīsopelikí 'a e meimei kotoa e ngāue ne nau fakahoko 'i he kuohilí. 'E

kei hokohoko atu pē e fakataha angamaheni 'a e KPLF mo tokanga'i e ngaahi me'a ne tokanga'i ki mu'a 'e he kōmiti uelofea fakauōtí, na'e fokotu'u ai 'e 'Eletā Kuki mahalo pē 'e nounou ange e ngaahi fakataha KPLF koe'uhí ko e tu'o lahi e fakataha alēleá fakauōtí.

Na'e pehē 'e 'Eletā Kuki, " 'oku hiki'i hake 'e he tohi tu'utu'uni fo'ou 'a e fatongia 'o e fakataha alēleá fakauōtí, 'i he malumalu 'o e pīsopé."

Ko Hono Hiki Hake 'o e Fakataha Alēleá Fakauōtí

'Oku hiki hake 'e he ongo tohi tu'utu'uni 'a e fakataha alēleá fakauōtí 'aki hono fokotu'u atu e ngaahi me'a 'e lava 'e he pīsopé 'o vahé pea fakalahi mo e ngaahi fatongia 'o e kau mēmipa 'o e fakataha alēleá ke tokoni kiate ia.

Na'e pehē 'e 'Eletā Kuki, "Ko e tefito'i ngāue 'o e fakataha alēleá fakauōtí ke ngāue ki hono fakamo'ui 'o e uōtí. 'Oku lahi e ngaahi me'a 'oku kaungatonu pē ki he pīsopé. 'Oku 'i ai e 'amanaki 'e liliu 'eni 'i hono vahe 'e he kau pīsopé 'a e ngaahi me'a lahi ange ki he fakafaituituí, hangē ko e uelofea, pukepuke 'a e kau uluí, fakamālohiá, mo e ngaahi me'a peheé."

Na'e fakamatala 'a 'Eletā Kuki, lolotonga e hokohoko atu ke tokanga'i 'e he pīsopé " ['a e ngaahi palopalema 'oku fie ma'u ki ai ha fakamaau fakalūkufua 'i 'Isilelí], te ne lava, 'aki e loto 'a e mēmipa 'oku fekumi ki he fakatomalá, 'o vahe ki ha ni'ihiki kehe "ke nau fai e fale'i 'a ia 'e mahu'ingá" ke tokoni 'i e kāingalotu 'oku fakaakeake mei he ma'u-nimaá pe fie ma'u tokoni 'i he ngaahi me'a fakapa'angá, me'a fakafāmilí pe ngaahi palopalema kehé.

Na'e pehē 'e 'Eletā Kuki, " 'Oku fakahoko 'e he kau mēmipa 'o e fakataha alēleá fakauōtí 'a e kongā lahi 'o 'enau ngāue 'i tu'a 'i he ngaahi fakataha alēleá. 'Oku nau ngāue mo honau ongo tokoní mo e kau faiako faka'apí, faiako 'a'ahí, mo ha ni'ihiki kehe ke tokoni mo tokangaekina 'a kinautolu . . . 'oku fie ma'u tokoní."

Na'a ne kole foki ki he kau taki lakanga fakataula'eikí mo e kau taki 'o e ngaahi houalotú ke fakamahino'i pea veteki 'a e ngaahi me'a 'oku veiveiuá 'a ia 'e lava pē ke tokanga'i 'i he kōlomú

"Ko e tefito'i ngāue 'o e fakataha alēleá fakauōtí ke ngāue ki hono fakamo'ui 'o e uōtí."

'Eletā Quentin L. Cook 'o e Kōlomu 'o e Kau 'Aposetolo 'e Toko Hongofulu Mā Uá

pe houalotú ke fakasi'isi'i 'a e mafasia 'a e pīsope mo e fakataha alēlea fakauōtí.

'Oku Kau 'a e Kāingalotu Kotoa pē

Lolotonga 'a e fakamafolá, na'e fakamamafa'i 'a e mahu'inga 'o e tokoni mei he mēmipa kotoa 'o e fakataha alēlea 'e ha pēnolō ne kau ki ai 'a 'Eletā M. Lāsolo Pālāti, 'Eletā Sefilī R. Hōlani mo 'Eletā Tēvita A. Petinā 'o e Kōlomū 'o e Kau 'Aposetolo 'e Toko Hongofulu Mā Uá; 'Eletā Uolotā F. Konisalesi 'o e Kau Palesitenisi 'o e Kau Fitungofulú; pea mo Suli B. Peki, ko e palesiteni lahi 'o e Fine'ofá.

Na'e pehē 'e 'Eletā Petinā, " 'Oku tau ma'uhala 'o pehē 'oku fakafou 'i he Pīsope 'a e fo'i fakahā kotoa 'oku ha'u ki he uōtí. 'Okú ne tali mo fakapapau 'i ia 'i he ngaahi kī 'okú ne ma'ú, ka 'oku 'ikai ko ia pē 'oku fakafou mai ai."

Na'e fakamamafa'i 'e 'Eletā Petinā 'a e mahu'inga 'o e faaitahá 'i he taimi kuo fai ai 'e he ma'ú mafai pulé ha fili ke ngāue ai 'a e fakataha alēlea 'i he ue'i 'a e Laumālie Mā'oni'oni.

Na'e fakatokanga 'a 'Eletā Hōlani ki he ta'e-fakahounga 'i 'a e mahu'inga 'o e kakai fefiné 'i

'E toe fakahoko ha fakataha ako fakatakimu'a fakaemāmani lahi 'i he 'aho 12 'o Fēpueli 'o e 2011 'o tāfataha 'i he ngaahi fatongia 'o e kau palesiteni fakasiteikí mo e kau pīsope, ngāue 'a e ngaahi kōlomú mo e ngaahi houalotú pea mo e ngaahi faingata'a 'oku fehanga-hangai mo e ngaahi 'iuniti 'oku tokosi'i hono kāingalotú mo e kau takí ke fakahoko kakato e ngaahi polokalama 'a e Siasí.

he ngaahi fakataha alēlea. Na'á ne pehē, "Taimi 'e ni'ihi 'oku 'ikai ke tau fa'a fakaafe'i pe poupu'i e kau fafine 'i he fakataha alēlea 'o hangē ko ia 'oku totonu ke faí. 'Oku tau fie ma'u 'enau tokoní."

Na'e fakamamafa'i 'e he pēnolō ko e takimu'a potó 'oku fakafanongo.

Na'e pehē 'e 'Eletā Petinā, " 'Oku ola lelei ange e me'afuaki 'o e fa'a 'ilo'ilo 'i he'etau fakafanongó kae 'ikai 'i he'etau leá."

Na'e toe tākaki atu 'e 'Eletā Pālāti, ko e tefito'i mo'oni 'o e fakafanongó 'oku kau ki he mēmipa kotoa 'o e fakataha alēlea pea 'oku 'ikai totonu ke pule'i 'e ha mēmipa 'e taha 'a e fepōtalanoa'akí.

" 'I he ngāue 'a e Laumālie ko ía he founga fai fale'i 'a e Siasí, 'e laka ki mu'a e ngāue pea tau fakahaofi mo ha tokolahi ange 'o e fānau 'a e Tamaí. Ko ha ngāue ma'ongōngā ia 'oku tau kau kotoa ki ai." ■

MA'U'ANGA FAKAMATALÁ

1. Ko e ngaahi fo'i lea uooti, pīsope, mo e kau pīsopeleikí 'oku toe faka'aonga'i pē ia ki he kolo, palesiteni fakakolo, mo e kau palesitenisi fakakoló. Ko e ngaahi fo'i lea siteiki, palesiteni fakasiteiki, mo e kau palesitenisi fakasiteiki 'oku toe faka'aonga'i pē ia ki he vahefonua, palesiteni fakavahefonua, mo e kau palesitenisi fakavahefonua.

NGAAHI FAKATAHA ALĒLEA FAKAUOOTI 'OKU 'AONGÁ

Ko e ngaahi fale'i pau 'eni ki hono fakalele 'o e ngaahi fakataha alēlea 'oku 'aongá ne 'omi lolotonga e fakataha ako fakatakimu'a fakaemāmanilahi 'i Nōvema, 2010.

Ngaahi fale'i 'oku 'aongá:

- Fakasi'isi'i e taimi lolotonga e fakatahá 'i hono fakataimitēpile'i, palani 'o e ngaahi 'ekitivití mo e ngaahi pisinisi fakaepulé.
- Tokanga ki he ngaahi me'a te ne fakamālohia e fakafo'ituituí mo e fāmili.
- Fakaafe'i e vahevahe kakato 'e he kau

mēmipa 'o e fakataha alēlea pea te nau fakataha 'o poupu'i e ngaahi tu'utu'uni 'a e pīsope.

- Uouangataha e feinga ke tokoni ki he ngaahi fie ma'u 'a e fakafo'ituituí, fāmili, pea mo e houalotú.

- Fakataha ma'u pē, 'o lahi ange 'i he fakataha 'i he ongo tohi tu'utu'uni kimu'á, kae 'oua na'a toe lōloa ange he miniti 'e 60 ki he 90.
- Malu'i e totonu ke 'oua 'e fakahāhāholó. ■

Lolotonga ma'u atu 'a e **LDS.org** Fo'ou

Fai 'e Breanna Olaveson

Ngaahi Makasini 'a e Siasí

Kuo ta'u eni 'e nima nai talu hono fokotu'u 'a e LDS.org lolotonga, 'omai fakahangatonu e ngaahi ma'u'anga tokoni kotoa pē ki he kāingalotu 'o e Siasí 'o Sisū Kalaisi 'o e Kau Mā'oni'oni 'i he Ngaahi 'Aho Kimui Ní. Ka kuo liliu e ngaahi me'a lahi 'i he 'Initanetí talu mei ai pea lahi e ngaahi me'a 'oku malava fakatekinolosía, pea pehē ki he ngaahi faingamālie ma'á e LDS.org.

'Oku toe 'iloa foki 'a e LDS.org, fo'ou ko e LDS.org 3.0, kuo fokotu'u ke fakataha 'i e ni'ihi 'o e ngaahi mālohinga 'o e 'Initanetí, hoko 'o 'aonga ange, 'aonga ange ki he kāingalotú pea faingofua he kumí.

Lolotonga 'oku fakalalakaka e ni'ihi 'o e ngaahi 'ēlia 'o e saití, ne hoko foki 'a hono fa'u 'o e saití fo'ou ko 'ení ko ha taimi lelei ki he kau taki 'o e Siasí ke nau toe tokanga ange ki hono palani 'o e saití.

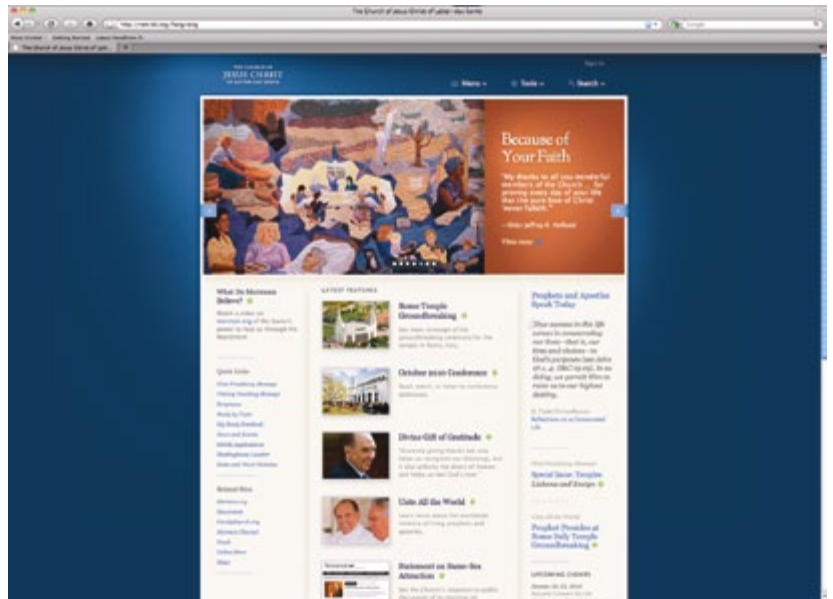
Na'e pehē 'e 'Eletā Craig C. Christensen 'o e Kau Fitungofulu, "Kuo ta'u lahi 'etau ma'u 'a e LDS.org, ka ko e ngaahi me'a 'i lotó ne tu'unga ia 'i he ngaahi me'a ne fiema'u 'e he ngaahi potu-ngāue 'a e Siasí ke tuku atú kae 'ikai ko e fie ma'u 'a e kakaí. 'I hono fa'ufa'u 'o e saití ni ne mau fehu'i, 'Ko e hā e me'a 'oku fie ma'u 'e he kāingalotu 'o e Siasí, pea 'e founa fēfē hano tokoni 'i kinautolu 'e he Siasí?"

'Oku tāfataha 'a e LDS.org 3.0 ki hono fakamamafa 'i e ngaahi akonaki 'a e kau palōfita mo'uí, tokoni ki hono ako 'o e ongoongolelé he 'Initanetí, 'omai e ngaahi founa ke vahevahe 'aki e ongoongolelé, toe faingofua ange hono ma'u e ngaahi nāunaú pea ma'u 'i he ngaahi lea fakafonua lahi.

Ngaahi Akonaki 'a e Kau Palōfita Mo'uí

'I he lahi e ngaahi le'o 'i he 'Initanetí 'oku nau fe'auhi ki he'etau tokangá, 'oku tāfataha 'a e LDS.org fo'ou ki hono 'omi e le'o pē 'e taha—ko e le'o fakaepalōfitá.

Na'e pehē 'e Li Kiponi, talēkita 'o e LDS.org, ko e taumu'á ke 'oange 'a e 'ilo lahi ange 'a e ngaahi akonaki 'a e kau palōfita mo e 'apostolo 'o onopōnī 'aki hono fa'u ha "hū'anga" 'a ia 'e tāfataha

'Oku tāfataha 'a e LDS.org fo'ou 'i he ngaahi akonaki 'a e kau palōfita 'o onopōnī, 'omai e ngaahi founa lelei ange ki he ako online pea kau ai mo e ngaahi faingamālie lahi ki he fakatotoló.

ki he'enua ngāue mo e me'a 'oku nau ako 'i 'i he 'aho ní.

'Oku 'omai 'i he konga ko e 'Oku Lea 'a e kau palōfita mo e Kau 'Apostoló he 'Ahó Ni [Prophets and Apostles Speak Today] 'a e ngaahi pōpoaki fakamuimitaha mo ha ngaahi fakakaukau fakatāutaha mei he'enua mo'uí mo e malanga 'a e kau mēmipa 'o e Kau Palesitenisí 'Uluakí mo e Kōlomu 'a e Kau 'Apostolo 'e Toko Hongofulu Mā Uá.

Ngaahi Founa ki hono Ako 'o e Ongongolelé he 'Initanetí

'Oku 'omai 'e he tatau ki mu'a 'o e LDS.org 'a e founa ke ma'u ai 'a e ngaahi folofolá mo e ngaahi nāunau kehe 'a e Siasí, ka 'oku 'omai 'e he saití fo'ou 'a e me'a ngāue ki hono ako he 'initanetí.

'E lava 'e he tokotaha 'oku ngāue he polokalamá 'i he'ene hū ki he saití 'o faka'ilonga 'i mo laine 'i 'a e ngaahi potufofololá, hiki fakamatala, tauhi ha tohinoa ako pea fokotu'utu'u e ngaahi nāunaú ki ha ngaahi faile ke ngāue 'aki 'amui ange. 'Oku malava ke ma'u atu e ngaahi me'á ni ma'á e tafa'aki kotoa 'i he tafa'aki Study 'o e

saití, 'a ia 'oku kau ai e ngaahi folofolá, konifele-nisi lahi, ngaahi tohi lēsoní, ngaahi makasini 'a e Siasí mo ha toe me'a pē.

Ko Hono Vahevahe 'a e Ongongoleleí

'Oku fonu 'a e saiti fo'ou 'i he ngaahi mītia kehekehe, hono ngāue'aki e vitioó, ongó, fītaá, fakatātā 'o e ongoongoleleí mo e ngaahi ta valivali kehekehe ke fakahoko e pōpoaki 'o e ongoongoleleí. Ka 'oku 'ikai ko e tafa'aki pē ki he kāingalotu 'o e Siasí. 'Oku hangē ia ko e ongoongoleleí, ke vahevahe atu. Ko e lahi taha 'o e ngaahi me'a 'i he saiti 'oku fengāue'aki mo e ngaahi saiti manakoa mo e 'i-meili 'a ia 'e faingofua ki he tokotaha 'okú ne ngāue 'aki ke vahevahe 'a e me'a aí mo fakahinohino 'i honau ngaahi kaungāme'á ke ako 'o toe lahi ange ki he ongoongoleleí.

Na'e pehē 'e Brother Gibbons, " 'Oku 'ikai ko ha faingamālie pē 'eni, ka ko ha ui 'oku totonu ke lahi ange 'enau vahevahé. Ko 'emau feingá ke lava 'eni ki he kāingalotú."

Ko e Malava ke Kumi Fo'ou

Ko ha toe ngāue mahu'inga 'e taha kuo toe fakaleleí 'i ko e tafa'aki malava 'o fekumi 'i he saiti. 'Oku ma'u atu 'a e search bar 'i he tafa'aki ki 'olunga 'o e meimei peesi kotoa pē 'i he saiti, 'omi ha lisi nounou 'o e ngaahi ola 'oku 'omai, filifili mei he ngaahi tefito 'oku lahi e fekumi ki aí. 'Oku ma'u atu foki mo ha lisi 'o e ngaahi nāunau 'oku tatau mo e ngaahi lea 'oku fai ki ai e fekumí.

'Oku fokotu'u mai foki 'e he peesi 'o e ngaahi olá 'a e ngaahi lea 'oku 'uhinga tatau 'e malava ke 'omi ha ngaahi ola lelei ange mo 'omai 'a e ngaahi me'a ke fili mei ai ke fakaikiiki ange e fekumí.

Lea Fakafonua

Ko e New.LDS.org ko ha Uepi saiti ia ma'á e Siasí fakaemāmani lahi, pea 'e 'oatu ia 'i he ngaahi lea fakafonua 'e 11 'i he kakato mo hono fakangofua pea tali 'a e liliú. 'Oku fakafuofua ki he pēseti 'e 90 'o e kāingalotu 'o e Siasí 'oku nau lea 'i he taha 'o e ngaahi lea fakafonua ko 'eni 'e 11: faka-Kenitoni, Pilitānia, Falanisē, Siamane, 'Itali, Siapani, Kōlea, Manitalini, Potukali, Lūsia mo e faka-Sipeini. ■

Kamata Ngāue 'a e Kau Palesiteni Tempale Fo'ou

'E kamata ngāue 'i he 'aho 1 'o Nōvema 2010 ha kau palesiteni tempale fo'ou 'e toko 53 mo honau uaifi 'i ha ngaahi tempale 'i he funga māmaní. Ko e ngaahi tempale 'e 134 'oku lolotonga ngāue 'i he māmaní pea ko ha 23 kehe kuo fanongonongo pe 'oku lolotonga langa.

Aba Nigeria	Alexander A. mo Theresa A. Odume*
Anchorage Alaska	Melvin R. mo Sharon V. Perkins
Birmingham Alabama	Kent R. mo Geniel R. Van Kampen
Campinas Brazil	George A. mo Jeannette N. Oakes
Caracas Venezuela	Luis M. mo Juana P. Petit
Chicago Illinois	Paul W. mo Ann P. Castleton
Ciudad Juárez Mexico	Manuel mo Elsa M. Araiz
Cochabamba Bolivia	Lee W. mo Connie C. Crayk
Columbia River Washington	T. Dean mo Patrice A. Moody
Columbus Ohio	Edward J. mo Carol B. Brandt
Copenhagen Denmark	H. Hjort Nielsen mo Ellen Haibrock
Curitiba Brazil	José M. mo Aida C. Arias
Dallas Texas	Robert C. mo Talmadge M. Packard
Detroit Michigan	Phillip G. mo Margaret K. Pulsipher
Draper Utah	Russell E. mo Christine C. Tueller*
Edmonton Alberta	Bryce D. mo Kathryn Card
Fresno California	Paul B. mo Judith H. Hansen
Guadalajara Mexico	Jaime F. mo M. Teresa Herrera
Halifax Nova Scotia	Douglas M. mo Carol Ann Robinson
Hamilton New Zealand	James mo Frances M. Dunlop
Hong Kong China	John M. mo Lydia C. Aki
Siohanesipeeki, 'Afilika Tonga	Kenneth S. mo Muriel D. Armstrong
Kyiv Ukraine	B. John mo Carol Galbraith*
Lima Peru	Robert W. mo Kay Lees
London England	C. Raymond mo Irene M. Lowry
Manhattan New York	W. Blair mo Suzanne J. Garff
Medford Oregon	David J. mo Pauline Davis
Melbourne Australia	Malcolm R. mo Ruthje M. Mullis
Memphis Tennessee	T. Evan mo Lou Anne W. Nebeker

**Na'e kamata ngāue 'a e kau hoa mali ko 'eni 'i he kamata'anga 'o e ta'u ní.*

Ko e Tempale Twin Falls Idaho ko e taha ia 'o e ngaahi tempale 'e 53 na'e 'i ai hono palesiteni fo'ou 'i he 'aho 1 'o Nōvema 2010.

Mérida Mexico	Zeniff mo Elizabeth Mejía
Monterrey Mexico	C. Juan Antonio mo Isabel S. Machuca
Nashville Tennessee	R. Lloyd mo Judy R. Smith
Nauvoo Illinois	Spencer J. mo Dorothea S. Condie
Nuku'alofa Tonga	Pita F. mo Lani A. Hopoate
Orlando Florida	David T. mo Lana W. Halversen
Panama City Panama	D. Chad mo Elizabeth B. Richardson
Perth Australia	Geoffrey J. mo Lesley M. Liddicoat
Portland Oregon	Myron G. mo Gearldine T. Child
Provo Utah	Robert H. mo Janet L. Daines
Raleigh North Carolina	J. Mitchel mo Z. Sue Scott
Reno Nevada	Franklin B. mo Joyce C. Wadsworth
Rexburg Idaho	Clair O. mo Anne Thueson
Sanitiako, Silei	Julio E. mo Elena Otay
Santo Domingo Dominican Republic	Larry K. mo Joann W. Bair
Seattle Washington	Donald E. mo Jane H. Pugh
Seoul Korea	Song Pyung-Jong mo Yang Gye-Young
Spokane Washington	Charles H. mo Elizabeth M. Recht
St. George Utah	Bruce C. mo Marie K. Hafen
St. Paul Minnesota	C. Kent mo Karen J. Hugh
Tampico Mexico	Barry R. mo Risa L. Udall
Tuxtla Gutiérrez Mexico	Jorge D. mo Irma Del Toro Arevillaga
Twin Falls Idaho	Karl E. mo Beverly C. Nelson
Winter Quarters Nebraska	Mauri W. mo Joan Schooff ■

'I HE ONGOONGÓ

Ma'u Ngofua Ange e Ngaahi Ma'u'anga Tokoní 'i he Falekoloa he 'Initanetí [Online Store]

'Oku faingata'a ki he tokolahi 'o e kāingalotu 'e toko 14 miliona 'o e Siasí ke ō ki ha taha 'o e ngaahi falekoloa fakatau fakamovetevete 'e 130 ke ma'u e ngaahi nāunau 'o e Siasí. Ko ia ai 'oku fulihi 'e he Potungāue Tufaki'anga Nāunau 'a e Siasí 'a e founa ngāue. 'Oku 'omi 'e ha falekoloa he 'initanetí e ngaahi nāunau ki he kāingalotú.

'Oku fakafaingofua 'i 'e he store.lds.org ke hū mai e ngaahi nāunau ako 'o e ongoongoleleí, hivá, mītiá, fakatātaá, kāmení, vala tempalé, ngaahi ma'u'anga tokoni ki he 'apí mo e fāmīlī mo ha ngaahi nāunau kehe. 'Oku ta'etotongi pē hono fakafolau atu e ngaahi nāunau ki he māmaní, pea totongi si'isi'i pē kapau ko ha fie ma'u ke 'oatu fakavavevave.

'Oku fakamahino 'e he tokotaha 'oku hū ki he saiti 'a hono fonuá. 'I he lava ko ia ke ma'u e falekoloa he 'initanetí ma'á e fonua takitaha, te nau faka'asi mai e ngaahi koloa 'oku lava ke ma'u he lea fakafonua ko iá pea mo hono mahu'ingá 'i he pa'anga fakalotofonuá. 'E lava ke tuku atu ha ngaahi nāunau ta'etotongi fakahangatonu mei he saiti.

'Oku fetongi 'e he saiti fo'ou 'a e lds.catalog.com 'i he lea fakapilitāniá, Sipeiní mo e faka-Lūsiá. 'E lava ke ma'u atu 'a e ngaahi lea fakafonua kehé 'i he ngaahi māhina ka hokó, kau ai 'a e lea faka-Potukalí, Falanisē, Siamane, 'Itali, Siapani, Kōlea mo e faka-Siaina 'i he hokohoko ko iá. ■

TOHI KI HE 'ĒTITÁ

Feinga ke Hoko ko ha Fa'ifa'itaki'anga

'Oku ou fie tala atu 'oku ou sa'ia hono lau e makasini *Liahoná*, pea 'oku ou 'ilo'i 'oku 'i ai e ngaahi lea 'a e palōfitá. 'Oku ou ma'u ha fakamo'oni ki hono mo'oni 'o e Tohi 'a Molomoná mo e lotú. 'Oku ou hounga'ia 'i he ongoongoleleí 'i he'eku mo'uí, pea 'oku ou feinga ke hoko ko ha fa'ifa'itaki'anga ki he to'u tupu 'oku te'eki ke nau 'ilo e folofola 'a e 'Eiki.

Tatiana G., ta'u 15, 'Ulukuai

Kuo Nofa'ia 'e he Nongá Hoku Lotó

'Oku te'eki ke u kau ki homou Siasí, ka 'oku ou fiefia pea fonu hoku lotó 'i he nonga 'i he faifai peá u 'ilo'i e mo'oni. Ne 'omi 'e haku kaungāme'a ha tatau 'o e *Liahoná* mo e Tohi 'a Molomoná ke u lau, pea neongo ne u 'ilo e mo'oni 'i ai ka na'á ku momou he na'e talamai 'e ha ni'ihī 'oku 'ikai ko ha Siasí lelei 'eni.

Ka koe'uhī ne u ongo'i e ngaahi mo'oni 'a Kalaisi, ne u kamata ke toe lau ia, pea kamata ke u ongo'i ha nonga na'á ne nofo'ia 'a hoku lotó. 'Oku mahino pea langaki mo'uí 'a e ngaahi akonakī—pea ko e ngāue ia 'a e Laumālie Mā'oni'oni. 'Oku 'ikai ha ngaahi 'iuniti 'o e Siasí 'i he ngaahi feitu'u 'oku ou nofo aí, ka 'oku ou lotua 'e fakaava 'e he 'Eiki ha ngaahi matapā ke lava 'o 'omi e ongoongoleleí kuo toe fakafoki maí ki hoku koló pea lava ke u papitaiso.

Kōnani 'Alifeleti, Kouti ti 'Aivoli

Kātaki 'o 'ave ho'o ngaahi fakakaukai pe fokotu'ú ki he liahona@ldschurch.org. 'E lava pē ke liliu 'a e ngaahi faitohi maí koe'uhī ko e lōloá pe ke toe mahinongofua. ■

NGAAHI ONGOONGO NOUNOU MEI MĀMANÍ

Ma'u atu 'i he 'Initanetí 'a e Ngaahi Tohi Folofola 'e Tolu 'a e Siasí Kuo Fakataha'í 'i he lea Faka-Siapaní

Kuo lava 'eni ke ma'u 'i he 'initanetí 'i he lea faka-Siapaní 'a e tohi folofola 'e tolu kuo fakataha'í ki ha volume 'e taha, 'a e Tohi 'a Molomona, Tokäteline mo e Ngaahi Fuakavá mo e Mata'itofe Mahu'ingá 'i he scriptures.lds.org/jpn. 'Oku toe ma'u atu foki mo e ongó 'i he saiti tatau pē pea 'e vave pē hono ma'u atu 'i he CD. 'Oku kau 'i he saiti ki he folofolá e ngaahi futinouti, mape mo e ngaahi taá pea lava 'a e tokotaha laukongá 'o faka'ilonga e ngaahi folofolá mo kumi ha ngaahi fo'í lea. 'Oku kau atu 'i he saiti 'o e ngaahi folofolá ha ngaahi lea fakafonua 'e 19.

Tokoni 'a e Ma'u'anga Fakahinohino 'a e To'u Tupú ki he Kau Faiakó

Ko e ma'u'anga fakahinohino fo'ou 'oku fakalahi atu ki he tohi lēsoni 'a e Lakanga Taula'eiki Faka-Éloné mo e Kau Finemuí, *Lakanga Taula'eiki Faka-Éloné - Tohi Lēsoni Fika 3* mo e *Kau Finemuí - Tohi Lēsoni Fika 3*, ki he 2011. 'Oku 'oatu 'i he fakahinohino ki he kau faiakó 'a e ngaahi lea fakamuimitaha 'i he konifelenisi lahi, ngaahi fehu'í fealea'aki, ngaahi potufolofola kehe mo ha ngaahi fakakaukau ki he 'ekitiviti 'a ia 'oku fekau'aki pea fakamanatu e ngaahi lēsoni, pea toe 'uhingamālie ange mo e ngaahi me'a 'oku fehanganagai mo e to'u tupu 'o e 'aho ní. 'Oku ma'u atu 'a e ngaahi fakahinohinó 'i ha ngaahi lea fakafonua 'e 27 mei he senitā tufakí'anga nāunau 'a e Siasí pe 'initanetí 'i he resourceguides.lds.org.

Lolotonga Kumi 'e he Siasí ha Ni'ihí ke Kau ki he Faiva 'o e Fuakava Fo'ou

'I ha feinga ke tohoaki'í ha ni'ihí mei māmani ke kau mai 'i he faiva 'a e LDS Motion Picture Studio New Testament, kuo fokotu'u 'e he Siasí ha Uepi saiti ko e casting.lds.org, 'a ia 'e lava ke hū ki ai e kāingalotu 'oku nau fie kau ki ai 'o kole ke nau kau ko ha kau 'eti faiva pe tokoni 'i he ngāue ki he filimi mo e vitiō kotoa 'a e Siasí, kau ai 'a e ngāue ki he Fuakava Fo'ou. 'E kamata hono fakafaiva'í 'i he fa'ahita'u failau 'o e 2011 'i Sōleki Siti, 'lutā, 'Amelika pea 'e hokohoko atu ki he fa'ahita'u māfaná.

Ma'u atu 'a e DVD Fo'ou ki hono Ako 'o e T&F

'Oku tokoni ha seti ko ha DVD 'e fā ki hono ako 'o e Tokäteline mo e Ngaahi Fuakavá pea mo e Hisitōlia 'o e Siasí. 'Oku 'i he seti ni ha ngaahi saati fengāue'aki, ngaahi lea mei he kau palōfita mo e kau 'apōsetolo 'o e ngaahi 'aho kimui ní, tā valivali pea mo ha ngaahi 'ekitiviti ako. 'Oku 'i ai ha ngaahi vitiō hangē ko e *Tuku-fakaholó*, *Mountain of the Lord*, mo e *Joseph Smith: The Prophet of the Restoration*, 'a ia kuo 'osi hulu'í 'i he Fale Fakamanatu 'o Siosefa Sāmitā talu mei Tisema 'o e 2005. 'Oku lava 'o ma'u 'a e *Doctrine and Covenants and Church History Visual Resources DVDs* 'i he lea faka-Pilitāniá, Potukali mo faka-Sipeini. Hū atu 'i he 'initanetí 'i he store.lds.org pe telefoni ki he 1-800-537-5971. Vakai ki he ngaahi senitā tufakí'anga nāunau fakalotofonua ke ma'u atu. ■

NGAAHI FAKAKAUKAU MA'Á E EFIAFI FAKAFĀMILI 'I 'APÍ

'Oku 'i he pulusinga ko 'eni ha ngaahi fakamatala mo e 'ekitiviti 'a ia 'e lava ke faka'aonga'í 'i he efiafi fakafāмили 'i 'apí. Ko e ni'ihí pē 'eni 'o ha ngaahi sipinga.

"Ako ke Fakafanongo mo Mahino 'a e Laumālié," p. 24; mo e **"Ko e Hiná mo e Kihí 'i Le'ó Sí 'i,"** p. 68: 'Oku ako'i kinautolu 'e he ngaahi fakamatalá ni ki hono mahu'inga 'o hono ngāue'í 'o e ngaahi ue'í 'a e Laumālié. Kimu'a pea lau le'o lahi ha taha 'o e ngaahi fakamatalá ni, fakaafe'í e kau mēmipa 'o e fāmilí ke nau fakafanongo ki ha ngaahi founga 'e lava ke nau 'ilo'í ai e Laumālié. Hili hono lau e fakamatalá, mahalo na'á ke fie fakamatala ki ha taimi na'á ke ongo'í ai 'a e Laumālié Mā'oní'oní pea fakaafe'í e kau mēmipa 'o e fāmilí ke nau fai e me'a tatau.

"Ngaahi Talanoa Fakatātā 'o e Mole pea Toe Ma'ú," p. 32: Ke ako'í e kau mēmipa 'o e fāmilí ki hono mahu'inga 'o e fekumi kiate kinautolu 'oku mole fakalaumālié, 'e lava ke mou va'inga langatoi. Hili e va'ingá, lau ha talanoa 'e taha pe ua mei he fakamatala ko 'eni pea vahevahe e me'a kuó ke ako fekau'aki mo e fekumi kiate kinautolu kuo molé. Mahalo te ke fie 'ai ke 'ilo'í hao kaungā'api pe kaungāme'a 'e lava ke ke fakakaume'a ki ai. Alea'í leva ha ngaahi founga te ke lava 'o fakaafe'í mai 'aki kinautolu ke foki ki he Siasí.

"Ko e Ongongolelé 'Oku Ma'á e Tokotaha Kotoa Pē," p. 54: 'Oku ako'í 'e he fakamatalá ni 'oku " 'ikai ha fakamatala fakafo'ituitui pau" ia ki ha taha 'e lava 'o hoko ko ha mēmipa 'o e Siasí." Ke ako'í e fakakaukau ni, fakakaukau ke fakafetongi e ngaahi faka'ilonga 'o ha ngaahi me'akai kapa pe 'ai ha suka 'i ha me'a 'ai'anga māsima. Fakaafe'í e kau mēmipa 'o e fāmilí ke nau fili ha ngaahi kapa me'akai ke kai pe 'ahi'ahi' 'a e "māsimá". Hili e 'ekitiviti ko 'eni, lau 'a e fakamatala 'a 'Eletā Kotoí. 'I ho'omou hoko ko ha fāmilí, fakakaukau'í 'a kinautolu te mou lava 'o vahevahe ki ai e ongoongolelé—'o a'u pē kiate kinautolu 'oku 'ikai ke nau kau 'i he "fakamatala fakafo'ituitui pau" 'o ha taha 'e ala hoko ko ha mēmipa 'o e Siasí he kaha'ú.

"Te Mau Fua Koe!" p. 62: 'I ho'omou hoko ko ha fāmilí, 'e lava ke mou lau 'a e fakamatalá ni pea alea'í ha taimi ne tokoni ai e kau mēmipa 'o e fāmilí ki ha ni'ihí kehe pe ma'u ha tokoni. Fakakaukau'í leva ha ngaahi founga ke tokoni ai. 'E lava ke ke fakahoko ho'omou palani ko ha 'ekitiviti efiafi fakafāмили 'o 'apí 'i he kaha'ú. ■

KO HA NOFO'ANGA 'I HE KĀTOANGA 'A E 'EIKI TA'ANÉ

Fai 'e Melissa Merrill

Ngaahi Makasini 'a e Siasí

Oku 'ikai pē ke fakalata 'a e 'alu toko taha ki ha mali. Ka 'i he fakaafe 'i au 'e haku kaungāme 'a fuoloa ke u 'alu ange ki he kai 'ene malí, na'á ku 'ilo kuo pau ke u 'alu ki hono kĀtoanga 'i 'ene mali mo hono uaifi fo'ou.

'I he 'aho 'o e malí, ne u a'u atu kimu 'a si'i pē he kamata 'a e kai. Na'á ku fakatokanga 'i atu ha sea ne 'ata'atā peá u 'eke ki he fefine he tafa'akí pe 'oku 'atā e seá.

Na'e sio mai peá ne fehu'i, " 'Oku *totonu nai* ke ke 'i heni?"

Na'e 'ikai ke u 'ilo pe ko e hā e 'uhinga 'ene fehu'i—pea mo e founa 'ene 'eke iá. Na'e 'ikai ke 'i ai ha taha te ne vakai 'i e lisi fakaafé. Na'e 'ikai ke tomu 'a fokotu'utu u e nofo'angá. Ne u 'i ai taimi tonu peá u teunga taau. Ko e hā nai 'a e palopalemá?

Na'á ku malimali 'i he loto manavasi 'i. Ne u fakapapau 'i ange ki he fefiné, "Ko e kaungāme 'a au 'o e tamasi 'i malí." Na'á ne kamokamo mai, peá u tangutu ki lalo 'o feinga ke kamata 'i ha fa'ahinga talanoa mo e ngaahi hoa malí 'e ono na'e tangutu he tēpilé. Ko e hā pē 'a e ongo ta'efakafiemālie ne u ma'u he kamata'angá, na'e toe kovi ange ia he fo'i founa "talitali" ne u ma'ú. Na'á ku fakasio takai pe na'e 'i ai ha taha 'okú ma maheni—ha taha pē—ka na'e 'ikai te u sio 'o 'ilo ha taha tuku kehe pē 'a e tangata malí.

Pea ko e me'a 'eni na'e hokó. Ne tu'u hoku kaungāme 'a ki 'olunga 'i he tafa'aki hono uaifi 'i mu'a 'i he holó, 'a ia ne fonu 'aupito. 'I he'ene tu'u haké na'á ne fakatokanga 'i 'eku tangutu 'i he tafa'aki 'e taha 'o e holó. Na'á ne tu'u, malimali pea hiki hake hono nimá ki hono fatafatá 'o ne pehē mai, "Mālō ho'o lava maí. 'Oku ou 'ilo na'á ke feilaulau ke ke 'i heni. 'Oku mahu'inga 'aupito kiate au ho'o kau mo kinautolu he 'aho ní."

Ne 'alu hake ha ongo fakafiemālie mo fiefia

Ne 'alu hake ha ongo fakafiemālie mo fiefia 'iate au. Neongo 'a e fakakaukau 'a e tokotaha kotoa, ka 'i he vakai 'a e tangata malí, na'e 'i ai 'eku totonu ke u 'i ai.

'iate au. Neongo 'a e fakakaukau 'a e tokotaha kotoa, ka 'i he vakai 'a e tangata malí, na'e 'i ai 'eku totonu ke u 'i ai. Na'á ku malimali 'i he'eku ta'ata'alo atu ki aí. 'Oku ou 'amanaki pē 'e 'ilo 'e hoku kaungāme 'a mo hono malí 'a 'eku fu'u fie ma'u lahi ke u 'i ai ke kau hono kĀtoanga 'i 'ena malí. Ko e hā pē me'a ne u ongo 'i faikehe 'ia ai 'i he fakataha'anga fakasōsiale ko 'ení, na'e matafi atu ia 'i he ki 'i sekoni 'e 10 ko iá, pea na'á ku ma'u ha loto falala he toenga 'o e efiáfí.

Hili ha ngaahi 'aho mei ai 'i he teuteu 'eku lēsoni Fine'ofá, na'á ku ako 'a e Mātiu 22 peá u lau fekau'aki mo e tu 'i na'á ne teuteu ha kĀtoanga mali ma'a hono 'aló, 'a ia 'okú ne fakafofonga 'i e Fakamo'uí. Na'e akonaki 'a e Palōfita ko Siosefa Sāmitá fekau'aki mo e ngaahi veesi folofola ko 'ení 'o pehē: "Pea ko kinautolu 'oku nau tauhi 'a e ngaahi fekau 'a e 'Eikí mo 'a'eva 'i He'ene ngaahi fonó 'o a'u ki he ngata'angá, ko kinautolu pē ia 'oku faingofua ke nofo 'i He'ene kĀtoanga nāunau'íá. . . . Pea ko kinautolu na'a nau tauhi 'a e tuí 'e fakakalauni kinautolu 'aki ha kalauni 'o e mā'oni'oni; 'e fakakofu 'i 'aki ha kofu hinehina; mo fakahū ki he kĀtoanga ta'ané; 'oku tau'atāina mei he fakamamahi kotoa pē, pea pule mo Kalaisi 'i māmani."¹ 'Oku mālohi 'a e tala'ofa ko iá 'i ha fa'ahinga taimi pē, ka na'e 'aonga mo'oni 'i he tu'unga na'á ku 'i aí koe'uhí ko e me'a ne u foua 'i he kongá kimu 'a 'o e uiké.

'I he'eku ako 'i 'a e lēsoní, ne u 'ilo ai ko e talangofuá pē taha 'a e me'a 'oku fie ma'u ka tau tali ha fakaafe meia Sisū Kalaisi ke fiefia mo Ia, ma'u ha nofo'anga 'i He'ene kĀtoangá. Pea ko e kĀtoanga ia he 'ikai pē ke mo ta'elata ai 'Ene kau fakaafé koe'uhí he 'oku nau kau ai. Neongo 'oku 'ikai ke haohaoa 'eku talangofuá, ka 'oku ou 'amanaki pē 'e 'i ai ha 'aho te u taau ke mamata ki he 'Eiki Ta'ané pea hili hoku nimá 'i hoku fatafatá—mo e loto 'oku fakavaivai ki Hono finangaló—'o pehē, " 'Oku ou fiefia 'aupito ke u 'i heni." ■

MA'U'ANGA FAKAMATALÁ

1. *Ngaahi Akonaki 'a e Kau Palesitani 'o e Siasí: Siosefa Sāmita* (2007), 189, 190

NGAAHI FOLOFOLA 'A KALAISI

*Fānau 'Oku Va'inga 'i he Ve'e 'Ā Papá,
tā 'e Anne Marie Oborn*

*“Pea ko e hā 'oku mou tokanga ai ki he kofú?
Tokanga ki he fisi 'i 'akau 'o e ngoué, 'oku fele 'i 'enau
tupú; 'oku 'ikai te nau ngāue, pea 'oku 'ikai te nau filo:
“Ka 'oku ou talaatu kiate kimoutolu, Na'e 'ikai
tatau 'a e teunga 'o Solomoné 'i hono nāunau kotoa*

pē mo ha taha 'o kinautolú na.

*“Pea ko ia, kapau 'oku fakakofu pehē 'e he 'Otuá 'a e
mohuku 'o e ngoué, 'a ia 'oku 'i ai he 'aho ní, kae lī ki he
ngoto'umú 'apongipongi, pea 'e 'ikai lahi hake 'ene fie
fakakofu 'i 'a kimoutolú?” (Mātiu 6:28–30).*

The talanoa fakatātā ‘i he Luke 15, ‘oku hē ‘a e sipí, mole ‘a e konga silivá, pea fakavalevale‘áki ‘e he foha maumau koloá ‘a hono tufakangá. Ka na‘e fekumi ‘a e tauhisipí ‘i he toafá, ne hua ‘e he fefiné hono falé, pea fakasio ‘e he tamai loto fakamole-molé ke foki mai ‘a hono fohá. ‘E lava ke tau hangē ko ‘ení pea tau fai ‘a ia kuo ui kitautolu ki ai ‘e Palesiteni Tōmasi S. Monisoní ke “tau ala atu ‘o fakahaofi ‘a kinautolu ‘oku ‘ikai mālohí, ke ‘oua ná’a mole ha fo‘i laumālie mahu‘inga ‘e taha.” Lau ha talanoa ‘e fā fekau‘aki mo e fakahaofi ‘i he “Ngaahi Talanoa Fakatātā ‘o e Mole pea Toe Ma‘ú,” peesi 32.